ORTAÖĞRETİM

PEYGAMBERİMİZİN HAYATI

DERS KİTABI 11

ORTAÖĞRETİM

PEYGAMBERİMİZİN HAYATI

11. Sınıf
Ders Kitabı

Yazarlar

Beyhan HAYTA

Fatih DİLEKÇİ

İlknur APAK

HAZIRLAYANLAR

Editör

Prof. Dr. Âdem APAK

Dil Uzmanı

Mehmet Emin SARIKAYA

Program Geliştirme Uzmanı

Talip AYDEMİR

Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı

Turgay ÜNAL

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Uzmanı

Kenan PINARBAŞI

Grafik Tasarım Uzmanı

Yahya ÖZTÜRK

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

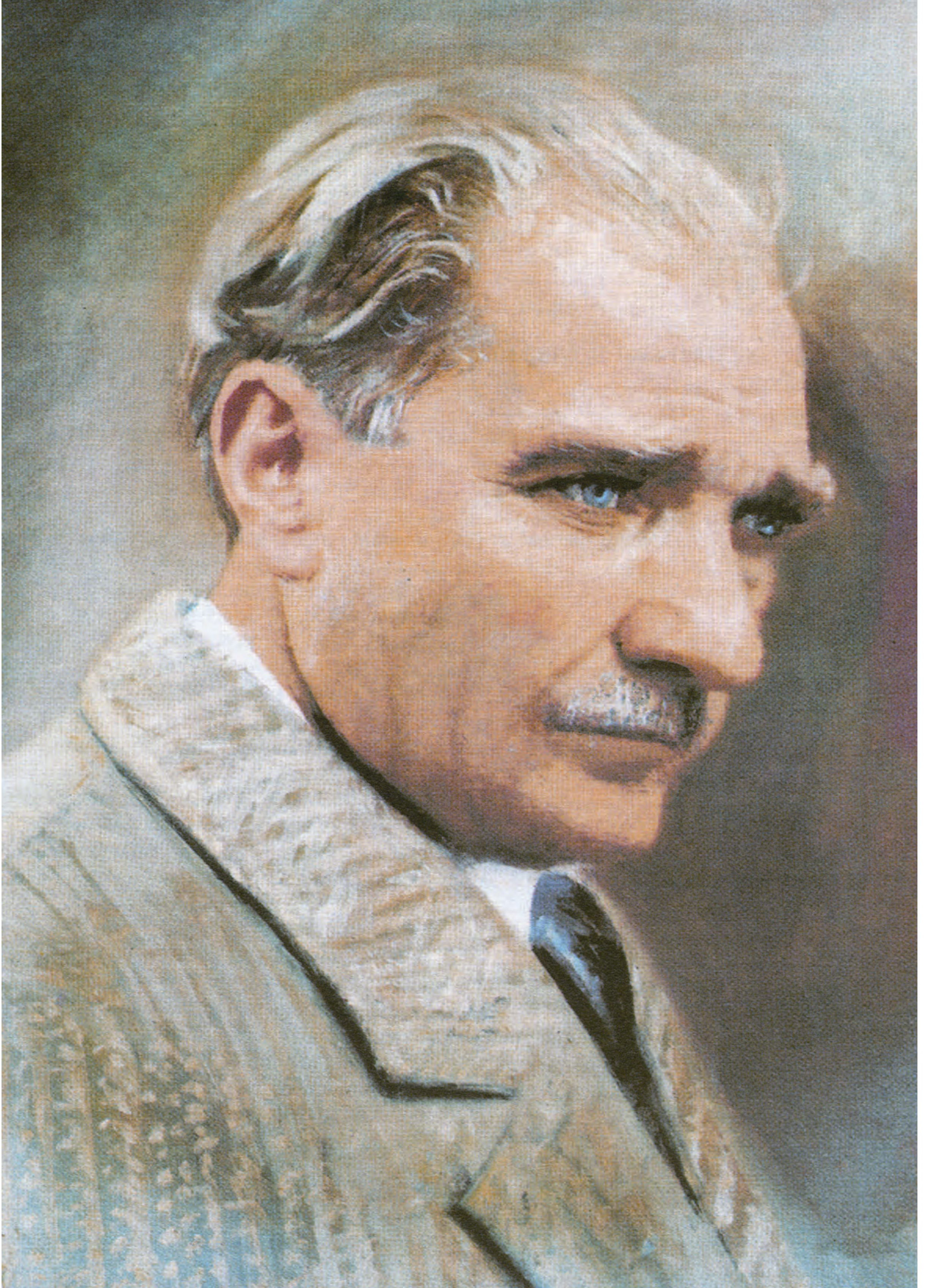
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhid edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

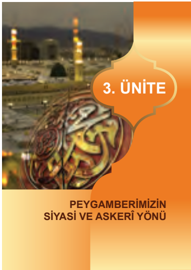
1. ÜNİTE
BİR DAVETÇİ OLARAK PEYGAMBERİMİZ

2. ÜNİTE
BİR EĞİTİMCİ OLARAK PEYGAMBERİMİZ

3. ÜNİTE
PEYGAMBERİMİZİN SİYASİ VE ASKERÎ YÖNÜ

4. ÜNİTE
PEYGAMBERİMİZ DÖNEMİNDE SOSYAL HAYAT

Kitap Tanıtım Sayfası

Ünite Kapağı,
Numarası ve Adı

Kitabınızda bulunan karekodları okutarak kitabınızın EBA'da bulunan PDF'sine ünitelere ve işlenen konu ile ilgili materyallere ulaşabilirsiniz.

Kavramlar
ve
Neler
Öğreneceksiniz

KAVRAMLAR

- Davet
- Tebliğ
- İrşat
- Sahabe
- Tedricilik

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

Peygamberimizin

- Davetinin Aşamaları
- Davet ve Tebliğindeki Temel İlkeler
- Davetinde Kullandığı Vasıtalar
- Ahlaki Özelliklerinin İslam Davetindeki Yeri
- İslam Davetinde Öncü Olan Sahabiler
- Hz. Hatice'nin Kişiliği ve İslam Daveti İçin Gösterdiği Fedakârlıklar
- Peygamberimizin Davet Metodu ile İlgili Bir Hadis

Kitap Tanıtım Sayfası

Düşünelim Paylaşalım Etkinliği

Bir Hadis Etkinliği

Bir Hadis

إِذَا أَنْفَقَ الرَّجُلُ عَلَى أَهْلِهِ يَحْتَسِبُهَا فَهُوَ لَهُ صَدَقَةٌ

"Bir insan, Allah'ın rızasını umarak aile efradı için harcamada bulunursa bu, o kimse için bir sadakadır."

(Buhârî, İman, 41.)

Hz. Peygamber ve ailesinin yaşadığı ev son derece sade idi. Hz. Peygamber'in evinin geçimine dair imkânlar, diğer Müslümanların imkânlarından çok farklı değildi.[32] Allah Resulü (s.a.v.) israftan kaçınır, diğer insanların sahip olmadığı şeyleri kullanmazdı. Dolayısıyla giderleri de oldukça mütevazı idi. Aile fertleri daha iyi imkânlar talep ettiğinde, muhacirlerin ihtiyaç içinde olduklarını onlara hatırlatarak bu taleplerini karşılayamayacağını ifade etmişti.[33]

Düşünelim Paylaşalım

"Bir adamın hayır için harcadığı paranın en değerlisi, ailesi için harcadığı ile Allah yolunda kullanılmak üzere verdiği ve bir de Allah rızası için arkadaşlarına sarf ettiğidir."

(Müslim, Zekât, 38.)

İslam'ın aileye verdiği önemi yukarıdaki hadis örneği üzerinden yorumlayıp düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

5. Asr-ı Saâdette Akrabalık

Babasını hiç görmemiş bir yetim, küçük yaşta annesini kaybetmiş bir öksüz olan Hz. Peygamber, akrabalığın değerini bizzat yaşayarak öğrenmişti. Bu sebeple akrabalık bağları ve bu bağın devamlılığı onun hayatında önemini hiç kaybetmedi. Peygamber Efendimizin Müslüman olmamasına rağmen amcası Ebu Talib'le vefatına kadar yakın ilişki içinde olması da onun akrabalığa verdiği önemi göstermektedir.

Allah Resulü (s.a.v.), *"Rızkının bol ve ömrünün uzun olmasını isteyen kimse, akrabalık bağını gözetsin."*[34] müjdesiyle, toplum hayatının mühim bir gerekliliği olan sıla-i rahimi özendirir. Hatta akrabalık bağının her hâlükârda devamı için *"Akrabaları ile bağını sürdüren kişi, akrabasından gördüğü iyiliğe iyilikle karşılık veren değil, akrabası kendisine iyilikte bulunmayı terk ettiğinde dahi onunla bağını devam ettirendir."*[35] diyerek iyilik bilincini daha yukarılara taşır.

Görsel 4.6
İslam sıla-i rahimi emreder.

32 bk. Adnan Demircan, Allah'ın Elçisi'nin Ailesi, s. 97-145.
33 bk. Buhârî, Farzu'l-humus, 6.
34 Buhârî, Edeb, 12.
35 Buhârî, Edeb, 15.

110

Allah Resulü (s.a.v.) ilahi kelamı direkt muhatabına okur, bir konuyu anlatırken ilgili ayetleri açıklardı. Muhatabının içinde bulunduğu duruma göre ayet ve sureler seçer, her vesileyle manevi lezzetten pay almasını isterdi.[24]

Allah Resulü (s.a.v.); insanların idrak seviyelerine göre konuşur, onların anlama kabiliyetlerine, yaş ve kültür seviyelerine göre hitap ederdi.[25] Bu sebeple Hz. Peygamber, farklı kabilelerden gelen muhtelif seviyedeki insanların sorularını her birinin ihtiyacına göre cevaplardı. Peygamberimiz (s.a.v.) "En faziletli amel hangisidir?" sorusuna, kişinin içinde bulunduğu durumuna ve sorma şekline bakarak "Allah'a (c.c.) iman", "anne babaya hizmet" ya da "namaz" şeklinde farklı cevaplar vermiştir. Hz. Peygamber, soruları cevaplarken karşısındakinin yapabileceği şeyi de öne çıkarmıştır. Sadakanın ne olduğunu soran imkânları kısıtlı Ebu Hüreyre'ye (r.a.), *"Güç ve kuvvetiyle insanlara yardımda bulunmak."*[26] derken aynı soruyu soran kabile reisi Sa'd bin Ubade'ye (r.a.), *"Kuyu kazdırarak su çıkarmaktır."*[27] cevabını vermiştir.

Davette Yakından Uzağa Yönelmesi

Rahmet Elçisi, ev ahalisinden başlayarak tebliğini bütün akrabalarına duyurmuştu. Suya atılan taşın oluşturduğu halkalar gibi öncelikle en yakınında bulunan ailesi, çağrısına olumlu cevap verdi. Halka gittikçe genişledi. Rahmet Elçisi'ni ibadet ederken gören ve bu merakla İslam'la tanışan Hz. Ali, onlara katıldı. Daha sonra Hz. Peygamber'in ailesinden azatlısı Zeyd b. Harise de katılmakta gecikmedi.[28]

Peygamberimizin ailesi ile başlayan tebliğ süreci, sonrasında Mekke'yi içine alacak şekilde devam etti. Hz. Peygamber, bir yandan çarşı ve pazarlarda İslam'ı anlatmaya devam ederken Mekke dışından gelen kabilelerle de görüşmeyi ihmal etmemişti. Onun aralıksız gayreti meyvesini vermiş; İslam, Arap Yarımadası'na yayılmıştı.

Zaman ve Mekânın Şartlarına Göre Hareket Etmesi

Hz. Peygamber, mümkün olduğunca ashabıyla beraber olmaya gayret ederdi. Dolayısıyla yaşadığı hâlleri sahabenin müşahede etmesi kolaydı. Aktarmaktan çekinmediği düşünceleri, insanların içinde bulunduğu hissiyatla birleşince derin izler bırakıyordu.

Görsel 1.4
Peygamberimiz (s.a.v.) davete en yakınından başlamıştır.

Asr-ı Saâdetten Bir Yaprak

Bir gün Resulullah (s.a.v.), Ebu Hüreyre'yi (r.a.) ağaç dikerken gördü.
– *Ebu Hüreyre ne dikiyorsun?* diye sordu.
– Kendim için bir fidan dikiyorum, cevabını alınca Allah Resulü (s.a.v.):
– *Sana bundan daha hayırlı bir fidanı haber vereyim mi?* diye sordu. Ebu Hüreyre (r.a.):
– Evet ey Allah'ın Resulü, deyince Peygamberimiz (s.a.v.):
– *Sübhanallahi ve'l-hamdü lillahi vela ilahe illallahü vallahü ekber de! Bu sözlerin her birine karşılık cennette sana bir ağaç dikilir,* buyurdu. Böylece Ebu Hüreyre'ye (r.a.) başka faziletli bir amel daha öğretmiş oldu.

(İbn Mâce, Edeb, 56.)

24 Adnan Demircan, Siyer, s.139-155.
25 bk. Buhârî, İlim, 49.
26 Ebu Dâvûd, Zekât, 40.
27 Ebu Dâvûd, Zekât, 41.
28 İbn Hişam, es-Sîre, C 1, s. 264-265.

21

Asr-ı Saâdetten Bir Yaprak Etkinliği

Bilgi Kutusu Etkinliği

Düşünelim Paylaşalım

İslam tarihinde mescitlerin devletleşme sürecine etkisi neler olabilir? Bilişim teknolojilerinden faydalanarak konu hakkında araştırma yapınız.

İslam tarihinde devletleşme Akabe biatları ile başlar. Hz. Peygamber, Medine'ye hicret edince Müslümanları bölgelerinde siyasi bir güç hâline getirecek bazı adımlar atmıştı. Bu adımların ilki mescit inşası olmuştur. Müslümanlar Mekke'de Dârülerkam'ı mescit hâline getirmişlerdi. Ayrıca evlerinde, tenha yerlerde gizlice ibadet etmekteydiler. Allah Resulü (s.a.v.), hicretten önce Medine'de mescit yapılmasına izin vermişti. Hz. Peygamber, hicret sırasında Kuba'da daha sonra da Medine'de mescit inşa ederek toplumu dönüştürmekteydi.[2]

Muâhât

Resulullah (s.a.v.), kan bağına büyük değer veren cahiliye düşüncesini değiştirmiş, yerine din kardeşliğini esas alan bir toplum oluşturmuştu.[3] Hz. Muhammed (s.a.v.), kabile taassubu ile senelerce birbirinin kanını dökmüş ve bu sebeple siyasi bir birlik kuramamış Medine'deki Müslümanları tevhid inancı etrafında bir araya getirmiştir.

Görsel 3.2
Mescid-i Nebi, Medine İslam Devleti'nin idare merkeziydi.

Muhacirler hicret ettiklerinde Medine'de artan nüfus yoğunluğuna bağlı olarak kalacak yer, geçim sıkıntısı gibi sorunlar yaşadılar. Aynı zamanda muhacirlerin bu yeni çevreye, coğrafyaya ve yaşam koşullarına alışmaları da gerekiyordu. Resul-i Ekrem Efendimiz, bu sıkıntıları ensar ve muhacir arasında **muâhât** adı verilen bir kardeşlik antlaşmasını uygulayarak çözdü.[4]

Bir Ayet

"Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık hissetmezler. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir."

(Haşr suresi, 9. ayet.)

Bu kardeşlik antlaşmasına göre Hz. Peygamber her bir muhaciri ensardan biri ile kardeş ilan etti. Böylece ensar, muhacirlere kucak açıp onların yeni bir hayat kurmalarına yardımcı olacaktı. Gönüllülük esasına dayalı bu antlaşma gereği ensar, Mekke'den hicret eden kardeşlerini evleri yapılıncaya kadar misafir edecekti. Hicretin üzerinden henüz bir yıl geçmeden Medine'de mescit ve muhacirlerin kalacağı yeni evler yapıldı.[5]

2 İbn Hişam, es-Sîre, C 2, s. 139-142.
3 Mustafa Çağrıcı, "Kardeşlik", DİA, C 24, s. 486.
4 İbn Hişam, es-Sîre, C 2, s. 150.
5 İbn Hişam, es-Sîre, C 2, s. 146.

74

Bir Ayet Etkinliği

Kitap Tanıtım Sayfası

Görsel 1.2 *Müşrikler, Müslümanlara kapılarını kapatmışlardı.*

Kureyşliler, Hz. Peygamber'in davetini engellemek için her türlü girişimde bulunuyorlardı. Ancak kabile dayanışması gereği Haşimoğullarının, Resul-i Ekrem'i müdahalelere karşı himaye ettiğinin farkındaydılar. Mekke müşrikleri, Haşimoğullarının desteğini ortadan kaldırmak için bütün kabile üzerinde baskı kurmaya karar verdiler. Bu amaçla Haşimoğullarını düşman ilan ederek onları sosyal hayattan tecrit ettiler.[13]

Hz. Peygamber'in kabilesine uygulanan boykotun ardından amcası Ebu Talib ile eşi Hz. Hatice peş peşe vefat ettiler. Allah Resulü (s.a.v.), her alanda ona destek olan hayat arkadaşını kaybettiği için son derece üzülmüştü. Bunun yanında Mekke müşriklerine karşı kendisini koruyan amcasının yokluğu da düşmanlarına cesaret vermişti. Hz. Peygamber sevdiklerinin kaybı neticesi öyle müteessir olmuştu ki Müslümanlar risaletin onuncu yılına "Hüzün Yılı" adını verdiler.

Himayesini kaybeden Hz. Peygamber'in tebliğini güven içerisinde sürdürebilmesi için yeni bir destek bulması gerekiyordu. Bu amaçla 620 yılında Mekke'ye yakın bir şehir olan Taif'e gitti. Şehrin ileri gelenlerini İslam'a davet etmenin yanı sıra onlardan, Mekke'ye karşı kendisini himaye etmelerini de istedi. Taifli Sakif kabilesi daveti kabul etmediği gibi şehrin ayak takımını onun üzerine salarak kendisini şehirden uzaklaştırdılar. Bununla da kalmayıp görüşmeyi Mekkelilere haber vererek Hz. Peygamber'i zor durumda bıraktılar.[14]

Peygamberimden Öğrendim

Allah Resulü (s.a.v.), Taif dönüşü üzüntü içerisinde, Rabbine şöyle dua etti:

"Allah'ım kuvvetimin azlığını, çaresizliğimi, insanlar nazarında horlanışımı sana havale ediyorum. Ey merhametlilerin en merhametlisi! Sen, sıkıntı ve zulüm altında zayıf düşmüşlerin Rabbisin. Sen beni kimlerin eline bırakıyorsun? Beni sertlik ve haşinlikle karşılayan bir yabancıya mı? Yoksa bana davamda hükmedecek bir düşmana mı? Eğer bana kızgın değilsen aldırmıyorum. Bana gazabının inmesinden sana sığınırım. Sadece senin rızanı isterim, yeter ki sen razı ol, çare de güç de ancak sendendir."

(İbn Hişam, es-Sîre, C 2, s. 60-63.)

Metni okuyarak Peygamberimizin (s.a.v.) sabrı hakkındaki düşüncelerinizi aşağıda boş bırakılan alana yazınız.

....

....

13 İbn İshak, Sîre, s. 145-147.
14 İbn Hişam, es-Sîre, C 2, s. 60-63.

18

Peygamberimden Öğrendim Etkinliği

Allah Resulü'nün (s.a.v.) davetini gizli olarak devam ettirdiği süreçte en büyük destek ve yardım Ebu Bekir'den (r.a.) geliyordu. Müşrikler alay ederek "Miraç" hadisesini kendisine anlattıklarında Hz. Ebu Bekir, "O söylüyorsa doğrudur." diyerek büyük bir teslimiyet içinde Peygamberimizi (s.a.v.) doğrulamıştı. Bu sebeple bizzat Hz. Peygamber kendisine "Sıddık" unvanını vermiştir.[59] Zengin bir tüccar olan Hz. Ebu Bekir servetini Allah yolunda harcamaktan çekinmezdi. Öyle ki o, zor durumdaki köle ve cariyeleri satın alarak onları özgürlüklerine kavuştururdu.[60]

Görsel 1.11 *Hz. Ebu Bekir, Mescid-i Aksa'da gerçekleşen Miraç mucizesini tereddütsüz doğrulayarak "Sıddık" lakabını almıştı.*

Hz. Peygamber (s.a.v.), her yıl hac mevsiminde Mekke çevresinde kurulan Ukaz, Mecenne, ve Zülmecaz panayırlarını ziyaret ederek insanları İslam'a çağırıyordu.[61] Kabilelerin nesepleri konusunda bilgi sahibi olması sebebiyle bazen bu ziyaretlerinde Hz. Ebu Bekir, Peygamberimize (s.a.v.) eşlik ederdi. Aralarındaki akrabalık ilişkilerinden söz ederek Hz. Peygamber'i onlarla tanıştırırdı.[62] Hz. Ebu Bekir'in bu gayreti, Resul-i Ekrem'in tebliğinin daha etkili olmasına vesile oluyordu.

Bilgi Kutusu

Hz. Ebu Bekir'in gayretiyle Müslüman olan ve cennetle müjdelendikleri için Aşere-i Mübeşşere ismiyle bilinen sahabiler şunlardır:

Hz. Peygamber'in çabaları sonucunda Müslüman olan Medineliler, Mekkeli kardeşlerini yurtlarına davet ettiler. Resulullah (s.a.v.) ve birkaç kişi dışında Müslümanların neredeyse tamamı Medine'ye hicret etmişti. Hz. Peygamber de yol arkadaşlığı için beklemesini istediği Hz. Ebu Bekir'e hazırlık yapmasını emretti. Böylece Hz. Ebu Bekir hicret esnasında Allah'ın elçisine refakat etti. Hicretin, başlayan yeni süreci hazırlaması bakımından büyük bir önemi vardı. Bu sebeple hicretin her safhasında Hz. Ebu Bekir'in tehlikeleri bertaraf etme konusunda büyük çabası olmuştu.

59 Buhârî, Fedailü ashabi'n-nebi, 5.
60 İbn Hişam, es-Sîre, C 1, s. 340.
61 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 216-217.
62 İbn Kesir, es-Sîret, C 4, s. 352.

29

Bilgi Kutusu Etkinliği

Müslümanlar daha önce birbirlerinin kanını döktükleri bu coğrafyada benzerine az rastlanan bir kardeşliğin en güzel örneklerini veriyorlardı. Ensar cömertlikte sınır tanımıyor, muhacirler de onların bu cömertliğini suistimal etmiyordu. Bu güzel örneklerden biri de Medineli sahabi Sa'd b. Rebî' ile Abdurrahman b. Avf'ın kardeşliğidir. Sa'd b. Rebî', Abdurrahman b. Avf'ı evine götürerek ona malını yarı yarıya bölüşmeyi teklif etti. Sa'd'ın (r.a.) bu cömert teklifi karşısında Abdurrahman b. Avf, "Allah malını ve aileni sana bağışlasın, bereketli kılsın. Siz bana çarşının yolunu gösterin." dedi. Çalışmak üzere gittiği çarşıdan o gün yaptığı ticaretle bir miktar erzakla döndü.[6]

Görsel 3.3 *Medine'de muhacir ve ensar arasında imrenilecek bir dayanışma kuruldu.*

Allah (c.c.) yaptıkları iyilikler sebebiyle ensarı bizzat övmüştür: **"Onlar, kendi canları istemesine rağmen yemeği yoksula, yetime ve esire yedirirler. Ve derler ki: Biz size sadece Allah rızası için ikram ediyoruz, yoksa sizden karşılık istemediğimiz gibi bir teşekkür de beklemiyoruz. Çünkü biz, asık suratlı, çetin bir günden (o günün azabından) dolayı Rabbimizden korkarız."**[7] Hz. Peygamber de Yüce Allah'ın övdüğü bu özelliklerinden dolayı ensarı çokça methetmiş, onlara hayır dua etmiştir.[8]

Okuma Parçası

Selman-ı Farisî, kendisiyle kardeş ilan edildiği Ebu'd-Derda'yı ziyarete gitti ve onun hanımını perişan bir durumda gördü, şaşkınlığını gizleyemeyerek sebebini sordu. Eşi, "Kardeşin Ebu'd-Derda'nın dünyaya ihtiyacı kalmadı ki!" karşılığını verdi. Biraz sonra Ebu'd-Derda gelince misafirine yemek hazırlayıp önüne koydu ve "Siz yiyiniz ben oruçluyum." dedi. Ancak Selman, "Sen yiyene kadar ben yemeyeceğim!" deyince Ebu'd-Derda, nafile olan orucunu bozarak yemeğe katıldı. Selman, o gece Ebu'd-Derda'nın misafiri oldu. Ebu'd-Derda gecenin bir yarısında erkenden namaz için kalkmak istedi fakat Selman ona yatmasını söyledi, o da yattı. Bir süre sonra tekrar namaza kalkan Ebu'd-Derda'yı Selman yine uyuması konusunda ikaz etti. Gecenin sonuna doğru Selman, Ebu'd-Derda'yı, "(Haydi), şimdi kalk." diyerek uyandırdı ve ikisi birlikte namaz kıldılar. Namaz sonrasında Selman, Ebu'd-Derda'ya "Rabbinin senin üzerinde hakkı var. Nefsinin senin üzerinde hakkı var. Ailenin senin üzerinde hakkı var. Her hak sahibine hakkını ver!" dedi.

Bu olaydan sonra Ebu'd-Derda, Peygamber Efendimize gelerek olayı anlattı. Hz. Peygamber, *"Selman doğru söylemiş ve yapmış."* buyurarak Selman'ın kardeşine olan uyarılarını uygun buldu.

(Tirmizî, Zühd, 63.)

6 Buhârî, Menâkıbü'l-ensar, 3.
7 İnsan suresi, 8-10. ayetler.
8 bk. Müslim, Fedailü's-sahabe, 172, 177.

75

Okuma Parçası Etkinliği

Çözelim Öğrenelim Etkinliği

Çözelim Öğrenelim

Aşağıdaki soruların cevaplarını tablodaki numaraların bulunduğu karelere yazınız.

SOLDAN SAĞA

1. Hz. Hatice'nin defnedildiği kabristan neresidir?
2. Hz. Hatice'nin "temiz kadın" anlamına gelen lakabı nedir?
6. Dinî hükümlerin kademeli olarak gelmesi anlamında bir terim.
8. İslam dinini yayma ve Müslümanları dinî görevlerini yerine getirmeye çağırma anlamına gelen İslami bir terim.
10. Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber ile birlikte üç yıl boyunca yaşadığı sıkıntılı dönemin adı nedir?
13. Hz. Hatice, ilk vahiy sonrası Hz. Peygamber'i kimin yanına götürmüştür?
14. Hz. Peygamber'in arkadaşlarına ne isim verilir?
15. Hz. Hatice hangi şehirde doğmuştur?
16. Peygamberlerin ve ona inananların ilahi vahyi insanlara ulaştırmasına ne denir?

YUKARDAN AŞAĞIYA

1. Hz. Hatice'nin babasının adı nedir?
3. Doğru yolu gösterme anlamında bir terim.
4. Hz. Hatice hangi kabiledendir?
5. Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber ile evliliği kaç yıl sürmüştür?
7. Hz. Peygamber'e Suriye seyahatinde eşlik eden kişi kimdir?
9. Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber ile olan evliliğinden kaç çocuğu olmuştur?
11. Hz. Hatice'nin mesleği nedir?
12. Hz. Hatice, kaçıncı Müslüman'dır?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16

37

Ölçme ve Değerlendirme Soruları

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A. Aşağıdaki cümlelerin başında boş bırakılan parantezlere, cümlelerde verilen bilgiler ışığında doğru ise D yanlış iseY yazınız.

1. (...) Davet mektupları ve davetçiler Hz. Peygamber'in tebliğinde kullandığı maddi vasıtalara örnektir.
2. (...) Suffe sadece kalacak yeri olmayan sahabiler için yapılmış bir mekândı.
3. (...) Hz. Peygamber ve Müslümanlar İslam'ı tebliğ sürecinde maddi manevi bütün vasıtaları kullanmışlardır.
4. (...) Hz. Peygamber, Hüzün Yılı sonrasında tebliğine destek arayışıyla Taif şehrine gitti.
5. (...) Hz. Peygamber, Ubade b. Samit'i Yemen'e zekât amili olarak gönderdi.

B. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcükleri yazınız.

6. Peygamberlerin Allah'tan (c.c.) gelen vahyi eksiltmeden ve artırmadan aynı şekilde insanlara bildirmesine .... denir.
7. Bir kimseyi bir şeye aşamalı olarak yaklaştırmaya .... denir.
8. Peygamberimiz bir topluluk içerisine girdiğinde kendisi için ayağa kalkılmasını istememesi ve boş bulduğu yere oturması, onun .... örnektir.
9. Hz. Peygamber Medinelilere dinî bilgiler öğretmek için sahabilerden Mus'ab b. Umeyr'i ve ....gödermişti.

C. Aşağıdaki açık uçlu soruların cevabını ilgili alana yazınız.

10. "Ey Muhammed! Şimdi sen, sana emrolunanı açıkça ortaya koy ve Allah'a ortak koşanlara aldırış etme." (Hicr suresi, 94. ayet.) Bu ayet tebliğin hangi aşamasına işaret etmektedir?

....

....

....

39

KISALTMALAR

a.s.: Aleyhisselam

b.: bin/binti

bk.: bakınız

C: cilt

c.c.: Celle Celalühü

çev.: çeviren

DİA: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

ed.: editör

Hz.: Hazreti

haz.: hazırlayan

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

No.: numara

r.a.: Radıyallâhu anhu/anhâ

s.: sayfa

s.a.v.: Sallallahu aleyhi ve sellem

ts: tarihsiz

vb.: ve benzeri

vd.: ve diğerleri

1.ÜNİTE

BİR DAVETÇİ OLARAK PEYGAMBERİMİZ

KAVRAMLAR

- Davet
- Tebliğ
- İrşat
- Sahabe
- Tedricilik

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

Peygamberimizin

- Davetinin Aşamaları
- Davet ve Tebliğindeki Temel İlkeler
- Davetinde Kullandığı Vasıtalar
- Ahlaki Özelliklerinin İslam Davetindeki Yeri
- İslam Davetinde Öncü Olan Sahabiler
- Hz. Hatice'nin Kişiliği ve İslam Daveti İçin Gösterdiği Fedakârlıklar
- Peygamberimizin Davet Metodu ile İlgili Bir Hadis

1. BİR DAVETÇİ OLARAK PEYGAMBERİMİZ

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Hz. Peygamber'in tebliğ sürecinde karşılaştığı zorluklar hakkında neler biliyorsunuz?

2. Hicret deyince ne anlıyorsunuz?

3. "O vakit Allah'tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın! Şayet sen kaba ve katı yürekli olsaydın hiç şüphesiz etrafından dağılıp giderlerdi." (Âli-İmrân suresi 159. ayet.) Bu ayet size neler düşündürmektedir?

4. İslam davetinin başarılı olmasında Hz. Peygamber'in şahsi özelliklerinin etkisi sizce nasıl olmuştur?

5. Anadolu'da bazı sahabe kabirlerinin bulunması, İslam'a davet ile ilgili nasıl bir önem arz etmektedir?

1. Peygamberimizin Davetinin Aşamaları

Yüce Allah, insanı en güzel şekilde yaratmış ve rahmetinin bir tecellisi olarak onu yeryüzünde kendi hâlinde bırakmamıştır. Bu sebeple kendisi ile kulları arasında irtibat kuracak ve emirlerini açıklayacak peygamberler göndermiştir. Hz. Muhammed de (s.a.v.)* bu görev için seçilmiş son peygamberdir.[1]

Hz. Muhammed (s.a.v.), peygamberlik görevini yüklenmeden önce belli aralıklarla Hira Mağarası'nda inzivaya çekilmeyi âdet edinmişti. Bu süre zarfında kendisinde birtakım olağanüstü hâller fark etti. Rüyalarının gerçekleşmesi[2], etrafında kimseyi göremese de kendisine selam verildiğini duyması bu hâllerden bazılarıydı.[3] Hz. Muhammed (s.a.v.) kırk yaşına ulaştığında vahiy meleği Cebrail (a.s.)** gelerek kendisine Allah'ın (c.c.)*** **"Oku"**[4] emrini ulaştırdı.

Görsel 1.1
İlk vahiy **"Oku"** emriyle başlamıştır.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.), yaşadığı hadisenin heyecanı ile evine geldiğinde eşi Hatice'nin (r.a.)**** desteği ile teselli buldu. Varaka b. Nevfel'den, Hira'da gördüğünün diğer peygamberlere gelen vahiy meleği Cebrail (a.s.) olduğunu öğrendi. Onunla karşılaşma isteğiyle daha sonra Hira'ya tekrar gitti. Fakat beklediği elçi bir türlü gelmiyordu. Resul-i Ekrem, vahyin kesintiye uğramasından dolayı son derece üzgündü.

---

1 bk. Ahzâb suresi, 40. ayet.
2 bk. Buhârî, Bed'ü'l-Vahy, 3.
3 bk. İbn Hişam, es-Sîre, C 1, s. 250.
4 bk. Alak suresi, 1-5. ayetler.

* Sallallahu aleyhi vesellem: Allah'ın salât ve selamı onun üzerine olsun.
** Aleyhisselam: Allah'ın selamı onun üzerine olsun.
*** Celle celalühü: O'nun şanı yücedir.
**** Radıyallahü anh/Radıyallahü anhâ: Allah ondan razı olsun.

Tablo 1.1
Davetin kronolojisi

* Kaynaklarda hicretten önceki olaylar Hz. Peygamber'in yaşına göre tarihlendirildiğinden bu olaylarla ilgili miladi tarihlerin de esas alınan doğum yılına göre değişiklik göstereceği dikkatlerden kaçmamalıdır.

Nihayet belli bir zaman sonra Cebrail (a.s.) tekrar geldi. Vahyin ağırlığı altında heyecana kapılan Hz. Peygamber, önceki gibi yine evine koştu. Ancak sonrasında nazil olan ayetler ona ilk vazifesini hatırlatıyordu:

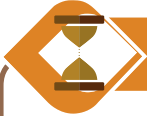
“Ey örtüsüne bürünen (Peygamber)! Kalk ve insanları uyar. Sadece rabbini büyük tanı. Nefsini arındır. Şirkten uzak dur.”[5]

İlahi tebliğin insanlara ulaştırılma zamanının geldiğine işaret eden bu ayetler üzerine Hz. Peygamber, başta eşi Hz. Hatice olmak üzere ailesini, risaletini kabul etmeye çağırdı. Davetin gizli olarak devam ettiği bu süreçte Hz. Hatice ile birlikte kızları Zeynep, Rukiyye ve Ümmügülsüm İslam'a girdiler. Daha sonra yanında büyüyen yeğeni Hz. Ali ile hizmetlisi Zeyd b. Harise de Müslüman oldular. Aile dışından bu çağrıya kulak veren ilk kişi Ebu Bekir (r.a.) oldu.[6]

Peygamberliğin dördüncü yılında, **“Ey Muhammed! Şimdi sen, sana emrolunanı açıkça ortaya koy ve Allah'a ortak koşanlara aldırış etme...”[7]** ve **“(Önce) en yakın akrabanı uyar. Müminlerden sana uyanlara kanatlarını indir. Eğer sana karşı gelirlerse ‘Şüphesiz ben sizin yaptıklarınızdan uzağım’ de.”[8]** ayetlerinin inmesiyle birlikte gizli davet süreci sona ermiş, açıktan davet aşamasına geçilmiş oldu. Bu ayetlerin ilki, gizli davetin sona erdiğini haber verirken diğeri davete kimlerle başlanması gerektiğini açıklamıştır. Allah Resulü (s.a.v.), bunun üzerine en yakın akrabası olan Abdulmuttaliboğullarını ve daha geniş kabile grubu olan Haşimoğullarını İslam'a davet etti. Hz. Peygamber'in amcası Ebu Talib, atalarının dinini terk etmeyeceğini ancak kendisine davetinde destek olacağını söyledi.[9]

Tebliğin ilk yıllarında İslam çağrısına kayıtsız kalan Kureyş'in ileri gelenleri putlara tapmayı eleştiren ayetlerin[10] gelmesiyle birlikte Hz. Muhammed'e (s.a.v.) karşı tavır göstermeye başladılar. İlk olarak kendisini yalanlayıp ona şair, sihirbaz, kâhin diyerek iftirada bulundular. Hz. Peygamber'in davetini bu şekilde engelleyemeyince ona dünyevi menfaatler teklif etmeyi denediler. Peygamber Efendimiz kendisine yapılan bu teklifleri kesin bir dille reddetti. Ebu Talib, Kureyş'in baskılarından bunaldığı bir zamanda yeğenine bu davadan vazgeçmesini tavsiye etti.[11] Ancak aldığı cevap kararlılık ifade ediyordu:

“Güneşi sağ elime, ayı sol elime verseler davamdan vazgeçmem. Ya Allah bu dini üstün kılar ya da ben bu uğurda ölürüm.” Allah Resulü'nün (s.a.v.) bu sözü üzerine amcası, bedeli ne olursa olsun kendisini koruyacağına dair söz verdi.[12]

Asr-ı Saâdetten Bir Yaprak

Allah Resulü'nün (s.a.v.) amcasının oğlu Abdullah b. Abbas, ambargo sürecinde Haşimoğullarının yaşadıklarını şöyle anlatır: “Mahallede üç yıl kuşatma altında kaldık. Bizden biri, ailesinin geçimini kazanmak için çarşıya çıktı fakat ona hiçbir şey satılmadı. Bu boykot sebebiyle aramızda ölenler oldu. Hatta birisi, bir deri parçasını buldu; açlık sebebiyle onu öğüterek suyla karıştırdı ve yedi.”

(Belâzurî, Ensab, C 1, s. 135-136.)

5 Müddessir suresi, 1-5. ayetler.
6 İbn Hişam, es-Sîre, C 1, s. 250-269.
7 Hicr suresi, 94. ayet.
8 Şuara suresi, 214-216. ayetler.
9 Belâzurî, Ensab, C 1, s. 118-119.
10 bk. Yunus suresi, 18. ayet; Enbiya suresi, 98, 99. ayetler; Furkan suresi, 55. ayet.
11 bk. Âdem Apak, Siyer-i Nebi, C 1, s. 107-131.
12 İbn Hişam, es-Sîre, C 1, s. 284-285.

Görsel 1.2
Müşrikler, Müslümanlara kapılarını kapatmışlardı.

Kureyşliler, Hz. Peygamber'in davetini engellemek için her türlü girişimde bulunuyorlardı. Ancak kabile dayanışması gereği Haşimoğullarının, Resul-i Ekrem'i müdahalelere karşı himaye ettiğinin farkındaydılar. Mekke müşrikleri, Haşimoğullarının desteğini ortadan kaldırmak için bütün kabile üzerinde baskı kurmaya karar verdiler. Bu amaçla Haşimoğullarını düşman ilan ederek onları sosyal hayattan tecrit ettiler.[13]

Hz. Peygamber'in kabilesine uygulanan boykotun ardından amcası Ebu Talib ile eşi Hz. Hatice peş peşe vefat ettiler. Allah Resulü (s.a.v.), her alanda ona destek olan hayat arkadaşını kaybettiği için son derece üzülmüştü. Bunun yanında Mekke müşriklerine karşı kendisini koruyan amcasının yokluğu da düşmanlarına cesaret vermişti. Hz. Peygamber sevdiklerinin kaybı neticesi öyle müteessir olmuştu ki Müslümanlar risaletin onuncu yılına "Hüzün Yılı" adını verdiler.

Himayesini kaybeden Hz. Peygamber'in tebliğini güven içerisinde sürdürebilmesi için yeni bir destek bulması gerekiyordu. Bu amaçla 620 yılında Mekke'ye yakın bir şehir olan Taif'e gitti. Şehrin ileri gelenlerini İslam'a davet etmenin yanı sıra onlardan, Mekke'ye karşı kendisini himaye etmelerini de istedi. Taifli Sakif kabilesi daveti kabul etmediği gibi şehrin ayak takımını onun üzerine salarak kendisini şehirden uzaklaştırdılar. Bununla da kalmayıp görüşmeyi Mekkelilere haber vererek Hz. Peygamber'i zor durumda bıraktılar.[14]

Peygamberimden Öğrendim

Allah Resulü (s.a.v.), Taif dönüşü üzüntü içerisinde, Rabbine şöyle dua etti:

"Allah'ım kuvvetimin azlığını, çaresizliğimi, insanlar nazarında horlanışımı sana havale ediyorum. Ey merhametlilerin en merhametlisi! Sen, sıkıntı ve zulüm altında zayıf düşmüşlerin Rabbisin. Sen beni kimlerin eline bırakıyorsun? Beni sertlik ve haşinlikle karşılayan bir yabancıya mı? Yoksa bana davamda hükmedecek bir düşmana mı? Eğer bana kızgın değilsen aldırmıyorum. Bana gazabının inmesinden sana sığınırım. Sadece senin rızanı isterim, yeter ki sen razı ol, çare de güç de ancak sendendir."

(İbn Hişam, es-Sîre, C 2, s. 60-63.)

Metni okuyarak Peygamberimizin (s.a.v.) sabrı hakkındaki düşüncelerinizi aşağıda boş bırakılan alana yazınız.

....

....

---

13 İbn İshak, Sîre, s. 145-147.
14 İbn Hişam, es-Sîre, C 2, s. 60-63.

Allah Resulü (s.a.v.), Taif dönüşü Nevfel kabilesinin lideri Mut'im b. Adiyy'in himaye etmesiyle güvenli bir şekilde Mekke'ye girdi.[15] Diğer Arap kabileleri ile görüşmelerini yoğunlaştıran Peygamberimiz (s.a.v.), İslam'a davet ettiği muhataplarından Kureyş'e karşı kendisini desteklemelerini istiyordu. Fakat hiçbir Arap kabilesi onun bu çağrısına olumlu cevap vermedi. Nihayet Akabe'de gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde Medineliler, Hz. Peygamber'in davetini kabul ettiler. Böylece Müslümanların hicret yurdu belli oldu. Bundan sonra atılacak ilk adım, Mekke'de zor şartlar altında yaşayan Müslümanları, kardeşçe karşılanacakları Medine'ye ulaştırmak olacaktı.[16]

Medine'ye hicretin başladığını ve Müslümanların gruplar hâlinde Mekke'yi terk ettiklerini gören müşrikler, onların Medine'de güç oluşturacağından endişe ettiler. Bu sebeple Hz. Peygamber'i öldürmeye karar verdiler. Mekkelilerin niyetini öğrenen Allah Resulü (s.a.v.), 622 yılında Medine'ye hicret etmek için Hz. Ebu Bekir ile buluştu. İki hicret yolcusu Sevr Mağarası'nda birkaç gün kaldıktan sonra daha önceden anlaştıkları bir rehberle 622 yılında Medine'ye doğru hareket ettiler. Yaklaşık sekiz günlük bir yolcuğun ardından Medine yakınlarında bulunan Kuba'ya vardılar. Burada bir süre kaldıktan sonra asıl hedefleri olan Medine'ye ulaştılar.[17]

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) davetini daha iyi şartlarda yerine getirmek için gerçekleştirdiği hicretten sonra İslami tebliğ yeni bir boyut kazandı. Bu çerçevede kardeşlik uygulaması ile Müslümanları birleştiren, Medine Sözleşmesi ile farklı gruplara bir arada yaşamayı öğreten faaliyetler gerçekleştirildi.[18] Hz. Peygamber, Medinelileri anlaşmaya dayalı olarak birleştirdikten sonra Medine dışındaki farklı din ve ırklara sahip insanlarla dinî, siyasi ve ticari ilişkilerde bulundu. Hz. Peygamber'in davetini daha geniş kitlelere duyurma girişimi olan bu adımlara muhatapları düşmanca karşılık verdiler. Bu sebeple başta Mekke müşrikleri olmak üzere Yahudi ve Hıristiyanlarla Müslümanlar arasında çatışmalar meydana geldi. Yaşanan siyasi ve askerî gelişmeler sonrasında Mekkelilerle 628 yılında Hudeybiye Barış Antlaşması imzalandı. Daha sonra Hz. Peygamber, Arap Yarımadası'nda bulunan kabilelere ve komşu devletlere İslam'a davet mektupları göndermeye başladı.[19]

Görsel 1.3
Hz. Peygamber'in davet mektuplarında kullandığı mühür

Mekkelilerin Hudeybiye Barış Antlaşması'nı bozması üzerine Mekke şehri Müslümanlarca 630 yılında fethedildi. Bu yeni durum, Medine'yi Hicaz'ın yeni siyasi merkezi hâline getirmişti. Bu nedenle Arabistan'ın çeşitli bölgelerinden Hz. Peygamber'e biat etmek için kabileleri temsilen heyetler gelmeye başladı. Bu yüzden bu yıla “Elçiler Yılı” adı verildi. Allah Resulü (s.a.v.) gelen heyetleri Medine'de birkaç gün misafir edip onlara İslam'ın esaslarını öğretmişti. Bununla da kalmayıp kendileriyle birlikte onlara dinlerini öğretecek öğretmenler de göndermişti.[20] Hz. Peygamber, Mekke'de başlayan davetini böylece bütün Arap Yarımadası'na ulaştırmış oldu.

---

15 İbn Hişam, es-Sîre, C 2, s. 20.
16 İbn Hişam, es-Sîre, C 2, s. 63-84.
17 İbn Hişam, es-Sîre, C 2, s. 124-139.
18 bk. Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, C 1, s. 188-210.
19 bk. Âdem Apak, Siyer-i Nebi, C 1, s. 205-371.
20 İbn Hişam, es-Sîre, C 4, s. 205-247.

2. Peygamberimizin Davetinin Temel İlkeleri

Davet, İslam'ı yayma ve Müslümanları dinî görevlerini yerine getirmeye çağırmak anlamına gelir.[21] İnsan; ruh, kalp ve bedenden oluşan karmaşık bir yapıya sahip olduğu için Peygamberimiz (s.a.v.) tebliğinde farklı yöntemleri bir arada kullanmıştır. Çevresindekileri *"Allah sizin suret ve mallarınıza değil, amel ve kalplerinize bakar."*[22] diyerek uyarmış, Müslüman şahsiyetinin ameli yönden olduğu kadar manevi açıdan da gelişmesinin gayreti içinde bulunmuştu.

Bilgi Kutusu

Peygamberlerin Allah'tan (c.c.) gelen vahyi eksiltmeden ve arttırmadan aynı şekilde insanlara bildirmesine **tebliğ** denir.

İnsanları İslam dinini benimsemeye ve Müslümanları dinî görevlerini yerine getirmeye çağırmaya **irşat** denir.

Nebi (s.a.v.); davetini sunmak üzere çeşitli toplantılar düzenlemiş, akraba çevresiyle bağını sürdürmeye devam etmiştir. Bunun yanında panayır, çarşı, mescit gibi kalabalık yerlerde tebliğde bulunarak insanlarla sohbet etmiş, onlara bilmediklerini öğretme azmi ve çabası içinde olmuştur. Peygamberimiz (s.a.v.) İslam'ı daha geniş kitlelere ulaştırma arzusuyla kabile reislerine de ayrı bir ihtimam göstermiştir.

Düşünelim Paylaşalım

"Ey Peygamber! Biz seni gerçeğin bir temsilcisi, bir müjdeci ve uyarıcı, herkesi Allah'ın izniyle ona çağıran ve ışık saçan bir kandil konumunda gönderdik."

(Ahzâb suresi, 45-46. ayet.)

Yukarıdaki ayete göre tebliğde bulunan kişide olması gereken özellikler neler olabilir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Peygamberimizin Muhatabını Tanıması

Resulullah (s.a.v.) putperest bir topluma gönderilmiş olmasına rağmen onların Allah (c.c.) inancına yabancı olmadığını biliyordu.[23] Dolayısıyla Peygamberimiz (s.a.v.), insanlara bilmedikleri bir şeyden bahsetmiyor, onlardan yanlış olan inançlarını düzeltmelerini, şirke kaymış inançlarını tevhide yöneltmelerini istiyordu.

Allah Resulü (s.a.v.) ait olduğu toplumun zihnî ve kültürel yapısını yakından tanıyordu. Bu durum tebliğde ona oldukça yardımcı olmuştur. Arap toplumunda şiir ve hitabet önemliydi. Ukaz panayırında hatiplerin yaptıkları konuşmalar ezberlenir, zirve sayılan şairlerin şiirleri Kâbe'ye asılırdı. Kur'an'ın hitabetinden de etkileneceklerinin farkında olan

21 Mustafa Çağrıcı, "Davet", DİA, C 9, s. 16.
22 İbn Mâce, Zühd, 9.
23 Toshihiko Izutsu, Kur'an'da Allah ve İnsan, s. 96.

Allah Resulü (s.a.v.) ilahi kelamı direkt muhatabına okur, bir konuyu anlatırken ilgili ayetleri açıklardı. Muhatabının içinde bulunduğu duruma göre ayet ve sureler seçer, her vesileyle manevi lezzetten pay almasını isterdi.[24]

Allah Resulü (s.a.v.); insanların idrak seviyelerine göre konuşur, onların anlama kabiliyetlerine, yaş ve kültür seviyelerine göre hitap ederdi.[25] Bu sebeple Hz. Peygamber, farklı kabilelerden gelen muhtelif seviyedeki insanların sorularını her birinin ihtiyacına göre cevaplardı. Peygamberimiz (s.a.v.) "En faziletli amel hangisidir?" sorusuna, kişinin içinde bulunduğu durumuna ve sorma şekline bakarak "Allah'a (c.c.) iman", "anne babaya hizmet" ya da "namaz" şeklinde farklı cevaplar vermiştir. Hz. Peygamber, soruları cevaplarken karşısındakinin yapabileceği şeyi de öne çıkarmıştır. Sadakanın ne olduğunu soran imkânları kısıtlı Ebu Hüreyre'ye (r.a.), *"Güç ve kuvvetiyle insanlara yardımda bulunmak."*[26] derken aynı soruyu soran kabile reisi Sa'd bin Ubade'ye (r.a.), *"Kuyu kazdırarak su çıkarmaktır."*[27] cevabını vermiştir.

Davette Yakından Uzağa Yönelmesi

Rahmet Elçisi, ev ahalisinden başlayarak tebliğini bütün akrabalarına duyurmuştu. Suya atılan taşın oluşturduğu halkalar gibi öncelikle en yakınında bulunan ailesi, çağrısına olumlu cevap verdi. Halka gittikçe genişledi. Rahmet Elçisi'ni ibadet ederken gören ve bu merakla İslam'la tanışan Hz. Ali, onlara katıldı. Daha sonra Hz. Peygamber'in ailesinden hizmetlisi Zeyd b. Harise de katılmakta gecikmedi.[28]

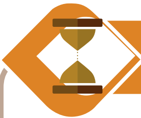
Peygamberimizin ailesi ile başlayan tebliğ süreci, sonrasında Mekke'yi içine alacak şekilde devam etti. Hz. Peygamber, bir yandan çarşı ve pazarlarda İslam'ı anlatmaya devam ederken Mekke dışından gelen kabilelerle de görüşmeyi ihmal etmemişti. Onun aralıksız gayreti meyvesini vermiş; İslam, Arap Yarımadası'na yayılmıştı.

Görsel 1.4
Peygamberimiz (s.a.v.) davete en yakınından başlamıştır.

Zaman ve Mekânın Şartlarına Göre Hareket Etmesi

Hz. Peygamber, mümkün olduğunca ashabıyla beraber olmaya gayret ederdi. Dolayısıyla yaşadığı hâlleri sahabenin müşahede etmesi kolaydı. Aktarmaktan çekinmediği düşünceleri, insanların içinde bulunduğu hissiyatla birleşince derin izler bırakıyordu.

Asr-ı Saâdetten Bir Yaprak

Bir gün Resulullah (s.a.v.), Ebu Hüreyre'yi (r.a.) ağaç dikerken gördü:
− *Ebu Hüreyre ne dikiyorsun?* diye sordu.
− Kendim için bir fidan dikiyorum, cevabını alınca Allah Resulü (s.a.v.):
− *Sana bundan daha hayırlı bir fidanı haber vereyim mi?* diye sordu. Ebu Hüreyre (r.a.):
− Evet ey Allah'ın Resulü, deyince Peygamberimiz (s.a.v.):
− *Sübhanallahi ve'l-hamdü lillahi vela ilahe illallahü vallahü ekber de! Bu sözlerin her birine karşılık cennette sana bir ağaç dikilir,* buyurdu. Böylece Ebu Hüreyre'ye (r.a.) başka faziletli bir amel daha öğretmiş oldu. (İbn Mâce, Edeb, 56.)

---
24 Adnan Demircan, Siyer, s.139-155.
25 bk. Buhârî, İlim, 49.
26 Ebu Dâvûd, Zekât, 40.
27 Ebu Dâvûd, Zekât, 41.
28 İbn Hişam, es-Sîre, C 1, s. 264-265.

Resulullah (s.a.v.) ile sahabilerden Bera (r.a.), bir gün bir cenaze törenine katıldılar. Peygamberimiz kabrin kenarına oturup ağladı, öyle ki gözyaşlarıyla toprak ıslandı. Sonra da yanındakilere *“Kardeşlerim! İşte asıl böylesine mühim bir yer için hazırlık yapın!”*[29] diyerek orada bulunanlara yerinde ve zamanında bir tembihte bulunmuş oldu.

Bir Hadis

Cündeb b. Abdullah şöyle anlatır: “Biz Nebi’nin (s.a.v.) yanında bulunan ergenlik çağında bir grup gençtik. Kur’an’ı öğrenmeden önce imanı öğrendik, daha sonra Kur’an’ı öğrendik ve onun sayesinde imanımız arttı.”

(İbn Mâce, Mukaddime, 9.)

Nebi (s.a.v.), bir savaş sonrasında ayrıldığı çocuğuna duyduğu özlemden dolayı rastladığı her çocuğu kucaklayan, göğsüne bastırıp emziren bir kadın gördü. Çevresindekilere onu işaret ederek:

− *Bu kadının çocuğunu ateşe atacağına ihtimal verir misiniz?* diye sordu.

− Asla atmaz, dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.v.):

− *İşte Allah Teâlâ kullarına, bu kadının yavrusuna olan şefkatinden daha merhametlidir.*[30] diyerek Allah’ın (c.c.) kullarına olan merhametini hatırlatmıştı. Böylece Allah’tan ümit kesmeyip azimle çalışmaya teşvik etmişti.

Görsel 1.5
Peygamberimiz (s.a.v.), İslam’ın esaslarını kademeli olarak bildirmiştir.

Tedriciliğe Riayet Etmesi

Tedricilik, bir kimseyi bir şeye aşamalı olarak yaklaştırmak demektir. İslami hükümlerin tamamı bir seferde değil, kademeli olarak zamana yayılmış bir şekilde gelmiştir. Allah Resulü (s.a.v.), Mekke’de öncelikle şirkle mücadele etmiş insanları tevhide ve imana çağırmış; Medine’de ise artık kalplere yerleşmiş olan İslami esasların uygulamasına geçmiştir.

İnsan, yapısı itibariyle bir şeye yavaş yavaş alışır, daha sonra onu benimseyip kabullenir. Her basamak bir sonraki adımı hazırlar. Böylece kişi sorumlu kılınacağı emir ve yasaklara tedricen hazırlanmış olur. Tebliğ faaliyetlerinde bu hususa dikkat edilmiş ve insanlar İslam’a davet edilirken dinin kuralları onlara kademeli olarak anlatılmıştır.

İnsan fıtratındaki bu özelliği bilen Peygamberimiz (s.a.v.), Muaz b. Cebel’i Yemen’e gönderirken ona şu tavsiyede bulunmuştu: *“Muhakkak ki sen ehl-i kitap olan bir topluma gidiyorsun. Onları önce Allah’tan başka ilah olmadığına ve benim Allah’ın Resulü olduğuma şehadet etmeye davet et. Şayet buna itaat ederlerse Allah’ın kendilerine bir gündüz ve gecede beş vakit namazı farz kıldığını bildir. Bunu kabul edip itaat ederlerse zenginlerinden alınıp fakirlerine verilmek üzere kendilerine zekâtın farz kılındığını haber ver.”*[31]

29 İbn Mâce, Zühd, 19.
30 Buhârî, Edeb, 18; Müslim, Tevbe, 22.
31 Buhârî, Zekât, 1.

Kolaylaştırma, Müjdeleme, Uyarma

Görsel 1.6
"Kolaylaştırınız, güçleştirmeyiniz; müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz." (Buhârî, Cihâd, 164)
(Hattat Beytinaz Kükrek istifi)

Allah Resulü (s.a.v.), Kur'an-ı Kerim'in **"... Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez..."**[32] ayetine uyarak tebliğini yürütürken kolaylık ilkesini tercih etmiştir. Hz. Peygamber imamlık yapanlara bu nedenle *"Sizden biri insanlara namaz kıldırırken cemaate ağır gelmeyecek şekilde namaz kıldırsın. Zira onların içinde zayıf, hasta ve yaşlı olanlar vardır. Kendi başına kılarken ise istediği kadar namazını uzatabilir."*[33] tavsiyesinde bulunmuştu. Kendisi de bu yönde uygulamalar gerçekleştirirdi. Namazı uzun tutmayı sevmesine rağmen çocuk ağlaması duyduğunda okuyuşunu hızlandırarak annenin durumunu kolaylaştırırdı.[34]

Allah Resulü (s.a.v.), İslam'ın değerleri ile uyuşmayan herhangi bir davranış gördüğünde muhakkak müdahale eder ve uyarmaktan çekinmezdi. Nitekim aralarında geçen bir tartışma esnasında Ebu Zer, Bilal-i Habeşi'yi renginden dolayı ayıplamıştı. Resulullah (s.a.v.) durumu işitince cahiliye izleri taşıyan bu eylemi sebebiyle Ebu Zer'i uyarmıştı.[35]

3. Peygamberimizin Davetinde Kullandığı Vasıtalar

Peygamberlerin toplumsal değişimlerde önemli rolleri vardır. Resulullah da (s.a.v.) atalarının cahiliyeye dayalı din ve dünya görüşüne karşı mücadele etmiştir. Onun örnek şahsiyeti etrafında vücut bulan mücadelesi ile köklü bir değişim gerçekleşmiştir. Peygamberimizin (s.a.v.) davet görevi, toplumda değişimi zorunlu kılmaktaydı. Bu sebeple davet, Hz. Peygamber'in en önemli görevleri arasında yer alır. Hz. Peygamber, risaleti boyunca bu görevini titizlikle yerine getirmişti. Öyle ki o, bütün tehlikelerine rağmen hicret esnasında bile davetten geri durmamıştı. Mekkeli müşrikler tarafından Hz. Peygamber'i ölü veya diri ele geçirene büyük ödüller vadedilmişti. Bu ödülü almayı arzu eden Büreyde b. el-Husayb (r.a.) kendi arazisinden geçmekte olan Hz. Peygamber ve yanındakileri durdurdu. Resulullah (s.a.v.), Büreyde'nin niyetini bilmesine rağmen kendisini İslam dinine girmeye davet etti. Onun görevini yerine getirmedeki samimiyetinden etkilenen Büreyde (r.a.) ise kabilesinden seksen aile ile beraber İslam'ı kabul etti.[36]

Görsel 1.7
İslam'a davette en etkili vasıta, Yüce Allah'ın kelamı Kur'an'dı.

Davetin en önemli vasıtası olan Kur'an-ı Kerim, Peygamberimizin (s.a.v.) tebliğinin merkezinde yer alıyordu. Birçok sahabe Kur'an'ın lafız ve anlam bakımından etkisinde kalarak İslam inancını benimsemişti. Hz. Ömer'in de İslam ile şereflenmesi ilahi kelamı işitmesiyle başlamıştı.

32 Bakara suresi,185. ayet.
33 Nesâî, İmamet, 35.
34 Buhârî, Ezan, 65.
35 bk. Buhârî, İman, 22.
36 Ahmet Önkal, "Büreyde b. Husayb", DİA, C 11, s. 492.

O, Resulullah'ı (s.a.v.) öldürmek niyetiyle yola çıkmışken Müslüman olduklarını haber aldığı kız kardeşi ile eniştesinin evine yöneldi. Burada dinlediği Kur'an ayetlerinin tesirinde kalarak İslam'ı benimsedi.[37]

Devrin ünlü şairi Tufeyl b. Amr, Resulullah'ın (s.a.v.) kendisine Kur'an okuması üzerine "Vallahi ben hiçbir zaman Kur'an'dan daha güzel bir söz, İslam'dan daha güzel bir din işitmemiştim!" diyerek Müslümanlığını ilan etmişti.[38]

İslam'ın ilk yıllarında tebliğin organize edildiği önemli mekânlardan birisi genç sahabe Erkam b. Ebi'l-Erkam'ın eviydi. Dârülerkam adı verilen bu ev, Safa Tepesi'nin yanında bulunuyordu. Evin konumu, hac ve umre için Mekke dışından gelenlerle dikkat çekmeden görüşmeye imkân sağlıyordu. Nitekim Peygamberimiz (s.a.v.) tarafından İslam'a davet için tercih edilen bu evde, Hz. Ömer ve Hz. Mus'ab b. Umeyr gibi pek çok sahabe İslam'ı kabul etmiştir.[39]

Hz. Peygamber (s.a.v.), Mekke'den Medine'ye hicretten hemen sonra Müslümanların bir arada olmasına imkân verecek bir mescit inşasına başladı. Sadece bir ibadet mekânı olmayan Mescid-i Nebi aynı zamanda ilim, siyaset ve sosyal hayatın da merkezi konumuna geldi. Peygamber Efendimiz zamanının önemli bir kısmında burada bulunmaya özen gösterir ve davetini bu mukaddes mekândan yönetirdi.

Mescit bazen İslam'ı anlatmanın en güzel aracı hâline gelirdi. Nitekim bir gün Hz. Peygamber'in elçisini öldürmeye kalkışan ve düşmanca bir tavır içine giren Sümame b. Üsal, askerî bir birlik tarafından Medine'ye getirilmişti. Üç gün boyunca Mescid-i Nebi'de tutulan Sümame bu sürenin sonunda fidyesiz olarak salıverilmişti. Sümame mescit içinde bulunduğu zaman diliminde İslam'ı yakından anlama fırsatı buldu. O, salıverildikten hemen sonra temizlenerek Rahmet Peygamberi'nin huzuruna gelmiş ve o güne kadar uzak durduğu ancak mescidin içinde tanıma imkânı elde ettiği İslam'ı gönülden kabul etmişti.[40] Resul-i Ekrem, Müslümanların ibadetlerini, yaşayışlarını görsünler ve kalpleri yumuşasın diye Sakif heyeti elçilerini yine mescidinde ağırlamıştı.

Görsel 1.8
Mescid-i Nebi, İslam'ın ilk merkeziydi.

37 İbn Hişam, es-Sîre, C 1, s. 366-375.
38 İbn Hişam, es-Sîre, C 1, s. 369-371, 407-408.
39 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 3, s. 116.
40 Buhârî, Meğâzî, 71.

Mescid-i Nebi’de, Suffe adı verilen özel bir bölüm de bulunmaktaydı. İslam’ın ilk sistemli eğitim ve öğretim müessesesi Suffe’de; İbn Mes’ud, Ebu Zer, Ammar b. Yasir, Bilal-i Habeşi, Ebu Hüreyre gibi pek çok sahabe yetişmiştir.[41] Başta Peygamberimiz (s.a.v.) olmak üzere ümmetin seçkin şahsiyetleri burada kalanlara bir taraftan okuma yazma öğretiyor diğer taraftan dinî bilgiler veriyorlardı.[42]

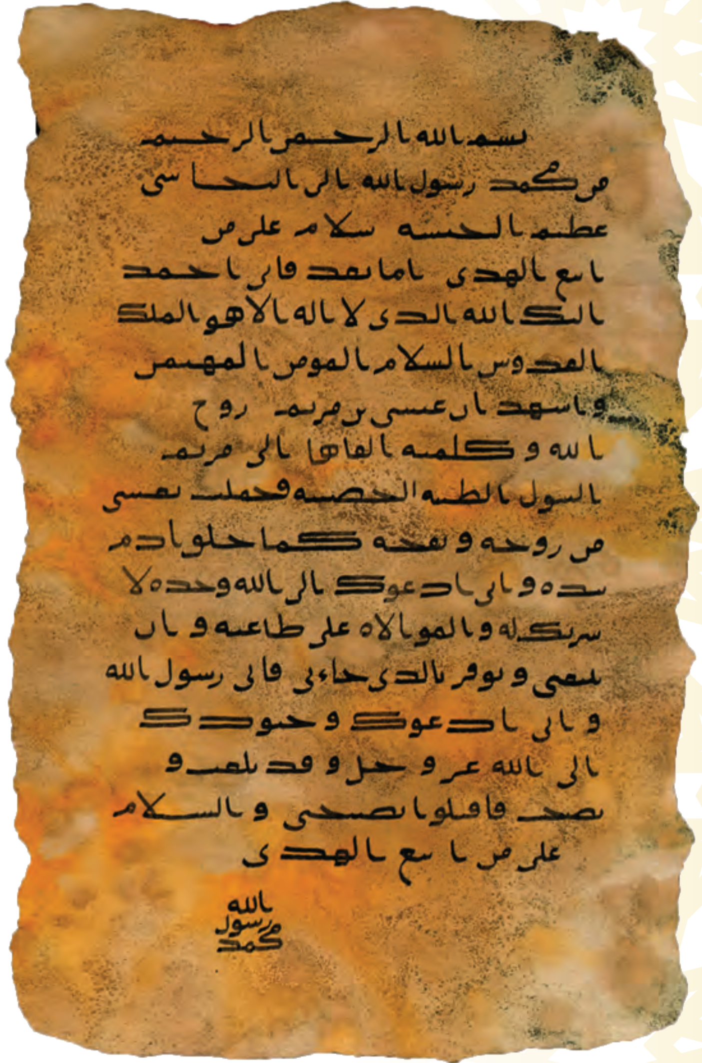
Düşünelim Paylaşalım

Mescidin idari ve sosyal rolü hakkındaki düşünceleriniz nelerdir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Peygamberimiz (s.a.v.) Suffe’de yetişen sahabilere, bilgi ve yeteneklerine göre çeşitli görevler vermişti. Özellikle yeni Müslüman olan kabilelere Kur’an ve diğer dinî bilgileri öğretmesi için burada yetişen muallimleri görevlendiriyordu. Nitekim tarihte Bi’rimaûne faciası olarak bilinen olayda şehit edilen yetmiş kişi, çoğunluğunu ensar gençlerinin oluşturduğu Suffe ehlindendi.[43]

Çocukluğundan itibaren Resul-i Ekrem’in terbiyesinde yetişen Hz. Ali davetle görevlendirilen birçok sahabeden biriydi. Peygamber Efendimiz, Hayber Savaşı’na giderken ona İslam’a davet edeceği insanların yanına ulaştığında sakin olmasını tembih ediyordu. Ardından *“… Şayet bu davetinle bir kişi Müslüman olsa bu, sana (çok değerli) kızıl develer verilmesinden daha hayırlıdır!..”*[44] buyurarak hem onu davete teşvik ediyor hem de bu davetin yöntemini öğretiyordu.

Mektuplar, İslam’a davetin önemli vasıtalarından biriydi. Hz. Peygamber, Hudeybiye Barış Antlaşması’nın ardından, Arap Yarımadası’nda bulunan kabilelere ve komşu devletlere İslam’a davet mektupları gönderdi. “Muhammedün Resulullah” mührünü taşıyan bu davet mektupları, İslam davetinin daha uzaklara taşınmasında önemli birer araç oldu.

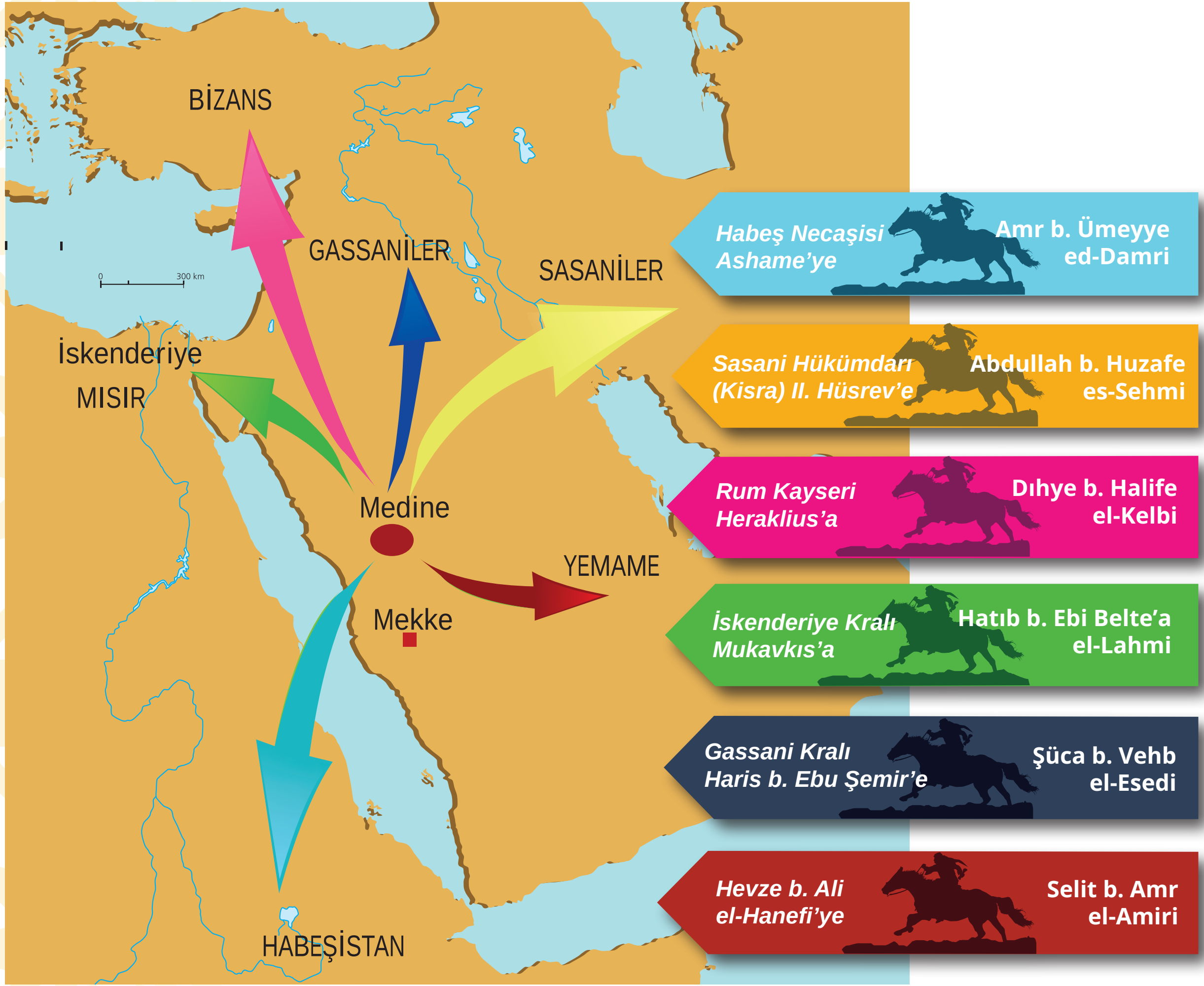

بسم الله الرحمن الرحيم
من محمد رسول الله الى النجاشي
عظيم الحبشة سلام على من
اتبع الهدى اما بعد فاني احمد
اليك الله الذي لا اله الا هو الملك
القدوس السلام المؤمن المهيمن
واشهد ان عيسى بن مريم روح
الله وكلمته القاها الى مريم
البتول الطيبة الحصينة فحملت بعيسى
من روحه ونفخه كما خلق ادم
بيده واني ادعوك الى الله وحده لا
شريك له والموالاة على طاعته وان
تتبعني وتؤمن بالذي جاءني فاني رسول الله
واني ادعوك وجنودك
الى الله عز وجل وقد بلغت و
نصحت فاقبلوا نصيحتي والسلام
على من اتبع الهدى

الله
رسول
محمد

Görsel 1.9
Hz. Peygamber’in Habeşistan Necaşisi’ne gönderdiği mektup (Hattat Ali Hüsrevoğlu tarafından istinsah edilmiştir.)

41 bk. Müslim, Müsafirin, 251.
42 bk. Buhârî, Fedailü’l-Kur’an, 8.
43 bk. Müslim, Mesacid, 302.
44 Buhârî, Fedailü ashabi’n-nebi, 9.

Harita 1.1
İslam'a davet amacıyla elçilerin gönderildiği ülkeleri gösteren harita

Hz. Peygamber; Bizans ve Sasani imparatorlarına, Mısır Hükümdarı'na, Yemame ve Uman Hâkimi'ne, Gassan ve Busra meliklerine, Belka ve Bahreyn valilerine İslam'a davet amacıyla birer mektup göndermiştir.[45] Bunun dışında çeşitli kabilelere gönderilen pek çok mektup bulunmaktadır. İslam'ın yayılmasında ve kabul görmesinde gönderilen bu mektupların inkâr edilemez bir önemi vardır. Rum Kayseri Heraklius, diplomatik nezaket kuralları içerisinde kabul ettiği elçiyi dinledikten sonra mektubu özenle muhafaza etmişti. Kayser, gelen mesaja ilgi duymasına rağmen çevresinin tepkileri üzerine bu çağrıya olumlu cevap vermemiştir. Heraklius, bu çağrının içeriğini halkından gizli tuttuğu için mektuptan arzu edilen fayda elde edilememiştir.[46] Habeş Necaşisi Ashame ise Hz. Peygamber'in İslam'a davet mektubunu büyük bir saygıyla kabul ettikten sonra Müslümanlığı kabul etmişti. Mukavkıs yazdığı mektubunda Peygamberimizin bir nebi olduğunu kabul etmesine rağmen büyük bir mülkü olmasından ve halkının kendisini terk edeceğini düşünmesinden dolayı İslam'ı seçemeyeceğini bildirmiştir. Hevze b. Ali, Müslüman olmamakla birlikte elçiyi güzel bir şekilde ağırladı ve Peygamberimize hediyeler gönderdi. Sasani Hükümdarı Kisra ise Peygamber Efendimizin mektubunu yırtıp atmış ve Medine'ye saldıracağına dair tehditler savurmuştur. Bunu işiten Resul-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: *"Allah onun mülkünü paramparça etsin."*[47]

45 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 258-291.
46 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 2, s. 31.
47 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 259-262.

4. Peygamberimizin Ahlaki Özelliklerinin İslam Davetindeki Yeri

Allah Resulü (s.a.v.), cahiliye geleneği içinde yetişmiş olmasına rağmen devrinin kötü adetlerinden korunmuştu. Öyle ki dost düşman herkes risaletinden önce onu "Muhammed'ül-Emin" lakabıyla tanımaktaydı. Kur'an-ı Kerim, Sevgili Peygamberimizin üstün ahlakına vurgu yaparak çocukluğundan itibaren yalandan uzak, dürüst, her açıdan temiz biri olarak yaşadığını beyan eder.[48]

Hz. Peygamber, Safa Tepesi'nde Kureyşlilere hitaben "*Ey Kureyş! Ben, şu tepenin arkasında düşmanlar var ve size saldırmak istiyorlar desem inanır mısınız?*" diye sormuştu. Müşrikler, "Evet, elbette inanırız, çünkü sen hiçbir zaman yalan söylemezsin."[49] diyerek Resul-i Ekrem'in dürüstlüğünü tasdik etmişlerdi.

Görsel 1.10
"Sen pek yüce bir ahlakın sahibisin."
(Kalem suresi, 4. ayet)

Allah Resulü (s.a.v.), davetinde herhangi bir zorlamada bulunmamış, hiç kimseye de dünyevi bir menfaat sunmamıştı. Fakat o, sahip olduğu "emin" kişiliği ile insanların tereddüde düşmeden hidayetine vesile olmuştu.

Bir Ayet

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللّٰهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ...

"Hiç şüphe yok ki Allah Resulü'nde sizin için güzel bir örneklik vardır..."
(Ahzâb suresi, 21. ayet.)

Peygamberimiz (s.a.v.) kendisine verilen tebliğ vazifesinin zorluğunun farkındaydı. Ancak bu güçlükler, onu yolundan geri çevirmemiştir. Mekke müşrikleri onun tebliğ çalışmalarını engellemek için değişik yollar denemişler hatta şiddet kullanmaktan da çekinmemişlerdi. Sundukları dünyevi teklifler, Peygamberimizin (s.a.v.) tebliğ yolunda daha kararlı olmasından başka bir işe yaramamıştı.

Peygamber Efendimiz mütevazı bir insandı. Bir topluluk içerisine girdiğinde kendisi için ayağa kalkılmasını istemez, boş bulduğu herhangi bir yere otururdu.[50] Huzurunda titreyen bir yabancıya "*Arkadaş titreme. Ben bir kral değilim, Kureyş'ten kuru ekmek yiyen bir kadının oğluyum.*"[51] demişti. Bu özellikleri tüm insanların onun etrafında toplanmasını sağladı. Hatta Mekke'nin fethinde ona eziyet etmiş din düşmanlarına karşı müsamahalı davranışı, onların kalplerini İslam'a karşı yumuşatmış; birçoğunun Müslüman olmasına vesile olmuştu. Bir gün Hıristiyan olan Adiyy b. Hatim, Peygamberimizi (s.a.v.) ziyarete gelmişti. Peygamberimiz (s.a.v.), onu misafir etmek için evine götürürken yolda rastladıkları yaşlı bir kadının uzun süre derdini dinledi. Eve vardıklarında minderini misafirine verip kendisi yere oturdu. Onun bu mütevazı hâllerinden etkilenen Adiyy, Müslüman olmaya karar verdi.[52]

48 bk. Kalem suresi, 4. ayet.
49 Müslim, İman, 355.
50 bk. Tirmizî, İsti'zan, 47.
51 İbn Mâce, Et'ıme, 30.
52 Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 4, s. 378.

Resul-i Ekrem, büyük-küçük ayrımı yapmadan vazifesini gerçekleştirirdi. Kendisine ara sıra yardım eden Yahudi çocuğunun hastalandığını duyunca onu ziyaret ederek İslam'a çağırdı. Ziyaretten memnun kalan çocuk, babasının müsaadesi ile Müslüman oldu. Resulullah (s.a.v.), bunun üzerine büyük bir sevinç yaşadı.[53]

Bir Hadis

Hz. Âişe şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.) birinden hoşa gitmeyen bir söz duyduğunda o şahsın adını vermez *"Bazı kimselere ne oluyor da şöyle şöyle konuşuyor!"* der, genel bir ifadeyle şahsı rencide etmeden uyarırdı. (Ebu Dâvûd, Edeb, 5.)

Allah Resulü'nün (s.a.v.) güler yüzlü, nazik biri olması ve kimsenin kusuruna bakmaması davetinin daha etkili olmasını sağlıyordu.[54] Kimseye zorluk çıkarmaz, iki şeyden birini seçme hakkı olduğunda kolay olanı seçerdi. Evinde iki gün arka arkaya yemek pişmeyen, bazı günler açlıktan karnına taş bağlayan Nebi (s.a.v.), kendisinden bir şey isteyen kimseyi ise geri çevirmezdi. O, Uhud Dağı kadar altını olsa hepsini dağıtacak kadar cömertti. Ancak kendine yapılanı affetse de Allah'a hürmetsizliği bağışlamazdı.[55] Alçak gönüllü, lüks ve israfı sevmeyen Peygamberimiz (s.a.v.), her yönüyle mükemmel ve örnek alınacak bir insandı.

Düşünelim Paylaşalım

Dürüst olmak insana neler kazandırır? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

5. İslam Davetinde Öncü Sahabiler

"Sizden; hayra çağıran, iyiliği emreden ve kötülükten men eden bir topluluk bulunsun. İşte kurtuluşa erenler onlardır."[56] ayetindeki müjdeye ulaşmak isteyen ilk müminler, aynı zamanda bu dinin ilk davetçileri olmuştur.

Hz. Peygamber zamanında yaşamış, Müslüman olarak Resulullah'ı (s.a.v.) çok kısa bir süre olsa da görmüş, onun sohbetinde bulunmuş ve yine Müslüman olarak ölmüş kimseye **sahabi** denilir. Bu kelimenin çoğulu olarak "ashab" ya da "sahabe" kelimeleri kullanılır.[57] Hz. Peygamber'in arkadaşı olma şerefine erişen sahabiler, bu ayrıcalığın getirdiği sorumluluğun da farkında olarak hareket ettiler. Onlar son nefeslerine kadar Allah'ın (c.c.) kelamını daha uzağa taşımaya çalışırken Rablerine kavuşmuşlardı. Kabirlerinin doğdukları topraklardan çok uzakta olması ancak bu samimiyet ve gayret ile izah edilebilir.

Hz. Ebu Bekir

İnsani ilişkileri son derece güçlü olan Hz. Ebu Bekir, sahip olduğu sosyal statü ve çevresiyle geliştirdiği iletişim sebebiyle toplumda saygın biri olarak kabul ediliyordu. Bu özellikleriyle bilinen Hz. Ebu Bekir, kendisini İslam'a çağıran yakın dostunun davetine katılmakta en ufak bir tereddüt göstermemişti.[58]

53 bk. Buhârî, Cenâiz, 79.
54 bk. Müslim, Zikr, 38; Tirmizî, Hudud, 3.
55 bk. Buhârî, Edeb, 80.
56 Âl-i İmrân suresi, 104. ayet.
57 Dinî Terimler Sözlüğü, s. 419.
58 İbn Hişam, es-Sîre, C 1, s. 269.

Allah Resulü'nün (s.a.v.) davetini gizli olarak devam ettirdiği süreçte en büyük destek ve yardım Ebu Bekir'den (r.a.) geliyordu. Müşrikler alay ederek "Miraç" hadisesini kendisine anlattıklarında Hz. Ebu Bekir, "O söylüyorsa doğrudur." diyerek büyük bir teslimiyet içinde Peygamberimizi (s.a.v.) doğrulamıştı. Bu sebeple bizzat Hz. Peygamber kendisine "Sıddık" unvanını vermiştir.[59] Zengin bir tüccar olan Hz. Ebu Bekir servetini Allah yolunda harcamaktan çekinmezdi. Öyle ki o, zor durumdaki köle ve cariyeleri satın alarak onları özgürlüklerine kavuştururdu.[60]

Görsel 1.11
Hz. Ebu Bekir, Mescid-i Aksa'da gerçekleşen Miraç mucizesini tereddütsüz doğrulayarak "Sıddık" lakabını almıştı. (Mescid-i Aksa, Kudüs)

Hz. Peygamber (s.a.v.), her yıl hac mevsiminde Mekke çevresinde kurulan Ukaz, Mecenne, ve Zülmecaz panayırlarını ziyaret ederek insanları İslam'a çağırıyordu.[61] Kabilelerin nesepleri konusunda bilgi sahibi olması sebebiyle bazen bu ziyaretlerinde Hz. Ebu Bekir, Peygamberimize (s.a.v.) eşlik ederdi. Aralarındaki akrabalık ilişkilerinden söz ederek Hz. Peygamber'i onlarla tanıştırırdı.[62] Hz. Ebu Bekir'in bu gayreti, Resul-i Ekrem'in tebliğinin daha etkili olmasına vesile oluyordu.

Bilgi Kutusu

Hz. Ebu Bekir'in gayretiyle Müslüman olan ve cennetle müjdelendikleri için Aşere-i Mübeşşere ismiyle bilinen sahabiler şunlardır:

Hz. Peygamber'in çabaları sonucunda Müslüman olan Medineliler, Mekkeli kardeşlerini yurtlarına davet ettiler. Resulullah (s.a.v.) ve birkaç kişi dışında Müslümanların neredeyse tamamı Medine'ye hicret etmişti. Hz. Peygamber de yol arkadaşlığı için beklemesini istediği Hz. Ebu Bekir'e hazırlık yapmasını emretti. Böylece Hz. Ebu Bekir hicret esnasında Allah'ın elçisine refakat etti. Hicretin, başlayan yeni süreci hazırlaması bakımından büyük bir önemi vardı. Bu sebeple hicretin her safhasında Hz. Ebu Bekir'in tehlikeleri bertaraf etme konusunda büyük çabası olmuştu.

---

59 Buhârî, Fedailü ashabi'n-nebi, 5.
60 İbn Hişam, es-Sîre, C 1, s. 340.
61 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 216-217.
62 İbn Kesir, es-Sîret, C 4, s. 352.

Hicret sırasında Peygamberimizi (s.a.v.) yalnız bırakmayan ve Sevr Mağarası'nda büyük bir fedakârlık örneği gösteren Hz. Ebu Bekir, bu duruşuyla ayet-i kerimede "ikinin ikincisi" ifadesiyle zikredilmiştir.

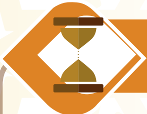

Bir Ayet

"Eğer siz ona (Peygamber'e) yardım etmezseniz (biliyorsunuz ki) inkâr edenler onu ikinin ikincisi olarak (Mekke'den) çıkardıkları zaman, ona bizzat Allah yardım etmişti. Hani onlar mağarada bulunuyorlardı. Hani o arkadaşına, 'Üzülme, çünkü Allah bizimle beraber.' diyordu. Allah da onun üzerine güven duygusu ve huzur indirmiş, sizin kendilerini görmediğiniz birtakım ordularla onu desteklemiş, böylece inkâr edenlerin sözünü alçaltmıştı. Allah'ın sözü ise en yücedir. Allah, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir."

(Tevbe suresi, 40. ayet.)

Hz. Ebu Bekir'in Mekke'de geride bıraktıkları arasında İslam'ı kabul etmeyen babası Ebu Kuhafe de bulunuyordu. Mekke'nin ileri gelenlerinden biri olan Ebu Kuhafe, ancak Mekke'nin fethinden sonra Hz. Ebu Bekir'in çabasıyla Müslüman olmuştur.[63]

Asr-ı Saâdetten Bir Yaprak

Hz. Ebu Bekir, Mescid-i Haram'da bir gün ibadete niyetlenmişken üzerine saldıran Utbe b. Rebia tarafından öldüresiye dövüldü. Kendine gelince annesinden Hz. Peygamber'in bulunduğu Erkam'ın evine götürülmesini istedi. Resulullah'ı (s.a.v.) sağ salim görünce ağlayarak ona sarıldı ve öptü. Sonra da kendisine yardım eden annesinin hidayete ulaşması için Allah Resulü'nün (s.a.v.) duasını niyaz etti. Hz. Peygamber onun bu samimi arzusu üzerine dua edince annesi Müslüman oldu. (İbn Manzûr, Muhtasar, C 13, s. 45.)

Sevgili dostunun ölüm haberini alınca süratle Nebi'nin (s.a.v.) evine koşan Hz. Ebu Bekir, Peygamber Efendimizin üzerindeki örtüyü kaldırmış ve onu alnından öperken dudaklarından şu sözler dökülmüştü: "Ölümün de hayatın gibi güzel ve temiz!"[64]

Hz. Peygamber'in vefatından sonra ümmetin içine düştüğü hüzün ve yalnızlık perdesi Hz. Ebu Bekir'in eliyle aralanmıştır. O, mescitte yaptığı konuşmada "**Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür ya da öldürülürse gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz? Kim (böyle) geri dönerse Allah'a hiçbir şekilde zarar veremez. Allah, şükredenleri mükâfatlandıracaktır.**"[65] ayetini okuyarak ölümü peygamberlerine yakıştıramayan ümmete gerçeği hatırlatmıştı. Hz. Ebu Bekir daha sonra halife olarak hem ümmetin sorumluluğunu üstlenmiş hem de bu zor zamanlarda ümmeti yeni bir döneme hazırlamıştır.

Halifeliği döneminde de birçok hayırlı işler yapmış olan Hz. Ebu Bekir'in İslamiyete en büyük hizmeti Kur'an-ı Kerim'i mushaf hâline getirmek olmuştur. Onun halifeliği döneminde karşılaştığı en önemli olay ise Ridde hadisesidir. Bu dönemde bazı kabileler namaz kılacaklarını

63 İbn Hacer, el-İsâbe, C 4, s. 221.
64 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 2, s. 268.
65 Âl-i İmrân suresi, 144. ayet.

ancak zekât vermeyeceklerini ilan etmişti. İsyana dönüşen Ridde olayları karşısında Hz. Ebu Bekir'in kararlı tutumu sayesinde bu fitne atlatılarak Müslümanlar birlik olma başarısını gösterebilmişlerdir. Onun döneminde Filistin'in kapıları Müslümanlara açılmış ve yeni fetihlerle İslam coğrafyası hızla genişlemiştir.[66]

Mus'ab b. Umeyr

Allah Resulü'nün (s.a.v.) *"Mekke'de Mus'ab b. Umeyr'den daha güzel giyinen, daha çok nimete ulaşan birini görmedim."* diye tarif ettiği Mus'ab (r.a.), zengin bir ailenin çocuğuydu. Onun yakışıklılığı, zenginliği, güzelliği herkesin dilindeydi. Mekke'nin bu meşhur genci, Erkam'ın evinde Müslüman olmayı seçti. Namaz kılarken onu görenlerin, durumu ailesine haber vermesiyle Mus'ab'ın (r.a.) hayatında zor günler de başlamış oldu. Müslüman olmasını kabullenemeyen ailesinin onun üzerindeki baskısı katlanarak arttı ve imanından vazgeçmesi için günlerce hapsedildi. Baskılara dayanamayacak duruma gelince Peygamberimiz (s.a.v.), Habeşistan'a hicret etmesine izin verdi. Habeşistan'dan döndükten sonra ise Birinci Akabe Biatı'na kadar Mekke'de kaldı.[67]

Görsel 1.12
Mus'ab b. Umeyr, Medine'nin ilk muallimiydi.

Resul-i Ekrem daha sonra İslam'ı öğretmesi için Mus'ab b. Umeyr'i Medine'ye muallim olarak gönderdi.[68] Böylece o üstlenmiş olduğu görev sebebiyle İslam'ın ilk öğretmeni sayıldı. Medine'de Esad b. Zürare'nin evine yerleşen Mus'ab'ın (r.a.)[69] Kur'an-ı Kerim'den o zamana kadar inmiş ayetleri ezbere bilmesi ve nazik konuşması davetinde muhatapları üzerinde özellikle etkili olmaktaydı. O, sahip olduğu güzel hasletler sebebiyle Üseyd b. Hudayr ve Sa'd b. Muaz gibi lider şahsiyetlerin Müslüman olmasına vesile oldu. Öyle ki Sa'd b. Muaz'ın Müslüman olduğu gün, lideri olduğu kabilesinin tamamı da İslam'ı benimsedi.[70] Onun Esad b. Zürare ile yaptığı çalışmalar sonucunda Medineli Arap kabile mensuplarının neredeyse tamamı Müslüman olmuştu.[71] Mus'ab b. Umeyr'in Medine'ye gelişinin ertesi yılında Peygamberimizle (s.a.v.) görüşmeye yetmişi aşkın müminin katılması şüphesiz onun başarılı davetinin bir sonucudur.

Mus'ab b. Umeyr, Bedir'de muhacirlerin sancağını taşıdı. Bu sancak Resulullah'ın (s.a.v.) en büyük sancağıydı. Uhud Savaşı'nda Mus'ab (r.a.) yine Peygamberimizin sancaktarıydı ve onun yakınında savaşıyordu. Bu sebeple müşriklerin yoğun saldırısına karşı mücadele etti. Mus'ab (r.a.), secde hâlinde iken şehit oldu. Savaş sonrasında Resul-i Ekrem onun başında **"Müminlerden öyle adamlar vardır ki Allah'a verdikleri söze sadık kaldılar. İçlerinden bir kısmı verdikleri sözü yerine getirmiştir (şehit olmuştur). Bir kısmı da (şehit olmayı) beklemektedir. Verdikleri sözü asla değiştirmemişlerdir."**[72] ayet-i kerimesini okudu.[73]

---

66 Mustafa Fayda, "Ebu Bekir", DİA, C 10, s. 102-104.
67 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 3, s. 116.
68 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 220.
69 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 3, s. 118.
70 İbn Hişam, es-Sîre, C 2, s. 78-80.
71 bk. Buhârî, Menâkıbu'l-ensar, 46.
72 Ahzâb suresi, 23. ayet.
73 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 3, s. 120-122.

Asr-ı Saâdetten Bir Yaprak

Bir gün Resulullah (s.a.v.) sahabilerle otururken Mus'ab b. Umeyr geldi. Üzerinde yamalı bir kıyafet vardı. İşlenmemiş bir deriyi de üzerine geçirmişti. Sahabiler ona verecekleri bir şey bulunmadığından başlarını öne eğdiler. Mus'ab selam verdi. Rahmet Elçisi onun selamını alarak şöyle buyurdu: *"Dünya halkıyla dünyayı değiştiren Allah'a hamdolsun. Mus'ab, Mekke'de nimet içinde bulunurken Allah ve Resulü'nün sevgisi ile iyiliği arzu ederek bu nimetlerden uzaklaşmayı tercih etti."*

(İbn Sa'd, et-Tabakât, C 3, s. 117.)

İbn Ümmü Mektum

İbn Ümmü Mektum, Mekke'de İslam'ı ilk kabul edenlerden birisi olmasının yanında Medine'ye hicret edenlerin de ilki olma bahtiyarlığını yaşamıştır. Bizzat Resul-i Ekrem onu, Mus'ab b. Umeyr ile beraber Medine halkına İslam'ı öğretmekle görevlendirmişti.[74] Ayrıca Bilâl-i Habeşi ile birlikte Resulullah'ın (s.a.v.) müezzinliğini yapmıştır. Âmâ olmasına rağmen İbn Ümmü Mektum, Resulullah (s.a.v.) Medine dışına çıktığı zaman ona vekâlet etmiş, geride kalanlara namaz kıldırmıştı.[75]

Görsel 1.13
Akabe biatlarının hatırasına yapılan Akabe Mescidi

Esad b. Zürare

Hicretten üç yıl önce Esad b. Zürare ve beş arkadaşı Mekke'ye gelmiş, müşriklerin Resul-i Ekrem aleyhinde sürdürdükleri olumsuz propagandaya rağmen Hz. Peygamber ile görüşmüşlerdi. Resulullah (s.a.v.) onlarla sohbet etti ve kendilerine Kur'an'dan ayetler okudu. Kalplerinde İslam'a karşı hayranlık uyanan Esad b. Zürare ve yanındakiler İslam ile şereflendiler.[76]

Esad b. Zürare, Mus'ab b. Umeyr ile Medine'de giriştikleri faaliyetlerin bir sonucu olarak hızla gelişen İslamlaşmanın en önemli şahsiyetlerindendi. Bu sebeple Hz. Peygamber, Esad b. Zürare'yi İkinci Akabe Biatı'nın ardından diğer kabile temsilcilerinin de reisi tayin etti.[77]

Es'ad b. Zürare, Medine'de bir mescit inşa etmiş, Hz. Peygamber'in gelişine kadar orada cemaatle namaz kıldırmıştı. Bu mescit, Medineli Müslümanların henüz Peygamberin yokluğunda yürüttükleri tebliğ çalışmalarının bir anlamda merkezi olmuştu. Hicretten sonra bu mekân Mescid-i Nebi'nin de inşa edildiği yer olacaktır.[78]

74 İbn Hişam, es-Sîre, C 2, s. 281.
75 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 4, s. 205-206.
76 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 218.
77 İbn Hişam, es-Sîre, C 2, 73-76.
78 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 239.

Ubade b. Samit

Ubade b. Samit, annesinin Müslüman oluşu üzerine İslam'ı seçmişti. Ubade, İkinci Akabe Biatı'nda kabilesini temsil etmiş, Medine'ye dönünce de İslam'ı tebliğ için samimi bir çaba göstermişti. Yakın arkadaşı Ka'b b. Ucre'yi Müslüman olmaya ikna edemeyince evine gidip putunu kırmış, ilk anda sinirlenen arkadaşının daha sonra İslam ile müşerref olmasına vesile olmuştu. Ubade b. Samit okuma yazma biliyordu. Bu nedenle Resullullah (s.a.v.) tarafından vahiy katibi olarak görevlendirilmişti. Ayrıca o, Medinelilere okuma yazma da öğretiyordu. Kur'an-ı Kerim'in tamamını ezbere bilen Medineli beş sahabiden biri olan Ubade (r.a.), Suffe'de Kur'an eğitimi verirdi.[79]

Ubade b. Samit, davetteki ilmî katkısını, İslam'ı yaymak için yapılan savaşlara katılımıyla perçinledi. Resulullah'ın (s.a.v.) bütün gazvelerine iştirak ettiği gibi Mekke'nin Fethi sırasında da ensarın kumandanlığını yaptı.[80]

Heybetli görünümü ve etkili konuşmasıyla muhatapları üzerinde ikna gücü olan Ubade (r.a.); zekât memurluğu, kadılık, valilik ve muallimlik gibi görevler üstlenmişti. O, tebliğ için gittiği Filistin, Suriye, Kıbrıs, Mısır gibi birçok coğrafyada tebliğinin derin izlerini bırakmıştır.

Görsel 1.14
Ubade b. Samit'in Kudüs Baburrahme Kabristanlığında bulunan kabri

Mu'az b. Cebel

Mu'az b. Cebel, on sekiz yaşında İslam'ı kabul etmişti. Kendi kabilesinden arkadaşlarıyla birlikte geceleri Selemeoğullarından henüz Müslüman olmayanların putlarını kırar, onların acizliğini ortaya koyacak eylemler yaparlardı.[81] Resulullah (s.a.v.), Huneyn Seferi'ne yöneldiğinde kendisini Mekkelilere Kur'an ve fıkıh öğretmesi için bıraktı.[82] Hz. Ömer'in halifeliği döneminde de Suriye'ye muallim olarak gönderildi.[83]

Mu'az (r.a.), bir peygamber geleceğine dair beklenti içinde olan Yahudileri İslam'a davet etmişti. Mu'az (r.a.), Allah'tan sakınmalarını ve vasıflarını daha önce bildirdikleri Hz. Muhammed'e (s.a.v.) iman etmelerini söylediyse de Yahudiler bunu inkâr etmişlerdi.[84]

Her zaman Resul-i Ekrem Efendimizin yanında bulunmaya gayret eden Muaz b. Cebel, merak ettiği konuları sorup öğrenirdi. Peygamberimiz (s.a.v.) Mu'az b. Cebel'i Yemen'e zekât memuru ve kadı sıfatıyla gönderirken *"Ey Muaz! İnsanlara güzel ahlakla muamele et."*[85] ve *"Oraya vardığında önce onları, Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim Allah'ın Resulü olduğuma (inanmaya) çağır..."*[86] tavsiyelerinde bulunarak tebliğ görevi sırasında nelere dikkat etmesi gerektiğini ona hatırlatıyordu.

---

79 M. Yaşar Kandemir, "Ubade b. Samit", DİA, C 42, s. 13.
80 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 3, s. 573.
81 İbn Hişam, es-Sîre, C 2, s. 95.
82 İbn Hişam, es-Sîre, C 4, s. 143.
83 M. Yaşar Kandemir, "Mu'az b. Cebel", DİA, C 30, s. 338.
84 İbn Hişam, es-Sîre, C 2, s. 196, 200, 212.
85 Malik b. Enes, Muvatta, Hüsnü'l-hulk, 1.
86 Buhârî, Zekât, 1.

Muaz b. Cebel, Hz. Peygamber Dönemi'nde Kur'an-ı Kerim'in tamamını ezbere bilen sayılı sahabilerdendi. Bununla beraber, Peygamberimizin (s.a.v.) kendilerinden Kur'an öğrenilmesini tavsiye ettiği dört sahabeden birisiydi.[87] Nebi (s.a.v.), onun helal ve haramı en iyi bilen kişi olduğunu, kıyamet gününde alimlerin önünde yer alacağını haber vererek Muaz b. Cebel'e iltifat etmiştir.[88]

Düşünelim Paylaşalım

İslam'ın yayılmasında sahabilerin üstlendikleri rolü yorumlayıp düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Görsel 1.15
Hz. Hatice, Mekke'de "Tahire" lakabıyla bilinirdi.

6. Bir Sahabi Tanıyorum: Hz. Hatice (r.a.)

Hz. Hatice, miladi 556 yılında Mekke'de dünyaya geldi. İffetli ve namuslu bir hayat sürmesinden dolayı İslam'dan önce kavmi arasında "temiz kadın" anlamına gelen "Tahire" lakabıyla anılıyordu.[89] Hz. Peygamber ile evlenmeden önce iki evlilik yapmış olan Hz. Hatice, sahip olduğu güzel hasletleri sebebiyle ikinci eşinin vefatından sonra da pek çok evlilik teklifi aldı. Fakat o, çocuklarını ve işlerini bahane ederek bu taleplerin hepsini geri çevirdi.[90]

Esedoğulları kabilesinden olan Hz. Hatice, Mekke'nin tanınmış tüccarlarından birisiydi. Bu sebeple Hz. Peygamber'in amcası Ebu Talib, Hz. Hatice'den yeğenini Şam'a gidecek ticaret kervanında görevlendirmesini istedi. Hz. Hatice, doğru sözlü ve güvenilir olduğunu bildiği Hz. Muhammed'i (s.a.v.) yardımcısı Meysere ile birlikte ticaret kervanının başında Şam'a gönderdi.[91] Kervan beklentilerin çok üstünde bir kârla geri döndü. Hz. Hatice yardımcısı Meysere'nin de anlattığı pek çok özellikleri sebebiyle hayran kaldığı Hz. Muhammed'e (s.a.v.) evlenme teklif etti. Yaptığı teklifi, Resul-i Ekrem'in kabul etmesiyle bu evlilik gerçekleşmiş oldu.[92]

Hz. Peygamber evlendiğinde yirmi beş yaşındaydı. Hz. Hatice ise ondan yaşça daha büyüktü.[93] Bu evliliğin ilk meyvesi olan Kasım daha iki yaşında iken vefat etti. Sonrasında sırasıyla Zeyneb, Rukiyye, Ümmü Gülsüm ve Fatıma adında kızları ile Abdullah adındaki oğlu dünyaya geldi.[94]

Hz. Muhammed ile Hz. Hatice'nin evliliklerinin üzerinden on beş yıl geçmişti. Kırk yaşına gelen Hz. Peygamber'e Hira'da vahiy meleği Cebrail (a.s.) gelerek Allah'ın ilk emrini duyurdu:

"Yaratan rabbinin adıyla oku! O, insanı alaktan (asılıp tutunan zigottan) yaratmıştır. Oku! Kalemle (yazmayı) öğreten, (böylece) insana bilmediğini bildiren rabbin sonsuz kerem sahibidir."[95]

---

87 Buhârî, Fedailü'l-Kur'an, 8.
88 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 2, s. 347-348.
89 M. Yaşar Kandemir, "Hatice", DİA, C 16, s. 465.
90 İbn Hişam, es-Sîre, C 1, s. 199-200.
91 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 131-133.
92 İbn Hişam, es-Sîre, C 1, s. 200-201.
93 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 132.
94 İbn Hişam, es-Sîre, C 1, s. 202.
95 Alak suresi, 1-5. ayetler.

Görsel 1.16
Vahye ilk iman eden, Hz. Hatice olmuştur.

Allah Resulü (s.a.v.) bu hadise üzerine korku ve heyecanla Hira'yı terk ederek evine koştu. Hz. Hatice'den kendisini örtmesini istedi. Bir süre dinlenip sakinleşince olup biteni eşine anlattı. Başına bir iş gelmesinden korktuğunu dile getirdi. Evlilik sürecinde eşini iyi tanımış olan Hz. Hatice bu endişe ve korkularının yersiz olduğunu anlatmak için "Öyle deme! Yemin ederim ki Allah hiçbir zaman seni utandırıp üzmez. Çünkü sen akrabanı gözetirsin, doğru konuşursun, işini görmekten aciz kimselerin elinden tutarsın, yoksulları kayırırsın, misafirleri ağırlarsın, haksızlığa uğrayan kimselere yardım edersin." diyerek onu teskin etti. Hatice validemiz daha sonra Hz. Peygamber'i amcasının oğlu Varaka b. Nevfel'e götürdü. Varaka, Resul-i Ekrem'i dinledikten sonra ona görünen meleğin bütün peygamberlere vahyi ulaştıran Cebrail (a.s.) olduğunu söyleyerek onu müjdeledi.[96] Hz. Peygamber ilahi emri insanlara tebliğ etmekle vazifelendirildiğinde Hz. Hatice eşini tereddütsüz tasdik etti. Böylece o, Müslümanların ilki olma şerefine ulaştı.[97]

Hz. Hatice, İslam davetine tepki gösteren müşriklerin zulüm ve haksızlığı karşısında Resulullah'a (s.a.v.) daima destek verdi. Zira Mekkeliler, Müslümanları kuşatma altına aldığında kendisi de Hz. Peygamber ile birlikte üç yıl boyunca yıpratıcı boykota göğüs germek zorunda kaldı. Bu sıkıntılı ve zor zamanda sahip olduğu bütün servetini onun davası uğrunda harcadı.[98]

Bir Hadis

Allah Resulü'nün (s.a.v.) şu sözü Hz. Hatice'nin değerini ortaya koyması bakımından önemlidir: *"Nasıl ki Meryem bütün kadınlara üstün kılınmışsa Hatice de benim ümmetimin kadınlarına üstün kılınmıştır."* (Müslim, Fedail, 69-70.)

Müminlerin annesi Hz. Hatice, boykotun bitiminden altı ay sonra rahatsızlandı. Yaklaşık yirmi beş yıl süren evliliğinin ardından 620 yılında vefat etti ve bugün Cennetü'l-Muallâ ismiyle bilinen Hacun Kabristanı'na defnedildi.[99]

Hz. Peygamber yaşadığı sıkıntı ve üzüntülerde Hz. Hatice'nin destek ve yardımını hep yanında bulmuştu. Allah Resulü (s.a.v.), ne zaman halkı tarafından reddedilmiş olarak eve kederli gelse Hatice validemiz tarafından sevgi ve muhabbetle karşılanır, bütün acı ve ıstıraplarını unuturdu. Bu sıkıntılı ve zor zamanı onunla yaşayan fakat hiçbir şeyden şikayetçi olmayan Hz. Hatice'nin konumu, Hz. Peygamber nezdinde müstesna bir yerdedir.[100] Sevgili Peygamberimiz, eşine duyduğu sevgi ve muhabbetini, *"Allah (c.c.) bana ondan daha hayırlısını vermemiştir. Çünkü herkes benim peygamberliğimi inkâr ederken o bana inandı. Herkes beni yalanlarken o, beni tasdik etti. İnsanlar benden mallarını esirgerken o, malı ile bana destek oldu. Üstelik Allah (c.c.), ondan bana çocuk da nasip etti."*[101] sözleri ile açık bir şekilde dile getirmiştir.

96 Buhârî, Bed'ül-vahy, 3.
97 İbn Hişam, es-Sîre, C 1, s. 262-263.
98 İbn İshak, Sîre, s. 145-147.
99 İbn Abdilberr, el-İstîâb, C 4, s. 1825.
100 Afzalur Rahman, Sîret Ansiklopedisi, C 2, s. 158.
101 Ahmet b. Hanbel, Müsned, C 6, s. 117-118.

Okuma Parçası

HATİCETÜ'L-KÜBRA

Mukaddes genç adam yirmi beşinde;
Haticetü'l-kübra kırkına doğru.
"Beni alırlar mı?" O'na bir soru…

Kainat fahrinin cevabı: Evet!
Halkalandı Kureyş; meclis, ziyafet
Bütün Mekke ünlü günün peşinde.

Karşılıklı ahenk ahenk hutbeler;
Sayılıp döküldü, ünler, rütbeler;
Ve Allah ismiyle kıyılan nikâh…

Hatice'nin evi Nura karargâh…
Bu evde en büyük çifti dünyanın,
Bu evde gerçeği sadık rüyanın.

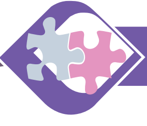
Ondan Peygamberin bütün evladı:
Zeynep; Rukiyye, Ümmü Gülsüm;
Ve sonra Fatıma, Betül ve Masum…

Hatice'nin gönlü O'nun gönlüdür;
O'nun dışındaki her şey ölüdür.
Ruhunda ne varsa hep O'ndan aldı.

Bir seziş, bir inanç, gök kadar derin…
İlk odur, birinci kaydı defterin;
Müslümanlıkta bir, kadınlıkta bir…

Hizmette, şefkatte, yakınlıkta bir…
Hatice, Hatice, büyük ve temiz;
Öz anneden daha aziz annemiz…

(Necip Fazıl Kısakürek, Esselam s. 44-45.)

Çözelim Öğrenelim

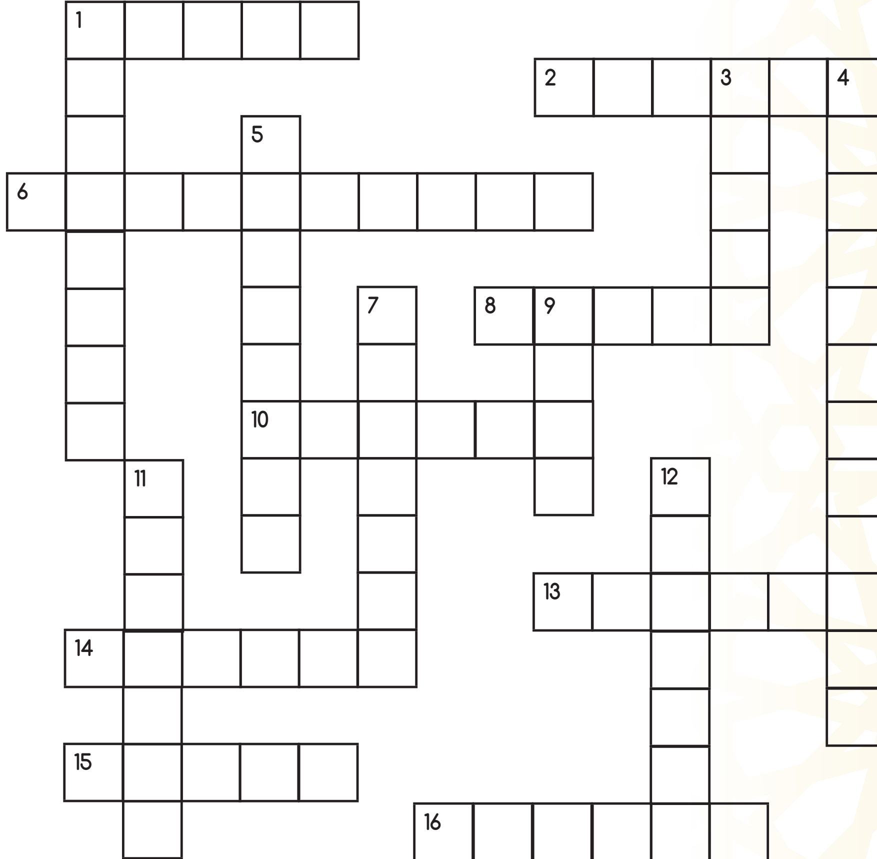
Aşağıdaki soruların cevaplarını tablodaki numaraların bulunduğu karelere yazınız.

SOLDAN SAĞA

1. Hz. Hatice'nin defnedildiği kabristan neresidir?
2. Hz. Hatice'nin "temiz kadın" anlamına gelen lakabı nedir?
6. Dinî hükümlerin kademeli olarak gelmesi anlamında bir terim.
8. İslam dinini yayma ve Müslümanları dinî görevlerini yerine getirmeye çağırma anlamına gelen İslami bir terim.
10. Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber ile birlikte üç yıl boyunca yaşadığı sıkıntılı dönemin adı nedir?
13. Hz. Hatice, ilk vahiy sonrası Hz. Peygamber'i kimin yanına götürmüştür?
14. Hz. Peygamber'in arkadaşlarına ne isim verilir?
15. Hz. Hatice hangi şehirde doğmuştur?
16. Peygamberlerin ve ona inananların ilahi vahyi insanlara ulaştırmasına ne denir?

YUKARDAN AŞAĞIYA

1. Hz. Hatice'nin babasının adı nedir?
3. Doğru yolu gösterme anlamında bir terim.
4. Hz. Hatice hangi kabiledendir?
5. Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber ile evliliği kaç yıl sürmüştür?
7. Hz. Peygamber'e Suriye seyahatinde eşlik eden kişi kimdir?
9. Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber ile olan evliliğinden kaç çocuğu olmuştur?
11. Hz. Hatice'nin yaptığı iş, meslek nedir?
12. Hz. Hatice, kaçıncı Müslüman'dır?

7. Hadisten Hayata

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ :
يَسِّرُوا وَلاَ تُعَسِّرُوا بَشِّرُوا وَلاَ تُنَفِّرُوا

Nebi (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“Kolaylaştırınız, güçleştirmeyiniz; müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz.”

(Buhârî, İlim, 12; Müslim, Cihad, 6.)

İslam kolaylık dinidir. Allah Teâlâ kâinatın güzelliklerini önüne serdiği insanı kolaylıkla yapabileceklerinden sorumlu kılmıştır. İnsan davranışları karmaşık bir yapıya sahip olsa da ona yön veren esas amil (faktör), konuyla ilgili hissettiği duygulardır. Davranışın gelişme veya değişiminde duygu tarafının ihmal edilmesi başarı ve mutluluk yolunu sekteye uğratır.

Korku ve sevgi, insanı motive eden en temel duygulardandır. Yaratılışı itibariyle insan kolay olanı tercih etme eğilimindedir. Bilhassa tebliğde kolaydan zora, azdan çoğa doğru aşamalı bir yol takip etmek insanın yaşadığı süreci tanımasını ve belki de benimsemesini kolaylaştıracaktır. Karşısına bir zorluk çıksa bile kolaylık vesilesiyle gelişen sevgi ve azim zorluğun üstesinden gelmesine yardımcı olacaktır. Latif olan Yüce Rabbinin hediyesi, her zorlukla beraber bir kolaylık ikramı insanın imdadına yetişecektir.

Peygamberimizin mütebessim tavrını hatırlayarak kırıcı olmayan yumuşak sözlerle hitap etmek, karşımızdaki insanın İslam’a sevgiyle yaklaşmasına vesile olur. Nezaket ve yumuşaklıkla yapılan her iş insanı hayra, güzelliklere götürür. Peygamberimizin ashabını ifrat ve tefritten sakındırarak orta yolu tavsiye etmesi, öncelikle gönüllere İslam’ı sevdirmesi köprülerin oluşmasında ve karşılaşılan problemlerin çözümünde bize örnek olmalıdır.

Düşünelim Paylaşalım

Hadisten Hayata başlığı altında verilen hadis, aşağıdaki değerlerden hangileri ile doğrudan ilgilidir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

- Açık ve anlaşılır olma
- Alçakgönüllü olma
- Anlayışlı olma
- Cömert olma
- Güven duyma
- Merhametli olma
- Davranışlarını kontrol etme
- Tahammül etme
- Dayanışma
- Doğru sözlü olma
- Eşit davranma
- Paylaşma
- Vefalı olma
- Yardımlaşma
- Başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A. Aşağıdaki cümlelerin başında boş bırakılan parantezlere, cümlelerde verilen bilgiler ışığında doğru ise D yanlış iseY yazınız.

1. (…) Davet mektupları ve davetçiler Hz. Peygamber'in tebliğinde kullandığı maddi vasıtalara örnektir.

2. (…) Suffe sadece kalacak yeri olmayan sahabiler için yapılmış bir mekândı.

3. (…) Hz. Peygamber ve Müslümanlar İslam'ı tebliğ sürecinde maddi manevi bütün vasıtaları kullanmışlardır.

4. (…) Hz. Peygamber, 620 yılında tebliğine destek arayışıyla Taif şehrine gitti.

5. (…) Hz. Peygamber, Ubade b. Samit'i Yemen'e zekât amili olarak gönderdi.

B. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcükleri yazınız.

6. Peygamberlerin Allah'tan (c.c.) gelen vahyi eksiltmeden ve artırmadan aynı şekilde insanlara bildirmesine ……………………….. denir.

7. Bir kimseyi bir şeye aşamalı olarak yaklaştırmaya ………………… denir.

8. Peygamberimiz bir topluluk içerisine girdiğinde kendisi için ayağa kalkılmasını istememesi ve boş bulduğu yere oturması, onun ………………… örnektir.

9. Hz. Peygamber Medinelilere dinî bilgiler öğretmek için sahabilerden Mus'ab b. Umeyr'i ve ……………………………göndermişti.

C. Aşağıdaki açık uçlu soruların cevabını ilgili alana yazınız.

10. "Ey Muhammed! Şimdi sen, sana emrolunanı açıkça ortaya koy ve Allah'a ortak koşanlara aldırış etme." (Hicr suresi, 94. ayet.) **Bu ayet tebliğin hangi aşamasına işaret etmektedir?**

…………………………………………………………………………………………

…………………………………………………………………………………………

…………………………………………………………………………………………

11. Mekke müşriklerinin Hz. Peygamber'i himaye ettiği için Haşimoğulları ve Müslümanlara uyguladıkları yaptırım nedir? Açıklayınız.

....

....

....

12. Hz. Peygamber'in Medine'de, tebliğine yönelik yaptığı çalışmaları kısaca yazınız.

....

....

....

13. Hz. Peygamber'in namaz kıldırırken cemaatin durumunu dikkate alması, tebliğinde kullandığı hangi temel ilkeyle açıklanır?

....

....

....

14. Hz. Peygamber'in tedricilik ilkesine uygun davranışlarını örneklerle açıklayınız.

....

....

....

15. Hz. Peygamber'in tebliğinde kullandığı maddi vasıtalar nelerdir?

....

....

....

16. Hz. Peygamber'in "Emin" sıfatının sahabenin İslam'ı kabul edişinde oynadığı rolü kısaca açıklayınız.

....

....

....

17. Mekkeli Müslümanların Medine'ye davet edilmesinin sebepleri nelerdir?

....

....

....

18. "İçinizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötülüğü meneden bir topluluk bulunsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir." (Âl-i İmrân suresi, 104. ayet.) **Bu ayet, tebliğ faaliyetlerinde peygamberlerin dışında kimi sorumlu tutmaktadır?**

....

....

....

19. Hz. Hatice'nin vahiy sürecinde Hz. Peygamber'e desteğini gösteren tutumunu kısaca açıklayınız.

....

....

....

Ç. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

20. *“Güneşi sağ elime, ayı sol elime verseler davamdan vazgeçmem. Ya Allah bu dini üstün kılar ya da ben bu uğurda ölürüm.”* (İbn Hişam, es-Sîre, C 1, s. 226.) **sözü Hz. Peygamber’in hangi özelliğini yansıtır?**

A) Kararlılık
B) Cömertlik
C) Güvenilirlik
D) Vefakârlık
E) Doğruluk

21. “(Önce) en yakın akrabanı uyar. Müminlerden sana uyanlara kanatlarını indir. Eğer sana karşı gelirlerse ‘Şüphesiz ben sizin yaptıklarınızdan uzağım.’ de.” (Şuara suresi, 214-216. ayetler.) **Bu ayet, tebliğ sürecinde hangi aşamayı işaret eder?**

A) Gizli davet sürecinin devam ettiğine
B) Vahyin kesintiye uğramasına
C) Davete hazırlık sürecine
D) Devletleşme sürecine
E) Açıktan davetin kimlerle başlaması gerektiğine

22. Hz. Peygamber’in Taif’te uğradığı haksızlık karşısında beddua etmemesi onun hangi özelliğini belirtir?

A) Merhamet ve şefkatini
B) Hilm ve tevazusunu
C) Dürüstlüğünü
D) Ağırbaşlılığı ve ciddiyetini
E) Samimiyetini

23. *“İnsanlarla akıllarına göre konuşunuz.”* (Ebu Dâvûd, Edeb, 40.) **hadisi tebliğin temel ilkelerinden hangisini açıklar?**

A) Zaman ve mekânın şartlarına göre hareket etme

B) Muhatabın durumu

C) Tedricilik

D) Kolaylaştırma, müjdeleme

E) Yakından uzağa yönelme

24. İslam’ın yayılmasında aşağıdaki seçeneklerden hangisinin etkisi daha azdır?

A) Davet mektupları

B) Sahabilerin bireysel gayretleri

C) Hz. Peygamber’in örnek kişiliği

D) Müşriklerin tutumu

E) Hz. Peygamber’in tevhid mücadelesi

25. Ebu Musa el-Eş’ari ile Muaz’ı (r.a.) Yemen’e uğurlarken onlara Hz. Peygamber, *“Kolaylaştırın, zorlaştırmayın; müjdeleyin, nefret ettirmeyin ve hüküm verirken birbirinizle uyum içinde olun!”* (Buhârî, İlim,12.) **diye buyurmuştu. Hz. Peygamber’in bu hadisi İslam davetinin hangi temel ilkesini açıklar?**

A) Uyarma

B) Tedricilik

C) Kolaylaştırma

D) Terhib

E) Terğib

Rahman ve Rahim Allah'ın adıyla. Allah'ın kulu ve Resulü Muhammed'den Rum'un büyüğü Heraklius'e!..

Rahman ve Rahim Allah'ın adıyla. Allah'ın kulu ve Resulü Muhammed'den Mısır Kralı Mukavkıs'a!..

Rahman ve Rahim Allah'ın adıyla. Nebi Muhammed'den Büyük Habeş Necaşisi Ashame'ye!

Selam, hidayete tabi olan, Allah'a ve Resulü'ne iman eden kimselere olsun! Allah'tan başka ilah olmadığına, O'nun birliğine, eşi ve ortağı bulunmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve Resulü olduğuna şehadet edenler üzerine olsun. Ben seni İslam'a davet ediyorum. Müslüman ol, selamet bulursun! Allah mükafatını iki kat verir. Eğer yüz çevirirsen halkının günahı senin boynunadır. **"De ki: Ey kitap ehli! Bizimle sizin aranızda ortak bir söze gelin: Yalnız Allah'a ibadet edelim. Ona hiçbir şeyi ortak koşmayalım. Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi ilah edinmesin. Eğer onlar yine yüz çevirirlerse deyin ki, şahit olun, biz Müslümanlarız."** (Âl-i İmrân suresi, 64. ayet.)

(Muhammed Hamidullah, el-Vesâiku's-Siyasiyye, s. 77, 105, No: 22, 49.)

26, 27 ve 28. soruyu yukarıdaki metne göre cevaplayınız.

26. Âl-i İmrân suresinin 64. ayetinde geçen "… Bizimle sizin aranızda ortak bir söze gelin…" ifadesinden kastedilen nelerdir?

....

....

27. Hz. Peygamber'in davet mektuplarında öne çıkardığı hususlar dikkate alındığında sizce İslam davetinin temel ilkeleri neler olabilir?

....

....

28. Hz. Peygamber'in Rum'un Büyüğü Heraklius'a, Habeş Necaşisi Ashame'ye ve Mısır Kralı Mukavkıs'a gönderdiği İslam'a davet mektuplarını tebliğin boyutlarını göstermesi bakımından yorumlayınız.

....

....

....

2. ÜNİTE

BİR EĞİTİMCİ OLARAK PEYGAMBERİMİZ

KAVRAMLAR

- Terbiye
- Tedricilik
- Nasihat
- Vaaz
- İrşat
- Terğib
- Terhib

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

- Toplumların Islahında Peygamberlerin Rolü
- Peygamberimizin Eğitimde Kullandığı Temel İlke ve Metotlar
- Peygamberimizin Eğitiminde Hedef Kitle
- Peygamberimiz Döneminde Eğitim Mekânları
- Hz. Âişe'nin Kişiliği ve İlim Öğrenmedeki İştiyakı
- İlim Öğrenmenin Fazileti ile İlgili Bir Hadis

2. BİR EĞİTİMCİ OLARAK PEYGAMBERİMİZ

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Toplumların ıslahında peygamberlerin üstlendiği görevler neler olabilir?

2. Hz. Peygamber'in "*Allah sizin dış görünüşünüze ve mallarınıza bakmaz ancak kalplerinize ve amellerinize bakar.*" (Müslim, Birr, 34.) sözünden ne anlıyorsunuz?

3. Hz. Peygamber konuşmalarında hikâyelerden yararlanırdı. Muhatapları açısından bunun ne gibi faydaları olabilir?

4. Hz. Peygamber Dönemi eğitim mekânları ile ilgili neler biliyorsunuz?

5. Hz. Peygamber'in tebliğ faaliyetlerinde toplumun bütün kesimlerini dikkate alması hakkında neler biliyorsunuz?

1. İnsanlığın Eğitimcisi Olarak Peygamberler

İnsanı yoktan var eden Allah Teâlâ, ona doğru bilgiyi ulaştıracak ve onun hidayetine yol gösterecek elçileri de görevlendirmiştir. Peygamberler bu amaçla gönderilmiş, seçkin karaktere sahip insanlardır. Görevleri ilahi mesajı tebliğ etmek olan peygamberler, aynı zamanda bu mesajların hayata nasıl tatbik edileceğini yaşantılarıyla göstermişlerdir. Kur'an-ı Kerim'de peygamber anlamında nebi ve resul kelimeleri geçer.

Kur'an-ı Kerim'de kendisine peygamber gelmemiş hiçbir topluluk olmadığı beyan edilir.[1] Bazı peygamberlerin ismi zikredilse de sayısı hakkında Kur'an'da kesin bir bilgi yoktur. Yeryüzündeki ilk insan aynı zamanda bir peygamber olan Hz. Âdem'dir (a.s.). Dolayısıyla yeryüzünde peygamberden ve tebliğden uzak bir dönem yaşanmamıştır. Peygamberler vahiy aracılığıyla ahlaki değerlerin oluşmasına katkıda bulundukları gibi çeşitli mesleklere öncülük ederek toplumsal gelişmeye de vesile olmuştur.[2]

Peygamberlerin amacı; toplumun ilahi emir ve nehiyler çerçevesinde hayatlarını tanzim etmelerinde onlara rehberlik etmek, böylece insanların dünyevi ve uhrevi mutluluğa erişmelerini sağlamaktır. Peygamberlerin görevleri arasında "müjdelemek ve sakındırmak"[3] önemli yer tutar. İnanıp inanmama sorumluluğu ise akıl ve irade sahibi insana aittir. Peygamberler, tebliğ ettikleri inancı kabul eden insanlara inanç esaslarını ve yapmakla yükümlü oldukları ibadetleri öğretirler. Aynı zamanda somut olarak tecrübe etmeleri mümkün olmayan ahiret hayatı, hesap günü vb. konulardaki bilgileri de peygamberler öğretir.

Bir Ayet

"Ant olsun ki senden önceki peygamberler de yalanlanmıştı. Fakat onlar, yalancılıkla itham edilmelerine ve eziyete uğramalarına rağmen sabrettiler, sonunda yardımımız onlara yetişti. Allah'ın sözlerini değiştirebilecek hiç kimse yoktur. Muhakkak ki peygamberlerin haberlerinden bazıları sana da geldi."

(En'am suresi, 34. ayet.)

1 bk. Nahl suresi, 63. ayet; Yunus suresi, 47. ayet.
2 M. Asım Köksal, İslam Tarihi, C 1, s. 94-203.
3 bk. Nisa suresi,165. ayet.

Görsel 2.1
Kur'an-ı Kerim'de peygamberlerin tebliğ çalışmalarından bahsedilir.

Bir uyarıcı göndermedikçe insana sorumluluk yüklemeyeceğini bildiren Cenab-ı Hak, Hz. Âdem'e hayatı nasıl anlamlandıracağını ve ibadet şekillerini öğretmiş, bu süreç diğer peygamberlerle devam etmiştir.[4] En güzel şekilde yaratılan insan, "aşağıların aşağısına" da inebilir.[5] İnsanın Rabbine dönüşünün şerefli hâl üzere olması için elçilerle yolunu aydınlatması Allah Teâlâ'nın kullarına olan merhametinin bir göstergesidir. Bir makineyi icat eden mühendis nasıl ki onun parçalarının özelliklerini biliyorsa insanın ihtiyaçlarını da en iyi Allah Teâlâ bilir.

Kur'an-ı Kerim'deki kıssalarda geçmiş ümmetlere gönderilen peygamberlerin tebliğ çalışmalarına yer verilmiştir. Bu doğrultuda ilahi emirleri önemsemeyen bazı kavimlerin başına gelenlerden bahsedilerek insanların anlatılanlardan ibret almaları istenmiştir.

Peygamberler, içinde bulunduğu toplumun tepkisiyle karşılaşmış ancak kendilerine verilen görevi yerine getirmekten asla vazgeçmemiştir. Hatta şiddetli baskılara karşı en büyük mücadeleyi veren Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammed'e (s.a.v.) bu sebeple "ülü'l-azm" sıfatı verilmiştir.[6] Bu sıfat üstlendikleri tebliğ görevini yılgınlık göstermeden yerine getirdiklerini, zorluklara göğüs germede azim ve sebat gösterdiklerini ifade eder.

Düşünelim Paylaşalım

"Her ümmetin bir peygamberi vardır. Peygamberleri geldiği zaman, aralarında adaletle hükmedilir ve onlara asla zulmedilmez." (Yunus suresi, 47. ayet.)

"Rabbimiz! İçlerinden onlara bir peygamber gönder; onlara ayetlerini okusun, kitabı ve hikmeti öğretsin ve onları her kötülükten arındırsın. Şüphesiz, sen mutlak güç sahibisin, hüküm ve hikmet sahibisin." (Bakara suresi, 129. ayet.)

"Müjdeleyiciler ve uyarıcılar olarak peygamberler gönderdik ki insanların peygamberlerden sonra Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın…"
(Nisa suresi, 165. ayet.)

Peygamberlerin görevleri ile ilgili yukarıdaki ayetlerden çıkarılacak sonuçlar neler olabilir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

2. Peygamberimizin Eğitimde Temel İlke ve Metotları

Peygamberimize (s.a.v.) gelen ilk emir, "**Yaratan Rabbinin adıyla oku.**"[7] olmuştur. Vahyin bu ilk kelamında "Rab" sıfatı zikredilerek Allah Teâlâ'nın kâinattaki her şeyin sahibi olduğu, varlıkların ihtiyaçlarını gözettiği ve onları yönetip idare ettiği vurgulanır. Böylece onları hâlden hâle geçirerek terbiye

4 bk. Bakara suresi, 136. ayet; Âl-i İmrân suresi, 84. ayet.
5 bk. Tin suresi, 4-5. ayetler.
6 bk. Ahkâf suresi, 35. ayet.
7 bk. Alak suresi, 1. ayet.

ettiği ve layık oldukları makama ulaştırdığına dikkat çekilir. Ayrıca Hz. Peygamber'in ilim ve hikmetleri içeren Kur'an aracılığıyla insanları en mükemmele ulaştıracak bir tebliğ yaptığı belirtilmiştir. Peygamberimizin (s.a.v.) on üç yıllık Mekke Dönemi'nde özellikle üzerinde durduğu konular arasında inanç esasları başta gelir.

Görsel 2.2
İslamiyet ilme ve âlime önem verir.

İslam'ın kısa zamanda geniş bir coğrafyaya yayılmasının en önemli sebebi, eğitim öğretimi merkeze almasıdır. Bu düşüncenin pratik örneklerini Allah Resulü'nün (s.a.v.) uygulamalarında görmek mümkündür. Resulullah (s.a.v.) tebliğin ilk dönemlerinde Erkam'ın (r.a.) evinde Müslümanlara Kur'an okuyup açıklıyor, sabır ve inançla onları eğitiyordu. Hicret öncesi Mus'ab b. Umeyr'i Medine'ye göndererek insanların İslam hakkında bilgilendirilmesini sağlamıştı. Bedir Gazvesi'nde ele geçirilen esirlerden okur yazar olan her biri, Medineli on çocuğa okuma yazma öğretmesi karşılığında hürriyetlerine kavuşmuşlardı. Bu örnek, eğitim ve öğretim için her fırsatın değerlendirildiğini göstermesi açısından önemlidir. Vahiy katiplerinden Zeyd b. Sabit bu sırada okuma yazma öğrenen ensar çocuklarından biriydi.

Yanlış İnanç ve Düşüncelerin Tashihi

Peygamber (s.a.v.), hedeflediği toplum modelinde öncelikle huzur ve barışın sağlanması gerektiğine inanmış ve ilk kardeşlik uygulamasını Mekke Dönemi'nde yapmıştı. Bu nedenle Allah Resulü (s.a.v.) hürriyetine kavuşturduğu Zeyd b. Harise'yi, Hz. Hamza ile kardeş ilan etmişti. Ebu Huzeyfe'nin azatlı kölesi Salim ise Mekke'de okuma yazma bilen birkaç kişiden biri olan Ebu Ubeyde b. Cerrah ile kardeş olmuştu.[8] Yine azat edilmiş Bilal-i Habeşi de Kureyş'in saygın üyesi Ubeyde b. el-Haris ile kardeşlik bağı kurmuştu.[9] Böylece Hz. Peygamber, İslam'da makam, mevki ve ırk ayrımı olmadığını göstermiş; kişinin benmerkezcilikten uzaklaşıp diğerkâm olmasını sağlamıştır. Yeterliliğine bakarak azat edilmiş köleyi bile ordu kumandanı veya vali olarak görevlendirmişti.[10] Ortaya çıkan bir duvarın tuğlaları hükmündeki evrensel kardeşlik anlayışı, İslam'ın kitleler arasında yayılmasını hızlandırmıştı.

Mahzum kabilesinden bir kadının hırsızlık yaptığında cezadan kurtulmak için soyunun üstünlüğünü öne çıkarması, Hz. Peygamber'i (s.a.v.) üzmüştü. Allah Resulü (s.a.v.), bir suç işlendiğinde suçlunun toplumdaki konumuna göre ceza almasından dolayı önceki milletlerin helak olduğuna dikkat çekmişti. Cezayı hak eden kişinin kızı Fatıma (r.a.) olsa dahi adaletten ayrılamayacağını belirtmişti.[11] Peygamberimizin (s.a.v.) soy üstünlüğüne değer verilen bir toplumda devrim niteliğindeki bu davranışı önemli bir dönüm noktasıdır.

Toplumun bir üyesi olarak onu ıslah etmekle görevli Hz. Peygamber, yanlış din anlayışlarını reddederek aşırılıklardan kaçınmayı tercih etmiştir. Ashabdan birisinin gecelerini namaza ayıracağını, diğerinin gündüzlerini oruçla geçireceğini işiten Allah Resulü (s.a.v.) onları çağırarak

8 Seyfullah Kara, Hz. Muhammed'in Oluşturmayı Hedeflediği Toplumun Bazı Sosyal Temel İlkeleri, s. 485.
9 İbrahim Sarıçam, Hz. Muhammed (s.a.s.) ve Evrensel Mesajı, s. 112-113.
10 Buhârî, Meğâzî, 87.
11 bk. Buhârî, Hudud, 11,12.

ibadet için bile olsa dinde aşırılık olmadığı uyarısında bulunmuştu. En hayırlı olanın dünya için ahiretini, ahiret için dünyasını feda etmemek olduğunu belirten Allah Resulü (s.a.v.), onlara dengeyi gözeterek orta yolu bulmalarını tavsiye etmişti.[12] Ayrıca Cahiliye Dönemi'nde uğursuz sayılan bazı batıl inançları ortadan kaldırarak zihinlerdeki karmaşayı engellemişti. Hz. Peygamber; çeşitli hayvan, eşya ve bazı günlerde uğursuzluk olduğuna dair cahiliye inanışlarını reddederek Allah'ın (c.c.) kendine sığınanlardan vesvese ve korkuları giderdiğini belirtmiştir.[13] Fal ve sihirle uğraşmayıp Rabbine tevekkül edenlerin de cennete gireceklerini müjdelemiştir.[14]

Düşünelim Paylaşalım

Allah Resulü, yanlış inanç ve düşünceleri tashih ederken nasıl bir yol izlemiştir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Kalp ve Nefs Eğitimine Öncelik Vermesi

Görsel 2.3
İslam, kalp ve nefs eğitimine önem verir.

Kalp, insanın onu diğer canlılardan ayıran ve ilahi hitaba karşı sorumlu olan manevi merkezidir. İnsanın içindeki his ve düşünceler dışarıya eylem olarak yansır. Allah Resulü (s.a.v.), *"Allah sizin dış görünüşünüze ve* mallarınıza *bakmaz ancak kalplerinize ve amellerinize bakar."*[15] diyerek niyet ve amel arasındaki ilgiye dikkat çekmiştir. Davranıştaki gaye, Allah (c.c.) rızasından ve ihlastan uzak olduğunda amellerin bir değeri olmayacaktır. Peygamberimiz (s.a.v.), ihlasla amelde bulunmanın önemini, kıyamet günü Allah'ın huzuruna amelleri boşa gitmiş olarak getirilen üç kimseyi örnek göstererek anlatır. Bunlar; kahraman denilsin diye savaşıp şehit olan, övgü için ilim öğrenip öğreten, cömert desinler diye malını hayır işlerine harcayan kimselerdir.[16] Bu kişiler, asıl niyetleri nedeniyle imtihanlarını kaybetmişlerdir. Allah Resulü (s.a.v.), niyet edildiği hâlde çeşitli nedenlerden dolayı yapılamayan hayırlı bir amelin de yapılmış gibi mükâfatla sonuçlanacağı müjdesini vermiştir.[17]

Kur'an-ı Kerim'de kalplerdeki her şeyin ahirette ortaya çıkacağından bahsedilerek insanın hayra yönelmesi emredilir.[18] Yeni bir medeniyet ve toplum inşa etme çabası içinde olan Peygamberimiz (s.a.v.), *"Dikkat edin, vücutta bir et parçası vardır ki o sıhhatli olunca bütün vücut sağlam olur, o bozulunca bütün vücut bozulur. Dikkat edin işte o kalptir."*[19] diyerek inancın yerleşeceği mekâna dikkat çekmiştir. Kalbin eğitimi için gerekli olan yolları göstererek *"Kul bir günah işlediğinde kalbinde siyah bir nokta belirir. Eğer sahibi pişman olur tövbe ederse kalbi yine parlar. Günaha devam ederse bu leke çoğalır. Nihayet öyle bir duruma gelir ki leke bütün kalbi istila eder."*[20] buyurmuştur. Resul-i Ekrem ayrıca nefsi etkileyen acelecilik gibi duygulardan kalbin bozulmasına ve imandan sapmasına sebep olan gıybet,

12 Buhârî, Nikâh, 1.
13 bk. Ebu Dâvûd, Tıb, 24.
14 bk. Buhârî, Rikak, 21.
15 Müslim, Birr, 34.
16 Müslim, İmâre, 152.
17 Buhârî, Rikak, 31.
18 bk. Târık suresi, 9. ayet.
19 Buhârî, İman, 39; Müslim, Müsakat, 107.
20 İbn Mâce, Zühd, 29.

kibir, kötü zan, ikiyüzlülük, cimrilik ve haset gibi kötü huylardan Müslümanları uzaklaştırmaya çalışmıştır. *“Bir Müslüman’a sövmek günahtır.”*[21] ve *“Bir kulun kalbinde iman ile haset bir arada bulunmaz.”*[22] tavsiyeleri bu çabasına örnek gösterilebilir. Peygamberimize (s.a.v.), nefsinin isteklerini yerine getirmekten başka bir amacı olmayıp kalbi katılaşanın tedavisinin ne olduğu sorulduğunda “*Öyleyse fakirin karnını doyur, yetimin başını okşa.”*[23] cevabını vermişti.

Bir Hadis

يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَي دِينِكَ

“Ey kalpleri çekip çeviren Rabbim! Kalbimi dinin üzere sabit kıl.”

(Müslim, İman, 2.)

Uygulamaya Önem Vermesi

Allah Resulü (s.a.v.) vaktini boşa harcamaktan hoşlanmazdı. O; insanın malını nasıl kazanıp nereye harcadığı, ömrünü nasıl geçirdiği, bildikleriyle amel edip etmediği, gençliğini nasıl değerlendirdiği gibi hususlarda kıyamet günü Allah Teâlâ’nın huzurunda hesap vereceğini ifade etmişti.[24] Böylece insanın sorumluluklarını yerine getirme bilincine sahip olmasını arzulamıştı. Ölüm veya hastalık gelmeden insanın zamanın kıymetini bilerek hayatını salih amellerle değerlendirmesini istemiştir.[25] İnsanın öğrendiklerini uygulayarak her geçen gün gelişme göstermesi, ibadetlerini az da olsa devamlı yapabilmesi Peygamberimiz (s.a.v.) tarafından hoş karşılanmıştı. Sahabeden birisi Hz. Peygambere, “İbadetlerin en faziletlisi hangisidir?” diye sorunca Peygamber (s.a.v.) “*Vaktinde kılınan namazdır.”*[26] buyurmuştu. Başka bir zaman hangi sadakanın faziletli olduğu sorusuna *“Sağlığı yerindeyken ve fakirlikten korkup daha zengin olma hırsına kapıldığı sırada verdiği sadakadır.”*[27] cevabını vermişti. Rahmet Elçisi, kendisine vahyedilen bilgiyi insanlara ulaştırmada büyük bir titizlik göstermişti. Aynı titizliği, insanların Müslümanca yaşaması hususunda da göstererek onları teşvik etmiştir.[28]

Görsel 2.4
Vakit, Müslüman için en kıymetli hazinedir.

Bir Hadis

“Her nerede olursan ol, Allah’tan kork! Kötülüğün arkasından onu silecek bir iyilik yap. İnsanlara güzel ahlakla muamele et.” (Tirmizî, Birr, 55.)

21 Buhârî, İman, 36; Müslim, İman, 116.
22 Nesâî, Cihad, 8.
23 Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 2, s. 387.
24 bk. Tirmizî, Sıfatü’l-kıyame, 1.
25 bk. Hâkim, Müstedrek, C 4, s. 341.
26 Buhârî, Tevhid, 48.
27 Buhârî, Zekât, 11.
28 İbn Mâce, Sünnet. 19.

Allah Resulü (s.a.v.), İslam'ı sadece ibadetlerle sınırlayıp ahlaki zaaflarla yaşayanları kıyamet günü müflis olarak damgalanma tehlikesine karşı uyarmıştı.[29] Hz. Peygamber, Müslümanın kendisi için istediği şeyi din kardeşi için de talep etmemesi durumunda onun Allah'ın sevdiği mümin mertebesine erişemeyeceğini belirtmişti.[30] Ayrıca bir haksızlık görüldüğünde seyirci kalınmayıp olumsuzluğun el ile olmazsa dil ile düzeltmesini tavsiye etmiştir. Her ikisini de yapmayıp sadece kalbiyle haksızlığı reddetme, kişinin imanının yeterli derecede olgunlaşmadığının işareti olarak kabul edilmiştir.[31]

Kolaydan Zora Doğru Gidişi Tercih Etmesi

İnsan kendisine zor gelen şeylerden kaçınma eğilimindedir. Bunun bilincinde olan Peygamberimiz (s.a.v.) muhataplarını önce tevhid ilkesiyle tanıştırmış ve Allah'a iman üzerinde durmuştur. Allah Resulü'nün (s.a.v.) bu yaklaşımı, iman lezzetini tadan Müslümanların emir ve nehiyleri kavrama ve İslamı benimseme sürecini de hızlandırmıştır. Allah Resulü'nün *"Dinde yumuşaklıkla ilerleyin."* tavsiyesi insanın dengeli bir şekilde kademeli olarak ilerlemesini belirtir.[32]

Bir Ayet

فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى. وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى. فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَى.

"Onun için kim (elinde bulunandan) verir, Allah'a karşı gelmekten sakınır ve en güzel sözü (kelime-i tevhidi) tasdik ederse biz onu en kolay olana kolayca iletiriz."

(Leyl suresi, 5-7. ayetler.)

İslam, toplumun kültürel yapısındaki kimi uygulamaları kabul ederken kimini de düzenleme gereği duymuştur. Bazısıyla da aşamalı olarak mücadele etmiştir. Böylece insanların ilahi hükümleri anlamaları, kabullenmeleri ve hayatlarına tatbik etme süreci kolaylaşmış; düşünmeden yargılamaları engellenmiştir. Kur'an-ı Kerim'in yirmi üç yılda ayet ayet indirilmesi kolaydan zora doğru gidişi gösterir. Hz. Âişe insanların yeterince İslami bilince sahip olduktan sonra helal haramla ilgili ayetlerin indiğini belirtmiş, ilk önce içki yasağı inseydi insanların asla bu emre uymayacaklarını vurgulamıştır.[33] Peygamberimizin (s.a.v.) kabir ziyaretini yasaklayıp sonra serbest bırakması da bu ilkenin önemini gösterir.[34]

Bir Hadis

"Din kolaylıktır. Bir kişi takatinin üstünde ibadete kalkışırsa din karşısında âciz kalır. Bunun için aşırıya kaçmayın, dosdoğru yolu tutun ve (salih amellerden alacağınız mükafattan ötürü) sevinin. Sabah, akşam ve gecenin bir kısmında (dinç olduğunuz vakitlerden) yararlanın (ki ibadetinize devam edin)."

(Buhârî, İman, 29.)

29 Müslim, Birr, 59.
30 Buhârî, İman, 7.
31 Nesâî, İman, 17.
32 bk. Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 3, s. 199-200.
33 bk. Buhârî, Fedailü'l-Kur'an, 6
34 bk. Müslim, Edâhi 37

Peygamberimizin (s.a.v.) eğitim sisteminde öncelikle muhatapların inanç esaslarını benimsemesinin öne çıktığı görülür. Daha sonra ibadetle ilgili hususların uygulamasına geçilmiştir. Bu uygulamalar da birden ortaya çıkmamıştır. Mekke Dönemi'nde sabah ve akşam olmak üzere iki vakit kılınan namazın bugünkü hâlinin emredilmesi insanların dinî hassasiyetlerinin olgunlaşmasından sonradır.[35]

Muhatabın Özelliklerini Gözetmesi

Allah Resulü (s.a.v.) karşısındaki insana anlayabileceği şekilde hitap ederdi. O, muhatabının algılama düzeyini, ferdî farklılıklarını, öğrenim seviyesini, kültürel ve ekonomik durumunu gözettiği gibi içinde bulunduğu anı da değerlendirirdi. Seçtiği örnek ve benzetmeler, muhatabının tanıdığı kavramlardan oluşmaktaydı. Allah Resulü (s.a.v.) bir gece ashabıyla beraberken gökyüzündeki hilali nasıl görüyorlarsa kıyamette Allah Teâlâ'yı da öyle apaçık göreceklerini söyleyerek ashabını müjdelemişti.[36] Böylelikle onların Allah (c.c.) ve ahiret inancının pekişmesini sağlamıştı.

Peygamberimiz (s.a.v.) hitap ettiği kimselerin bildiği yönlerini vurgulayarak konuşmayı tercih etmiş ve onları ikna etmeye çalışmıştı. Allah Resulü (s.a.v.) savaşa katılmak için kendisinden izin isteyen bir sahabinin anne-babasının ona muhtaç durumda olduğunu öğreninice *"Öyleyse onlar için çaba göster."*[37] diyerek ebeveynine olan sorumluluğunun daha acil olduğunu hatırlatmıştı. Rahmet Elçisi, Allah'a (c.c.) yakın olmak veya nafile ibadet kastıyla devamlı yapacağı bir tavsiye isteyenlere yaşına, yapabilme becerisine, bedevi ya da hadari oluşuna, kişilik yapısına göre farklı tavsiyelerde bulunmuştu. Kiminden sinirlenmemesini isterken kiminden insanlara yemek yedirmesini, selam vermesini, güzel davranmasını ya da diline sahip olmasını istemişti.

Sevgi, Şefkat ve Merhameti Esas Alması

Görsel 2.5
Mescitler eğitim amacı ile de kullanılmıştır.

Allah Resulü'nün (s.a.v.) engin merhametinden herkes nasiplenmişti. Müminlere karşı sevgisi sınırsız olan Peygamberimizin (s.a.v.) şefkati, ona kaba davrananlara karşı sabır, zalimlere ise hidayet dileme şeklinde tecelli etmişti. İnsanlara şefkatle davranışı sebebiyle katı veya ön yargılı olan kimseleri bile ikna edebiliyordu. Hz. Âişe, Peygamberimizin (s.a.v.) meclisinde herkesin kendisini değerli hissettiğini ifade eder. Allah Resülü (s.a.v.) yaklaşımı ile insanlara değer verirdi. Bir günah işlemek için kendisinden izin isteyen gence etrafındakiler tepki gösterdiklerinde onları yatıştırmış, sakin ve şefkatli konuşmasıyla gencin sorusunun doğru cevabını kendine buldurmuştu.[38] Peygamberimiz (s.a.v.) gencin kibir, alınganlık, acelecilik gibi zaaflarıyla savunmaya geçmesini gerektirecek bir tavırdan uzak durmuştu. Böylece gencin kimlik gelişimini müspet şekilde geliştirmesine imkân sağlamıştı. Nebi (s.a.v.), aynı tavrını bir bedevinin mescidi kirletmesini engelleme olayında da sergilemiş, mescidi bir eğitim ortamına dönüştürmüştü.[39]

---
35 bk. İsra suresi 78. ayet; En'am suresi, 72. ayet.
36 bk. Müslim, İman, 302.
37 Müslim, Birr, 5.
38 bk. Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 5, s. 256-257.
39 bk. Tirmizî, Taharet, 112.

Okuma Parçası

KÜÇÜK NA'T

Göz seni görmeli, ağız seni söylemeli
Hafıza seni anmak ödevinde mi
Bütün deniz kıyılarında seni beklemeli
Sen Eskimoların ısınması sevgililer mahşeri

Aklım yeni bir akıldır çiçeklerden
Mantığım mantığın üstünde yeni
İçimde Nuh'un en yeni tufanı
Dünyaya ayak basıyorum yeniden

Göz seni görmeli ağız seni söylemeli
Bütün deniz kıyılarında seni beklemeli

Yüzlerce yıl geçiyor belki bir bulut geçiyor
Ben yeni doğmuş bir çocuk gibi
Herkesin konuştuğu dilden mahrum
Ama yepyeni bir dil konuşmanın sevinci

Bütün deniz kıyılarında seni anmalı
Sen buzulların erimesi Eskimoların ısınması

...

(Sezai Karakoç, Gün Doğmadan, s. 119.)

Örnek, Benzetme ve Kıssaların Kullanılması

Kur'an-ı Kerim'in önemli bir kısmında geçmiş ümmetlerin ve peygamberlerin kıssalarından bahsedilmiştir. Kıssalar, inkâr edenleri uyarır ve onların yaşananlardan ibret almalarını amaçlar. İman edenleri de savundukları fikirlerinde sebatkâr kılarak karşılaştıkları sıkıntılarda teselli bulmasını sağlar. Nebi (s.a.v.); Kur'an'dan kıssalar anlatır, dinî ve ahlaki konularda nasihat eder, uhrevi mükafat ve azaba dair bilgiler vererek teşvik ve ikazda bulunurdu. Ancak bunu, muhataplarının dinlemeye istekli oldukları zamanlarda yapardı.[40]

Bir Hadis

"Mümin bal arısına benzer; güzel (helal) şeyler yer, güzel şeyler (Hakk'ın rızasına uygun olanı) üretir, güzel yerlere konar (Salihlerle dost olur.). Konduğu yeri de kırmaz ve bozmaz."

(Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 2, s. 199.)

40 bk. Buhârî, İlim, 11-12.

Düşünelim Paylaşalım

Allah Resulü (s.a.v.) bir gün yere düz bir çizgi çizdi ve *"Bu, Allah'ın yoludur."* dedi. Sonra sağına soluna bazı çizgiler çizdi. *"Bunlar da birtakım yollardır, her yolun başında ona çağıranlar vardır."* dedikten sonra En'am suresi, 153. ayeti okudu: **"Şüphesiz bu, benim dosdoğru yolumdur. Buna uyun. (Başka) yollara uymayın. Zira o yollar sizi Allah'ın yolundan ayırır. İşte sakınmanız için Allah size bunları emretti."**

(Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 1, s. 435.)

Peygamberimizin (s.a.v.) yukarıda örneği verilen eğitim metodunun faydaları neler olabilir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Hz. Peygamber, yolculuk sırasında susamış bir kimsenin kuyuya inerek ihtiyacını giderdikten sonra susuzluktan nemli toprağı yalayan bir köpeği görünce tekrar kuyuya inip ayakkabısıyla onu da sulamaya çalışmasına dair kıssayı anlatmıştı. Bunun üzerine sahabiler, "Hayvanlara iyi davranmanın mükafatı var mı?" diye sormuşlardı. Hz. Peygamber *"Her canlıya yapılan iyilikte bir sevap vardır."* buyurmuştu.[41] Allah'ın (c.c.) hoşnutluğunu kazanacakları bir ameli işaret eden bu kıssa, insanın her faaliyetinin iyiliğe dönüşebileceği hususunda sahabilerde yeni bir ufuk açmıştı.

Soru Cevap Yönteminin Kullanılması

Soru sorarak muhataplarının dikkatini çekmek Hz. Peygamber'in eğitim yöntemlerinden biriydi. Bazen bir soru sorar, bazen de muhataplarının soru sormasına zemin hazırlardı. Çünkü soru sormanın merak duygusunu harekete geçirerek öğrenmeyi daha kolay ve kalıcı hâle getirdiğini bilirdi.

Görsel 2.6 *Soru cevap metodu, Peygamberimizin (s.a.v.) kullandığı bir yöntemdi.*

Allah Resulü (s.a.v.) bir gün "*Kişinin anne ve babasına sövmesi büyük günahlardandır."* buyurdu. Orada bulunanlar "İnsan hiç anne babasına söver mi?" dediler. "*Kişi bir başkasının babasına söver, ancak o da onun babasına söver."*[42] buyurdular. Resulullah (s.a.v.) başka bir hadiste ise şöyle buyurmuşlardır: "*Ne dersiniz, birinizin kapısının önünden bir nehir aksa günde beş defa o nehirde yıkansa onda kir diye bir şey kalır mı?"* Ashab, "Hayır, onda kirden eser kalmaz." dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), *"İşte beş vakit namaz bunun gibidir. Onlarla (beş vakit namazla) Allah (c.c.) günahları yok eder."*[43] buyurmuştur.

---

41 Müslim, Selam, 153.
42 Buhârî, Edeb, 69.
43 Buhârî, Mevakit, 6; Tirmizî, Edeb, 80.

Peygamberimiz (s.a.v.) kendisine sorulan sorulara bazen soruyla karşılık verirdi. Bu şekilde muhatabını konu hakkında daha derin düşünmeye sevk ederdi: Bir adamın kıyametin ne zaman kopacağıyla ilgili sorusuna Allah Resulü (s.a.v.), "*Orası için ne hazırladın?*" sorusuyla karşılık vermişti. Adam "Hesap günü için (farzlar dışında) fazladan namaz, oruç ve sadaka hazırlayamadım ancak Allah ve Resulü'nü seviyorum." deyince Hz. Peygamber, *"Sen sevdiklerinle beraber olacaksın."*[44] buyurmuştu.

Peygamberimden Öğrendim

Allah Resulü (s.a.v.) bir gün *"Müslümanın kim olduğunu biliyor musunuz?"* diye sordu. Ashab, "Allah (c.c.) ve Resulü daha iyi bilir." dediler. Peygamberimiz (s.a.v.) de *"Müslüman diğer Müslümanların elinden ve dilinden emin olduğu kimsedir."* buyurdular. Ardından *"Müminin kim olduğunu biliyor musunuz?"* diye sordu, *"Müminlerin canları, malları hususunda kendisinden emin olduğu kimsedir."* buyurdu.

(Tirmizî, İman, 12.)

Yukarıda verilen hadise göre mümin kimdir?

....

....

Terğib ve Terhibi Beraber Kullanması

Terhib "dinin yanlış ve günah olarak nitelendirdiği söz ve davranışlardan sakındırmak", terğib ise "doğru, faziletli kabul ettiği şeylere özendirip teşvik etmektir."[45] Böylece insandaki iki zıt kutup (korku ve ümit) bir araya gelerek insanın karar noktasında ihtiyaç duyduğu ahengi ona sağlamış olacaktır. Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde terğib ve terhibin daima dengeli olduğu, bir müjdenin yanında hemen bir uyarının anlatıldığı görülür. Peygamberimiz (s.a.v.) *"Hiç kimse diğerine karşı böbürlenmesin."* diyerek kibirden kaçındırırken "*Allah için tevazu gösteren kimseyi Allah yüceltir."* müjdesiyle de ahlaki gelişmeyi desteklemiştir.[46] Peygamber Efendimiz tebliğ sürecinde insanın mizacındaki bu iki noktayı göz önüne alarak terğib ve terhibi beraber kullanmıştır.

Nasihate Önem Vermesi

Nasihat, terğib ve terhibe benzer bir kavramdır. Başkasının hatalarını gidermek için gösterilen çaba; iyiliği teşvik, kötülükten sakındırmak için verilen öğütlere **nasihat** denir. Geçmiş kavimlerden bahseden ayetlerde peygamberlerin ümmetlerine nasihat ettiklerinden bahsedilir.[47] Aynı şekilde Resul-i Ekrem de tebliğ ettiği dinin özelliğini vurgulamak için üç defa tekrar ederek *"Din nasihattir."* demiş, çevresindekilerin "Kim için?" diye sormaları üzerine *"Allah (c.c.) için, O'nun kitabı için ve O'nun elçisi için, müslümanların yöneticileri ve bütün Müslümanlar için."*[48] buyurmuştur. Hz. Peygamber (s.a.v.), Müslüman'ın Müslüman üzerindeki haklarından

44 Müslim, Birr, 164.
45 Mehmet Görmez, "Terğib ve Terhib", DİA, C 40, s. 508-509.
46 Müslim, Cennet, 65; Birr, 69.
47 bk. A'raf suresi, 62, 68, 79, 93. ayetler.
48 Buhârî, İman, 42; Müslim, İman, 95.

birinin de yüzüne karşı nasihatte bulunması veya gıyabında onun iyiliğini istemesi olduğunu belirtmiş,[49] özellikle kendisine nasihat edilmesini isteyenin bu talebine karşılık verilmesini emretmiştir. Gerek mescitte yaptığı vaaz, gerek çarşı pazarda yaptığı öğütler *"Müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz."*[50] çerçevesi içindeydi.

Bir Ayet

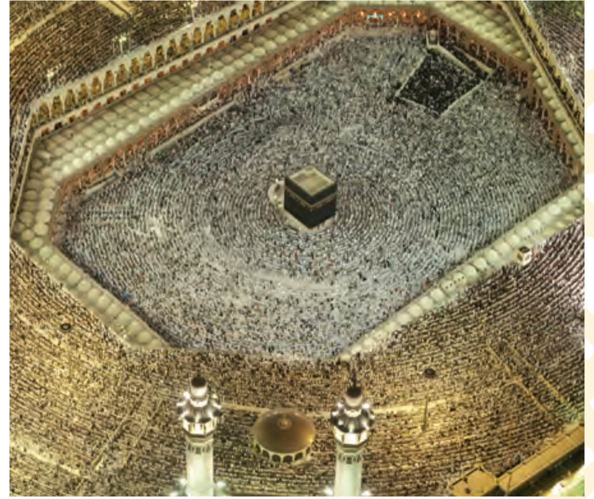
وَذَكِّرْ فَإِنَّ الذِّكْرٰى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ

"Sen yine de öğüt ver. Çünkü öğüt müminlere fayda verir."

(Zariyat suresi, 55. ayet.)

Resul-i Ekrem (s.a.v.), değişik vesilelerle özellikle namazdan sonra ashabıyla sohbet eder, onlara vaaz ve nasihatte bulunurdu. Konuşması çoğunlukla kısa ve özlü olurdu.[51] Bir defasında sabah namazından sonra yaptığı etkileyici konuşma sebebiyle dinleyenlerin gözleri dolup kalpleri titremişti.[52] Resulullah (s.a.v.) cuma ve bayram hutbelerinde birkaç ayet okur, ardından cemaate vaaz ve nasihatte bulunurdu.[53] Sohbetini herkesin bildiği belli günlerde yapar, dinleyenleri bıktırmayacak şekilde kısa konuşurdu. Konuşmalarında iman esasları, ahiret hayatı, toplumsal meseleler, dinî emirler ve yasaklar gibi insan hayatını ilgilendiren konular üzerinde dururdu. Vaaz ve hutbelerinde zaman zaman sesini yükseltir, bazen konuya göre yüz ifadesinin değiştiği görülürdü.[54]

Peygamberimizin (s.a.v.); ashabına sorular sorması, doğru cevabı aldığında övmesi, söylediğini kuvvetlendirmek için tekrar etmesi onun eğitiminin temel ilkeleriydi. Muhatabının dikkatini çekmek için onun eline ya da omzuna dokunması, şefkat ve merhametle nasihat etmesi, terğib ve terhibi bir arada kullanması metotları arasındaydı.

Görsel 2.7
Hz. Muhammed (s.a.v.) toplumun her kesimine hitap etmiştir.

3. Peygamberimizin Eğitiminde Hedef Kitle

Resul-i Ekrem'in İslam daveti; yaşlı genç, kadın erkek, büyük küçük, zengin fakir ayırmaksızın toplumun tüm kesimlerini içine alıyordu. Hz. Peygamber'in davetinin başarıya ulaşmasında onun yumuşak huyu, tevazusu, şefkat ve merhameti önemli bir yer tutuyordu. O, bu erdemlerle ashabına yaklaşmış, onların eksik ve yanlışlarını en iyi şekilde düzeltme yolunu tercih etmiştir. Bir seferinde yaşlı bir adam kalabalıkta Resulullah'a (s.a.v.) yaklaşmaya çalışıyordu. Sohbeti böldüğü için bu ihtiyara yol açmada ağır davranan ashabın tavrı Peygamberimizin (s.a.v.) gözünden kaçmamış,

49 bk.Tirmizî, Edeb, 1; Nesâî, Cenâiz, 52.
50 Buhârî, Edeb, 80.
51 bk. Ebu Dâvûd, Salât, 231.
52 bk. Tirmizî, İlim, 16; Ebu Dâvûd, Sünnet, 6.
53 bk. Müslim, Cuma, 41; Tirmizî, Salât, 365.
54 bk. Buhârî, İlim, 28.

“Küçüklere şefkat, büyüklerimize saygı göstermeyen bizden değildir.”[55] ikazında bulunarak yaşlı adama hürmet göstermelerini istemişti. Peygamberimizin (s.a.v.) nazarında tüm müminler bir vücudun azaları gibiydi. Allah Resulü (s.a.v.) kendisiyle görüşmek hatta tartışmak isteyen hiç kimseyi geri çevirmemiştir. İki Yahudi beraber Resulullah’a (s.a.v.) gelerek Müslümanlarla Yahudiler arasında ortak olan dokuz tane özellik sormuşlar ve aldıkları cevaplardan etkilenerek İslam’ı seçmişlerdi.[56]

Bir Hadis

طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ

“İlim talep etmek her Müslüman’a farzdır.”

(İbn Mâce, Sünnet, 17.)

Hz. Peygamber’in İslam’ı öğretmeye ne kadar önem verdiğini Temim b. Useyd şöyle anlatmaktadır: “Peygamber (s.a.v.) hutbedeydi. Yanına giderek ‘Ey Allah’ın Resulü yabancı bir adam geldi, İslamiyet hakkında bir şeyler sormak ve öğrenmek istiyor.’ deyince Allah Resulü (s.a.v.) hutbesini bırakıp yanıma geldi, Allah’ın kendisine öğrettiklerini bana öğretti. Sonra tekrar dönüp hutbesini tamamladı. Ben de o yabancıya Allah Resulü’nün (s.a.v.) bana öğrettiklerini anlattım.”[57]

Peygamberimiz (s.a.v.) sadece yaşlı ve yabancılara değil, çocuklara da aynı ilgiyle yaklaşmıştı. Çocuklarla şakalaşması,[58] bir şeyleri yasaklarken güzellikle yasaklaması,[59] hâl hatır sorması[60] onun çocuklarla olan iletişim şekillerine örneklik teşkil eder. Kendisine hayır duada bulunması için getirilen çocuklara dua eder, talep edenler için isimlerini koyardı. Kız çocuklarına değer verilmediği bir dönemde kız ve erkek arasında ayrım yapmaz onlara gereken değeri gösterirdi. Peygamberimiz (s.a.v.) ne zaman çocukların yanından geçse başlarını okşar, oyunlarına katılır, onlara selam verir, evine gelen yiyeceklerden ilk önce çocuklara ikram ederdi.[61]

Resul-i Ekrem Efendimiz, İslam toplumunun şekillenmesinde ve yayılmasında gençlere büyük görevler vermiştir. Oldukça genç yaşlardaki Mu’sab b. Umeyr ve Muaz b. Cebel’i İslam davetçisi olarak görevlendirmesi bunu gösterir. Onun davetine ilgi gösterenlerin çoğu gençti. Zeyd b. Harise, Abdullah b. Mesud, Erkam b. Ebi’l Erkam, Mus’ab b. Umeyr, Cafer b. Ebi Talip henüz yirmili yaşlarındaydılar. Bunlardan Erkam b. Ebi’l Erkam, o zor günlerde evinin tebliğ için kullanılmasına izin vermiştir.[62]

Peygamberimiz (s.a.v.) tarafından komşu hükümdarlara gönderilen mektupları yazan Zeyd b. Sabit daha 20 yaşında bile değildi. Peygamberimiz (s.a.v.), bazı savaşlarda sancağı ve komutanlık görevini gençlere vererek onlara olan güvenini göstermiştir.[63]

55 Tirmizî, Birr, 15.
56 bk. Tirmizî, İstizan, 33.
57 Müslim, Cuma, 60.
58 bk. Buhârî, İlim, 18.
59 bk. Buhârî Zekât, 60.
60 bk. Buhârî, Edeb, 81.
61 Afzalur Rahman, Sîret Ansiklopedisi, C 2, s. 232.
62 Âdem Apak, Siyer-i Nebi, s. 538-539.
63 İbn Sa’d, et-Tabakât, C 2, s. 259.

Bilgi Kutusu

Zeyd b. Sabit, Allah Resulü (s.a.v.) Medine'ye geldiğinde 17 sureyi ezberlemiş olması sebebiyle sahabenin kendisini övücü sözlerle Hz. Peygamber'e tanıttığını anlatır. Bu durumun Nebi'nin (s.a.v.) çok hoşuna gittiğini ve onun için İbraniceyi öğrenivermesini rica ettiğini ifade eder. Zeyd (r.a.), on beş gün geçmeden İbranice yazmayı öğrenmiştir. Bundan sonra Yahudilerden gelen mektupları hem okumuş hem de Nebi'nin (s.a.v.) onlara karşı cevaplarını yazmıştır.

(İbn Sa'd, et-Tabakât, C 2, s. 358.)

Cahiliye Dönemi'nde hor görülen kadın, İslam'ın gelişiyle birlikte sosyal ve iktisadi açıdan erkeklerin sahip olduğu birçok imtiyaza sahip olmuştur. Allah Resulü (s.a.v.) bir bütünün yarısı olarak gördüğü kadınlara sorumluluk sahibi bir birey olarak muamele etmiş ve onların hakkını yemekten herkesi şiddetle sakındırmıştı.[64]

Allah Resulü (s.a.v.), kadınların da katıldığı bayram namazını sahrada kıldırmış sonra hutbe okumuştu. Kadınların duyamadığını görünce onlara sesini işittirecek kadar yakınlarına gitmiş ve nasihatte bulunmuştu. Ayrıca kadınlar Peygamberimizden (s.a.v.) belli günlerde yalnızca kendilerine sohbet etmesini istemişler, o da bu isteği kabul etmişti. Hz. Peygamber devri toplumunda Ümmü'd-Derda, Ümmü Atiyye, Ümmü Seleme, Havle binti Sa'lebe gibi birçok ilim ehli kadın bulunmaktaydı.[65]

Peygamberimiz (s.a.v.) yakınlığına ya da Müslüman olup olmadığına bakmaksızın komşuluğa değer vermiştir. İnsanlar arası ilişkileri geliştirmek adına ensar ve muhacir kardeşliğini tesis etmiş, hatta Medine'deki Evs ve Hazrec kabileleri arasındaki anlaşmazlıkları sona erdirmiştir. Allah Resulü (s.a.v.), tüm insanlığa gönderilmiş bir peygamber olarak herkesi kucaklamış ve kan bağına dayalı bir birliği insanlık paydasında birleştirmeyi başarmıştır.

4. Peygamberimiz Döneminde Eğitim Mekânları

Tebliğin ilk yıllarında Allah ve Resulü'ne iman edenlerin sayısı çok fazla değildi. Müminler ibadetlerini bireysel olarak ve gizlice yapıyorlardı. Müslümanların sayısı artınca Peygamberimiz (s.a.v.) onları bir araya topladı. Ancak müşriklerin baskısı arttığı için Müslümanlar, Safa Tepesi'nde bulunan Erkam b. Ebi'l Erkam'ın evinde buluşuyorlardı. Sahabiler, burada Kur'an ve İslami bilgiler öğreniyor, ibadetlerini rahatça yapabiliyorlardı.[66] Bu dönemde yaşanan sıkıntılar, Hz. Ömer'in Müslüman olmasıyla kısmen azalmış, inananlar Kâbe'de ibadetlerini yapabilmişlerdir.

Görsel 2.8
Asr-ı saâdette eğitim mekânının temsilî görüntüsü

Hz. Peygamber, Medineli Müslümanların isteği üzerine onlara Mus'ab b. Umeyr'i öğretmen olarak yollamış ve o, Esad b. Zürare'nin evinde[67] İslam'ın esaslarını Medinelilere öğretmeye çalışmıştır.

64 bk. Ebû Dâvud, Tahâret, 94.
65 Afzalurrahman, Siret Ansiklopedisi, C 2, s. 41.
66 İbn Hişam, C 1, s. 334-338.
67 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 3, s. 242.

Medine'de İslam'ın anlatıldığı ve eğitim mekânlarına dönüşen diğer yerler ise Mahreme b. Nevfel, Külsüm b. Hidm ve Sa'd b. Heysem'in evleriydi.[68]

Hicretten sonra Medine'de ilk iş olarak mescit inşa edilmesi İslam toplumu açısından önemliydi. Çünkü mescit sadece ibadet yapılan bir mekân değildi. Aynı zamanda eğitim faaliyetlerinin yapıldığı, uzaktan gelen misafirlerin barındığı ve vahiy ile ilgili haberlerin öğrenildiği bir merkezdi. Mescitte Kur'an ve hadis ile ilgili eğitimlerin yanında devletle ilgili görüşmeler de yapılmaktaydı. Mescid-i Nebi; sosyal, hukuki, askerî ve mali işlerin de yapıldığı bir merkez hüviyetine sahipti[69].

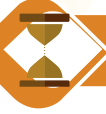

Görsel 2.9
Mescid-i Nebi'nin ve içerisinde bulunan Suffe'nin temsilî çizimi

Resul-i Ekrem'in bir mescit yaptırmasının sebeplerinden biri, eğitim öğretim faaliyetini daha verimli ve yaygın biçimde yürütmekti. Allah Resulü (s.a.v.); mescit yapımında kendisi de bizzat çalışmış, yorulmasına engel olmak isteyenlerin teklifini geri çevirmiş, ashabından imtiyazlı bir durumda olmayı istememişti. Ashab böylece hayatın her safhasında Peygamberimizin (s.a.v.) tepkilerini öğrenmeye devam ediyordu.

Yapılan mescidin etrafına küçük odalar eklenmişti. Buralarda kimi kimsesi olmayan Suffe ashabı kalırdı ve ibadetten geri kalan zamanlarını eğitimle geçirirlerdi. Peygamberimiz (s.a.v.) onlara değer verir ve İslam'ı öğrenme yolunda gayretlerini överdi.[70]

Suffe ehline "kurra" denir ve çevreden talep edildiğinde tebliğ için gönderilenler buradan seçilirdi. Geçimleri Peygamber (s.a.v.) tarafından sağlanmaktaydı.[71] Nebi (s.a.v.) onların yemek ihtiyaçlarını kendi evinden sağladığı gibi yerel halktan da karşılamış, hazineden onlara da pay ayırmıştır. Gücü yetenler gündüzleri geçici işler yapar, gecelerini eğitime ayırırdı. Burada kalanların sayısı gelip gidenler nedeniyle değişirdi. Medine'de Mescid-i Nebi'den ve Suffe'den başka ibadetin yanında eğitim öğretimin de yapıldığı dokuz küçük mescit daha bulunmaktaydı.[72]

Asr-ı Saâdetten Bir Yaprak

Allah Resulü (s.a.v.) Veda Haccı sırasında Arafat'ta kızıl bir devenin üzerinde ayağa kalkmış bir hâlde Müslümalara şöyle hitap etti:
"Ey insanlar! Bu ay, bu şehir, bu gün nasıl kutsal ve dokunulmazsa canlarınız, mallarınız, şeref ve haysiyetiniz de aynı şekilde dokunulmazdır. Burada hazır bulunanlarınız, bulunmayanlara bunu tebliğ etsin. Olabilir ki sizden duyanlar bu anlattıklarımı daha iyi anlar."

(Buhârî, İlim, 9.)

68 Şakir Gözütok, İlk Dönem İslam Eğitim Tarihi, s.120-128.
69 bk. Buhârî, Salât, 83; Müslim, Cihad ve Siyer, 59.
70 bk.Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an, 2.
71 Buhârî, Rikak, 17.
72 Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, C 2, s. 771.

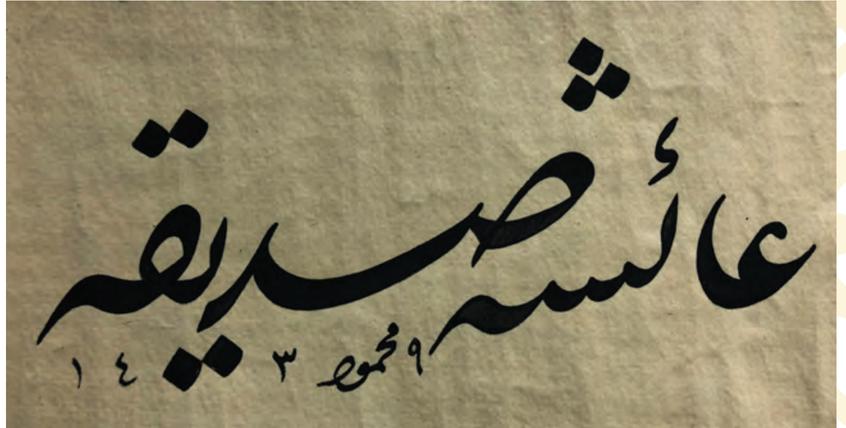
Allah Resulü (s.a.v.) ashabından Bedir Savaşı'nda ele geçirilen esirleri misafir etmelerini ve onlara ikramda bulunmalarını tavsiye etmişti. Amacı onların gönüllerinin hak yoluna ısınmasıydı.[73] Aynı sebeple Medine'ye gelen heyetleri de ashabın evlerine dağıtarak misafir edilmesini sağlamıştır.[74] Peygamberimizin (s.a.v.) bulunduğu her yer, her mekân bir eğitim ortamına dönüşürdü.

5. Bir Sahabi Tanıyorum: Hz. Âişe (r.a.)

Babası, Hz. Ebu Bekir; annesi, Kinane kabilesinden Ümmü Rüman'dır. Mekke'de doğan Hz. Âişe'ye, babası Hz. Ebu Bekir'den dolayı "Sıddıka" lakabı verilmiştir. Peygamberimizle (s.a.v.) evlendikten sonra buna "Ümmü'l-müminin"* lakabı da eklenmiştir. Çocukluğu hakkında fazla bilgi yoktur. Hz. Peygamber ile nişanı hicretten önce, düğünü ise hicretin ikinci yılında yapılmıştır. Şevval ayında gerçekleşen düğün vesilesiyle cahiliyede devam edegelen "Şevval ayında evlenmeme" geleneği de ortadan kalkmıştır.[75] Evlilikleri boyunca Peygamberimiz (s.a.v.) Âişe validemize olan sevgisini göstermekten çekinmemiştir.[76]

Oldukça cesur olan Âişe (r.a.), Uhud Savaşı sırasında su taşımış, yaralılarla ilgilenmişti. Uhud'da Âişe annemizin yaralılara yardıma koştuğunu gören Ka'b b. Malik, onunla Ümmü Süleym'in (r.a.) sırtlarındaki kırbalar ile su taşıdıklarını şöyle haber veriyordu: "Onlar yaralılara su içiriyor, kırbalarındaki su bitince geri dönüp tekrar doldurup geliyorlardı."[77]

Hicretin 11. yılında Peygamberimiz (s.a.v.) rahatsızlandığında Hz. Âişe'nin yanındaydı. Peygamberimiz (s.a.v.) mübarek başı onun kucağındayken vefat etmiş ve bulunduğu yere defnedilmiştir. Bundan sonra Âişe (r.a.) uzun yıllar yaşadı ve 65 yaşlarındayken Medine'de vefat etti. Vasiyeti üzerine Baki Kabristanı'na defnedilmiştir. Hz. Âişe annemizin hiç çocuğu olmamıştır.

Görsel 2.10
Hz. Ebu Bekir, "Sıddık" olarak tanındığından Hz. Âişe validemize "Sıddıka" lakabı verilmiştir.
(Hattat Mahmud Şahin hattı)

Hz. Âişe; zekâsı, anlayışı ve hafızasıyla müstesna bir yerdeydi. Baba evindeki eğitimini peygamber ocağında olgunlaştırmıştı. O, çokça nafile ibadet eder, günlerini oruç ile geçirirdi. Öksüz ve fakir çocukları himayesine alırdı. Hz. Ömer, halifeliği sırasında kadınlarla ilgili meselelerde Hz. Âişe'ye danışırdı.[78]

---

73 İbn Hişam, es-Sîre, C 2, s. 288.
74 Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 3, s. 432.
75 bk. Müslim, Nikâh, 73.
76 bk. Tirmizî, Menâkıb, 62.
77 Mustafa Fayda, "Âişe" DİA, C 2, s. 201.
78 Mustafa Fayda, "Âişe" DİA, C 2, s. 202-203.
* Müminlerin annesi.

Bilgi Kutusu

Sa'd b. Hişam, Hz. Âişe'ye,

– Ey Müminlerin annesi! Bana Resulullah'ın (s.a.v.) ahlakından bahset, dedi.

Hz. Âişe:

– Sen Kur'an okuyorsun değil mi? diye sordu.

Sa'd b. Hişam:

– Evet okuyorum deyince Âişe validemiz:

– İşte Hz. Peygamber'in ahlakı Kur'an'dı, dedi.

(Müslim, Müsafirîn, 139.)

Hz. Âişe ve İlim

Hz. Âişe, Kuran-ı Kerim'i ve sünneti en iyi bilen ve anlayan sahabilerin başında gelir. O, ilim merakını baba evinde almış, Peygamberimizin (s.a.v.) yanında geliştirerek kuvvetli hafıza ve zekâsı, anlama kabiliyeti, Kur'an ve sünneti en iyi şekilde öğrenme isteği ve imanı sayesinde zirveye ulaşmıştır. Nur suresinde Hz. Âişe hakkında indirilen ayetler bulunmaktadır.

Görsel 2.11
Hz. Âişe pek çok ilim dalında söz sahibi bir hanımdı.

2210 hadis rivayet eden Hz. Âişe yalnızca hadis ilminde değil; tefsir, fıkıh, tarih ilimlerinde ve şiirde de otoriteydi. Resulullah'ın (s.a.v.) sünnetini, ayetlerin nüzul sebeplerini ve farzları çok iyi bilir, ihtiyaç duyulduğunda en doğru görüşü bildirirdi. Ashabın ileri gelenlerinin dahi ona ilmin yarısı kabul edilen miras hususunda sorular sorduğu anlatılır. Olaylara çok yönlü bakabilmesi, detayları değerlendirebilmesi ileri seviyedeydi. Allah Resulü'nün (s.a.v.) yakınında olması sebebiyle her şeyi Hz. Peygamber'e sorarak daha fazla açıklama isteyebiliyordu. Hz. Âişe diğer ilimlerde olduğu kadar tıp ilminde de döneminin ileri gelenlerindendi. Hitabeti de takdire şayandı.[79]

Hz. Peygamber'in vefatından sonra Hz. Âişe'nin evi, hemen herkesin gelip kendisini dinlediği, sorusunu sorup cevabını aldığı bir ilim ve irfan ocağı oldu. Hz. Âişe, Allah Resulü'nden (s.a.v.) öğrendiklerini yalnızca evine gelenlere aktarmakla kalmamış ayrıca mektupla gelen sorulara cevaplar vererek bildiklerini tüm Müslümanlarla paylaşmıştır. Böylece hadislerin ve bazı fıkhi meselelerin yazılmasına da öncülük etmiştir. Vefatına kadar her yıl hac için Mekke'ye gittiğinde muhtelif yerlerden gelenlerin kendisini ziyaret etmelerine ve soru sormalarına izin vermiştir.[80]

79 İbn Hacer, el-İsâbe, C 7, s. 188.
80 Mustafa Fayda, "Âişe", DİA, C 2, s. 201-205.

Okuma Parçası

Ayetlerin nerede, ne zaman ve neden dolayı indiğini en iyi bilen sahabilerden biri olan Hz. Âişe anlatıyor:

“Allah Resûlü (s.a.v.) **‘Ve Rablerine dönecekleri için yapmakta oldukları işleri kalpleri çarparak yapanlar.’** (Mü’minûn suresi 6) ayeti hakkında bana şöyle dedi:

– Ey Sıddîk’ın kızı! Namaz kılıp oruç tuttukları hâlde tefrika çıkaranların namazları ve oruçları kabul edilmeyecektir. Zekât verdikleri hâlde tefrika çıkaranların zekâtları kabul edilmeyecektir.”

(Tirmizî, Tefsir, 24.)

Medine’nin ilim merkezi olma özelliğini sürdürmesinde Hz. Âişe’nin katkısı büyüktür. Onun gerçekleştirdiği eğitim ve öğretim faaliyetleri sayesinde İslami ilimlerin temelleri atılmış, Medine hadis ve fıkıh sahalarında ekol olmuştur.

Hz. Âişe her zaman kadınların eğitim ve öğretimiyle çok yakından ilgilenmiştir. Bu sebeple çevresinde ondan ders dinleyen ve hadis nakleden birçok hanım yer almıştır. Böylece o hem kendi çalışmaları hem de yetiştirdiği öğrencileriyle İslam dünyasında kadınların ilimle meşgul olmaları gerektiğini göstermiştir.

Görsel 2.12
Hz. Âişe, İslam’ın eğitimde cinsiyet ayrımı yapmadığının en önemli kanıtlarındandır.

Hz. Âişe, çevresindeki insanları aydınlatarak hayra yönlendirirdi. Bunu davet bilinci ile yapar, öğrencilerden bir şey beklemek bir tarafa o öğrencilere yardımcı olurdu. Öğrencilerinden Mesruk (r.a.) anlatıyor:

“Hz. Âişe’nin yanına gittiğimde benim için yemek hazırlanmasını emretti. Yemek gelince:

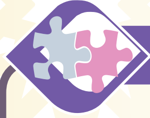
– Buyur ye. Ben hayatım boyunca doyasıya yemek yemedim, dedi. Ağlamaya başladı. Ben de onunla birlikte ağladım. Sakinleşince:

– Niçin ağladınız? diye sordum.

– Allah Resulü’nün (s.a.v.) dünyadan ayrıldığı zamanı hatırladım. O Rabbine ulaşıncaya kadar bir günde iki kez buğday ekmeği yemedi, dedi.”[81]

Hz. Peygamber’in övdüğü, ilim ehlinin saygı duyduğu bir şahsiyet olan Hz. Âişe, hayatı boyunca bu konumunu muhafaza etmiştir.

81 Tirmizî, Zühd, 38.

Çözelim Öğrenelim

Aşağıdaki soruların cevaplarını tablodaki numaraların bulunduğu karelere yazınız.

SOLDAN SAĞA

2. Kötülükten sakındırmak üzere verilen öğüt.

5. Hz. Âişe hangi şehirde doğmuştur?

7. Hayra yönlendirme

8. Hz. Âişe hangi şehirde vefat etmiştir?

9. Hz. Âişe'nin babasının ismi nedir?

11. Hz. Âişe'nin kız kardeşinin ismi nedir?

13. Dinî hükümlerin aşamalı konulması anlamında bir terim.

14. Hz. Âişe'nin defnedildiği kabrin ismi nedir?

YUKARIDAN AŞAĞIYA

1. Müminlerin anneleri anlamına gelen peygamber eşlerine verilen unvan.

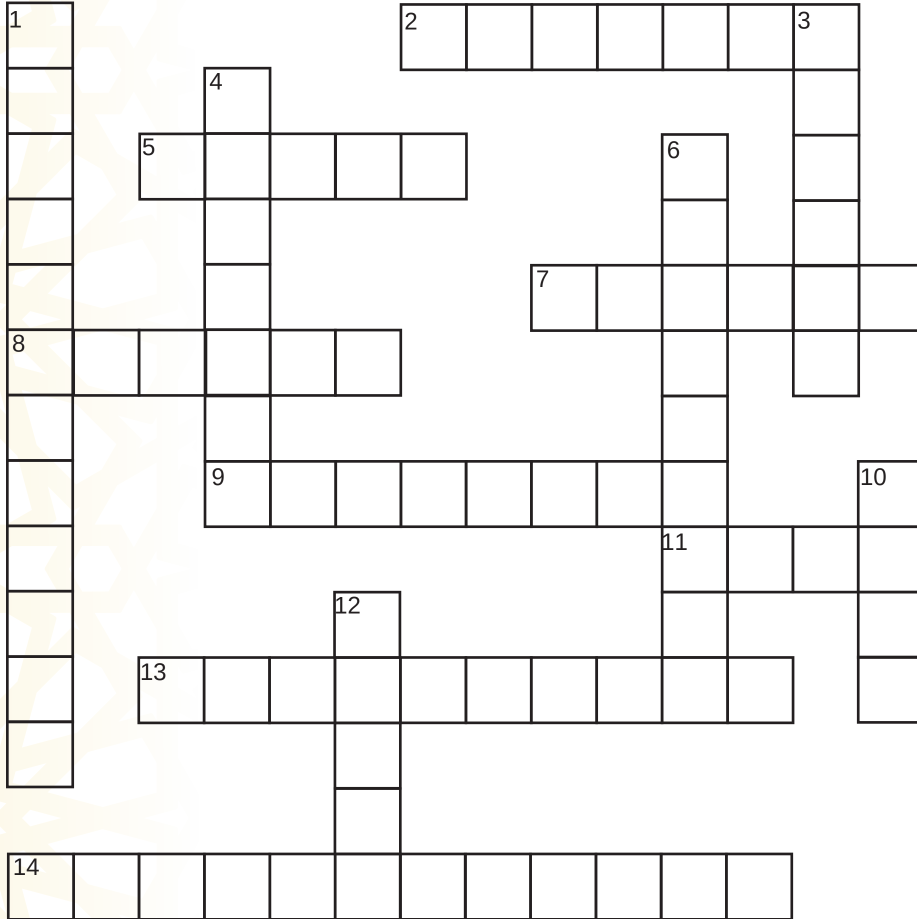
3. Kötülükten sakındırma.

4. Kişinin bedenî, zihnî, ahlaki gelişmesini ve olgunlaşmasını sağlayan sistem, eğitim.

6. Hz. Âişe hakkında indirilen ayetler hangi surededir?

10. Bir topluluğa dinî ve ahlaki konularda nasihat etmek.

12. Doğru yolu gösterme anlamında bir terim.

6. Hadisten Hayata

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ :

مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْمًا سَهَّلَ اللّٰهُ لَهُ طَرِيقًا إِلَي الجَنَّةِ

Nebi (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"Kim ilim öğrenmek için bir yola girerse Allah, o kişiye cennetin yolunu kolaylaştırır."

(Tirmizî, İlim, 2.)

İnsan, en güzel bir surette yaratılmış olmasına rağmen zayıf ve güçsüz bir varlıktır. Ancak Allah (c.c.) onu öğrenme ve bildiklerini uygulama kabiliyetiyle donatmıştır. İlahi hitabın ilk emrinin "Oku" ile başlaması ve insanın sık sık düşünmeye davet edilmesi dikkate değerdir. Yapılması gereken; gayrete sarılmak, az da olsa devamlılık göstermek, iki günü birbirine denk tutmamaktır.

Allah Teâlâ, Hz. Âdem'i yaratmış ve ona her şeyin ismini öğretmiştir. Böylelikle o, bilgisi sebebiyle meleklerden üstün tutulmuştur. Allah Resulü (s.a.v.) *"Ya öğreten ya öğrenen ya dinleyen veya ilmi seven ol, beşincisi olma, helak olursun."*[82] düsturuyla bu üstünlüğü korumanın yolunu göstermiştir. Üstelik bu çaba insanın âlemdeki serüvenini de olumsuzluklardan temizleyerek hayatını ferah kılacaktır. İnsan bir imtihan vesilesiyle çıktığı asıl yurduna (cennetine) ancak doğru bilgiyle ulaşabilir. Rahmet Elçisi'nin asırlar ötesinden selam ettiği kardeşlerine yakışacak olan tavır da budur.

Kavlî (sözlü) duadan önce onun kabulü için çalışmak gerekir. Çalışmak, ilmin anahtarıdır. İlmin mutlak kaynağı Allah Teâlâ, onu bu yolda gayret gösterene elbette bahşedecektir.

Allah'a sığın sa'ye sarıl hikmete râm ol
Yol varsa budur bilmiyorum başka çıkar yol[83]

Mehmet Akif, çalışmanın ve bilginin Allah'a sığınılarak hakkıyla yerine getirilebileceğini ifade etmiştir.

Düşünelim Paylaşalım

Hadisten Hayata başlığı altında verilen hadisin, günümüz öğrenme serüveninde yol göstericiliği ile ilgili düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

82 Dârimî, Mukaddime, 32.
83 Mehmet Akif Ersoy, Safahat, s. 449.

A. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcükleri yazınız.

1. **Kur'an-ı Kerim'de peygamber anlamında resul ve .... kelimeleri geçer.**
2. **Peygamberimiz (s.a.v.) Kur'an-ı Kerim'in önemli bir kısmında geçmiş ümmetlerin ve peygamberlerin .... bahsetmiştir.**
3. **Dinin yanlış ve günah olarak nitelendirdiği söz ve davranışlardan sakındırmaya .... denir.**
4. **Mescid-i Nebi'nin etrafındaki odalarda günlerini eğitimle geçiren .... ashabı kalırdı.**

B. Aşağıdaki açık uçlu soruların cevabını ilgili alana yazınız.

5. **Peygamberimizin (s.a.v.) eğitimde kullandığı terğib ve terhib arasındaki farkı kısaca açıklayınız.**

....

....

6. **Bir adamın Peygamberimize (s.a.v.) kıyametin ne zaman kopacağıyla ilgili sorduğu soruya,** *"Orası için ne hazırladın?"* **sorusuyla cevap vermesi Allah Resulü'nün (s.a.v.) eğitimde kullandığı hangi metotla açıklanır?**

....

....

7. **Peygamberimizin (s.a.v.) eğitim metotlarından nasihat ve vaazı kısaca açıklayınız.**

....

....

8. **Peygamberimizin (s.a.v.) insanlar arası ilişkilerde yaptığı hangi çalışmalar onun hedef kitlesinin tüm insanlık olduğunun delilidir?**

....

....

9. **Hicretten önceki eğitim mekânlarını kısaca açıklayınız.**

....

....

10. **Hz. Âişe'nin ilme katkısını bir örnekle açıklayınız.**

....

....

11. *"Allah'ın en sevdiği amel az da olsa devamlı olandır."* (Buhârî, Rikak,18)
Hadis-i şerifi ile ilim arasında nasıl bir ilişki kurulabilir? Kısaca açıklayınız.

....

....

12. **Peygamberimizin (s.a.v.) çocuklara davranışları nasıldı? Kısaca açıklayınız.**

....

....

....

13. Peygamberimizin (s.a.v.) eğitim mekânlarından biri olan Mescid-i Nebi'de ibadet dışında hangi faaliyetler yapılmaktaydı?

....

....

....

C. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

14. Aşağıdakilerden hangisi ülü'l-azm sıfatı bulunan peygamberlerden değildir?

A) Hz. İbrahim

B) Hz. Yakup

C) Hz. Musa

D) Hz. İsa

E) Hz. Nuh

15. Aşağıdakilerden hangisi yanlış inanç ve düşüncelerin tashihi metoduna örnek verilebilir?

A) Namazın vaktinde kılınması

B) Amelin az da olsa devamlı olması

C) Hz. Peygamber'in çocuk ağlaması duyduğunda namazı kısa tutması

D) İtibarlı birisi suç işlediğinde görmezden gelinmemesi

E) İhlasla amelde bulunmanın öneminin belirtilmesi

16. Aşağıdakilerden hangisi Hz. Âişe'nin lakaplarından birisidir?

A) Zinnureyn

B) Ümmü Süleym

C) Ümmü'l-mü'minîn

D) Tahire

E) Ümmü Rüman

17. *"Kul bir günah işlediğinde kalbinde siyah bir nokta belirir. Eğer sahibi pişman olur tövbe ederse kalbi yine parlar. Günaha devam ederse bu leke çoğalır. Nihayet öyle bir duruma gelir ki leke bütün kalbi istila eder."* (İbn Mâce, Zühd, 29)

Bu hadisin vurguladığı eğitim metodu aşağıdakilerden hangisidir?

A) Öğretimde uygulamaya önem vermesi

B) Muhatabının özelliklerini gözetmesi

C) Sevgi, şefkat ve merhameti esas alması

D) Nasihata önem vermesi

E) Kalp ve nefs eğitimini öncelemesi

18. Hz. Âişe'nin hadis dışında başarılı olduğu ilimler hangi şıkta doğru olarak verilmiştir?

A) Tefsir, fıkıh, tarih

B) Şiir, matematik, coğrafi ilimler

C) Fen bilimleri, edebiyat

D) Tarih, coğrafi ilimler

E) Fen, sosyal bilimler

“Allah’ın benimle gönderdiği hidayet ve ilim, (farklı yapılardaki) topraklara düşen bol yağmura benzer. Bunlardan bazıları temizdir, suyu alır, bol bitki ve ot yetiştirir. Bazıları kuraktır, suyu (yüzeyinde) tutar. Bu sudan insanlar yararlanır; hem kendileri içerler hem de (hayvanlarını) sularlar ve ziraat yaparlar. Diğer bir toprak çeşidi de vardır ki dümdüzdür (Ona da yağmur düşer.). O ne su tutar ne de bitki yetiştirir. Allah’ın dinini inceden inceye kavrayan, Allah’ın beni kendisiyle gönderdiğinden (hidayet ve ilimden) faydalanan, öğrenen ve öğreten kimse ile (bunları duyduğu vakit kibrinden) başını bile kaldırmayan ve kendisiyle gönderildiğim Allah’ın hidayetini kabul etmeyen kimsenin misali işte böyledir.”

(Buhârî, İlim, 20.)

19, 20, ve 21. soruları yukarıdaki metne göre cevaplayınız.

19. Hz. Peygamber, yağmur ve toprak arasındaki ilişki üzerinden yaptığı benzetme ile nasıl bir öğretim yöntemi kullanmıştır? Bu yöntemin faydaları nelerdir?

....

....

20. Peygamberlerin gönderiliş amaçları düşünüldüğünde metinden çıkarılacak sonuç ne olmalıdır?

....

....

21. *“… Diğer bir toprak çeşidi de vardır ki dümdüzdür (Ona da yağmur düşer.). O, ne su tutar ne de bitki yetiştirir…”* (Buhârî, İlim, 20.) **ifadesiyle kimler kast edilmiştir?**

A) İlim öğrenmek isteyenler

B) Öğrenci yetiştirenler

C) Allah’ın hidayetinden faydalananlar

D) Hidayet ve ilimden nasibi olmayanlar

E) Allah’ın dinini inceden inceye kavrayanlar

3. ÜNİTE

PEYGAMBERİMİZİN SİYASİ VE ASKERÎ YÖNÜ

KAVRAMLAR

- İstişare
- Ehliyet
- Liyakat
- Adalet
- Merhamet
- Maslahat
- Sulh
- Hitabet
- Muâhât

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

- Medine İslam Devleti'nin Genel Özellikleri
- Peygamberimizin Yönetim İlkeleri
- Peygamberimizin Savaş Ahlakı ve Hukuku ile İlgili Evrensel Uygulamaları
- Ebu Ubeyde b. Cerrah'ın Kişiliği ve İslam'a Hizmetleri
- İdeal Bir Yöneticide Bulunması Gereken Özellikler ile İlgili Bir Hadis

3. PEYGAMBERİMİZİN SİYASİ VE ASKERÎ YÖNÜ

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. **“Yarattıklarımızdan, hakka sarılarak doğru yolu gösteren ve hak ile adaleti gerçekleştiren bir topluluk vardır.”** (A’raf suresi, 181. ayet.) Bu ayetten hangi çıkarımları yapabilirsiniz?
2. Peygamber Efendimiz görevlendirmelerinde liyakati esas almıştır. Bu uygulaması, sizce yönetimde nasıl bir önem arz etmektedir?
3. Hz. Muhammed’in (s.a.v.) savaşta kadın, çocuk, hasta ve yaşlıları öldürmeyi yasaklaması size ne düşündürmektedir? Günümüz savaşlarındaki sivil kayıplarını göz önüne alarak açıklayınız.
4. Sulh kelimesinden ne anlıyorsunuz?
5. İdeal bir yöneticide hangi özellikler bulunmalıdır?

1. Peygamberimiz ve Siyaset

Sevgili Peygamberimize Yüce Allah’ın ayetlerini açıklama ve insanları kötülükten arındırarak bir toplum inşa etme görevi verilmişti. İşte bu görevler onun siyasetinin temelini oluşturmaktaydı.

Medine şehri, Müslümanların Mekke’de gördükleri baskı ve şiddetten kurtulmak için sığındıkları limandı. Müslümanların bu beldeyi yurt edinmelerinden sonra Medine, İslam dünyasının merkezi hâline geldi. Resulullah’ın (s.a.v.) siyaseti ise Medine’de kurulan İslam Devleti ile daha belirgin bir şekilde ortaya çıktı.

1.1. Medine İslam Devleti

Toplumsal Yapı

Medine’de toplum, putperest Araplarla Yahudilerden oluşmaktaydı. Arapların kendi içindeki çatışmaları, Evs ve Hazrec kabilelerini birbirine düşman yapmıştı. Şehrin bir diğer unsuru olan Yahudiler ise Kaynuka, Kureyza ve Nadir isimlerinde üç kabileden oluşuyordu. Evs ve Hazrec kabileleri arasındaki düşmanlık, Yahudi kabilelerinin müdahaleleri ile bir türlü son bulmuyordu. Kendi içlerinde çatışma hâlinde olan Medineliler aynı zamanda Mekke ile de rekabet hâlindeydiler. Akabe biatları ile Hz. Peygamber’i Medine’ye davet ettiklerinde Allah’ın (c.c.) elçisinin şehirlerindeki bu parçalanmışlığı gidermesini de umuyorlardı.[1]

Görsel 3.1
Kur’an, Peygamberimize (s.a.v.) insanları uyarma görevi vermiştir.

1 Nebi Bozkurt, Mustafa Sabri Küçükaşçı, “Medine”, DİA, C 28, s. 306.

Düşünelim Paylaşalım

İslam tarihinde mescitlerin devletleşme sürecine etkisi neler olabilir? Bilişim teknolojilerinden faydalanarak konu hakkında araştırma yapınız.

Görsel 3.2
Mescid-i Nebi, Medine İslam Devleti'nin idare merkeziydi.

İslam tarihinde devletleşme Akabe biatları ile başlar. Hz. Peygamber, Medine'ye hicret edince Müslümanları bölgelerinde siyasi bir güç hâline getirecek bazı adımlar atmıştı. Bu adımların ilki mescit inşası olmuştur. Müslümanlar Mekke'de Dârülerkam'ı mescit hâline getirmişlerdi. Ayrıca evlerinde, tenha yerlerde gizlice ibadet etmekteydiler. Allah Resulü (s.a.v.), hicretten önce Medine'de mescit yapılmasına izin vermişti. Hz. Peygamber, hicret sırasında Kuba'da daha sonra da Medine'de mescit inşa ederek toplumu dönüştürmekteydi.[2]

Muâhât

Resulullah (s.a.v.), kan bağına büyük değer veren cahiliye düşüncesini değiştirmiş, yerine din kardeşliğini esas alan bir toplum oluşturmuştu.[3] Hz. Muhammed (s.a.v.), kabile taassubu ile senelerce birbirinin kanını dökmüş ve bu sebeple siyasi bir birlik kuramamış Medine'deki Müslümanları tevhid inancı etrafında bir araya getirmiştir.

Muhacirler hicret ettiklerinde Medine'de artan nüfus yoğunluğuna bağlı olarak kalacak yer, geçim sıkıntısı gibi sorunlar yaşadılar. Aynı zamanda muhacirlerin bu yeni çevreye, coğrafyaya ve yaşam koşullarına alışmaları da gerekiyordu. Resul-i Ekrem Efendimiz, bu sıkıntıları ensar ve muhacir arasında **muâhât** adı verilen bir kardeşlik antlaşmasını uygulayarak çözdü.[4]

Bir Ayet

"Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık hissetmezler. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir."

(Haşr suresi, 9. ayet.)

Bu kardeşlik antlaşmasına göre Hz. Peygamber her bir muhaciri ensardan biri ile kardeş ilan etti. Böylece ensar, muhacirlere kucak açıp onların yeni bir hayat kurmalarına yardımcı olacaktı. Gönüllülük esasına dayalı bu antlaşma gereği ensar, Mekke'den hicret eden kardeşlerini evleri yapılıncaya kadar misafir edecekti. Hicretin üzerinden henüz bir yıl geçmeden Medine'de mescit ve muhacirlerin kalacağı yeni evler yapıldı.[5]

---
2 İbn Hişam, es-Sîre, C 2, s. 139-142.
3 Mustafa Çağrıcı, "Kardeşlik", DİA, C 24, s. 486.
4 İbn Hişam, es-Sîre, C 2, s. 150.
5 İbn Hişam, es-Sîre, C 2, s. 146.

Müslümanlar daha önce birbirlerinin kanını döktükleri bu coğrafyada benzerine az rastlanan bir kardeşliğin en güzel örneklerini veriyorlardı. Ensar cömertlikte sınır tanımıyor, muhacirler de onların bu cömertliğini suistimal etmiyordu. Bu güzel örneklerden biri de Medineli sahabi Sa'd b. Rebi' ile Abdurrahman b. Avf'ın kardeşliğidir. Sa'd b. Rebi', Abdurrahman b. Avf'ı evine götürerek ona malını yarı yarıya bölüşmeyi teklif etti. Sa'd'ın (r.a.) bu cömert teklifi karşısında Abdurrahman b. Avf, "Allah malını ve aileni sana bağışlasın, bereketli kılsın. Siz bana çarşının yolunu gösterin." dedi. Çalışmak üzere gittiği çarşıdan o gün yaptığı ticaretle bir miktar erzakla döndü.[6]

Görsel 3.3
Medine'de muhacir ve ensar arasında imrenilecek bir dayanışma kuruldu.

Allah (c.c.) yaptıkları iyilikler sebebiyle ensarı bizzat övmüştür: **"Onlar, kendi canları istemesine rağmen yemeği yoksula, yetime ve esire yedirirler. Ve derler ki: Biz size sadece Allah rızası için ikram ediyoruz, yoksa sizden karşılık istemediğimiz gibi bir teşekkür de beklemiyoruz. Çünkü biz, asık suratlı, çetin bir günden (o günün azabından) dolayı Rabbimizden korkarız."**[7] Hz. Peygamber de Yüce Allah'ın övdüğü bu özelliklerinden dolayı ensarı çokça methetmiş, onlara hayır dua etmiştir.[8]

Okuma Parçası

Selman-ı Farisî, kendisiyle kardeş ilan edildiği Ebu'd-Derda'yı ziyarete gitti ve onun hanımını perişan bir durumda gördü, şaşkınlığını gizleyemeyerek sebebini sordu. Eşi, "Kardeşin Ebu'd-Derda'nın dünyaya ihtiyacı kalmadı ki!" karşılığını verdi. Biraz sonra Ebu'd-Derda gelince misafirine yemek hazırlayıp önüne koydu ve "Siz yiyiniz ben oruçluyum." dedi. Ancak Selman, "Sen yiyene kadar ben yemeyeceğim!" deyince Ebu'd-Derda, nafile olan orucunu bozarak yemeğe katıldı. Selman, o gece Ebu'd-Derda'nın misafiri oldu. Ebu'd-Derda gecenin bir yarısında erkenden namaz için kalkmak istedi fakat Selman ona yatmasını söyledi, o da yattı. Bir süre sonra tekrar namaza kalkan Ebu'd-Derda'yı Selman yine uyuması konusunda ikaz etti. Gecenin sonuna doğru Selman, Ebu'd-Derda'yı, "(Haydi), şimdi kalk." diyerek uyandırdı ve ikisi birlikte namaz kıldılar. Namaz sonrasında Selman, Ebu'd-Derda'ya "Rabbinin senin üzerinde hakkı var. Nefsinin senin üzerinde hakkı var. Ailenin senin üzerinde hakkı var. Her hak sahibine hakkını ver!" dedi.

Bu olaydan sonra Ebu'd-Derda, Peygamber Efendimize gelerek olayı anlattı. Hz. Peygamber, *"Selman doğru söylemiş ve yapmış."* buyurarak Selman'ın kardeşine olan uyarılarını uygun buldu.

(Tirmizî, Zühd, 63.)

6 Buhârî, Menâkıbü'l-ensar, 3.
7 İnsan suresi, 8-10. ayetler.
8 bk. Müslim, Fedailü's-sahabe, 172, 177.

Bir Ayet

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ اِخْوَةٌ فَاَصْلِحُوا بَيْنَ اَخَوَيْكُمْ

"Müminler ancak kardeştirler, öyleyse iki kardeşinizin arasını düzeltin..."

(Hucurat suresi, 10. ayet.)

Kişiler arasında tesis edilen kardeşliğin toplumun geneline yayılması ve yerleşmesi ancak maslahat ile mümkündür. **Maslahat**, genel olarak toplumun faydasına olmak ve zararına olan şeyleri yasaklamak anlamlarına gelir. İslamın amaçlarından biri de kişinin ahlakını geliştirip güzelleştirmesine yarayan kurallar koymaktır.[9] Kur'an insanlığın iyiliği için çalışmayı emrettiği gibi dini, canı, soyu, aklı ve malı korumayı sağlayan hükümler koyar. Bu yüzden Resulullah'ın (s.a.v.) siyasetinin bir başka yönünü maslahat oluşturmuştur. Hz. Peygamber; sahabilerinden gözlerini harama bakmaktan sakınmalarını, rahatsızlık verecek şeyleri ortadan kaldırmalarını, selama karşılık vermelerini, insanları iyiliğe davet edip kötülükten sakındırmalarını isteyerek toplumsal bozulmayı önlemeyi hedeflemiştir.[10]

Medine Vesikası

Hz. Peygamber, Medine'de Müslümanların yanı sıra Yahudilerle de bir araya geldi. Şehri koruma ve farklı gruplar arasında huzur ve barışı sağlamayı amaçlayan bir metin üzerinde uzlaşıya varıldı. Medine İslam Devleti'nin ilke ve esaslarını ortaya koyan bu metne Medine Vesikası denilmektedir.[11] Bu vesika, farklı din ve kültürlere sahip insanların bir arada yaşamasına imkân veriyordu. Bu sebeple dünya siyaset tarihi açısından da çok önemlidir.

Görsel 3.4
İslam tarihinde farklı inanç gruplarıyla yapılan ilk sözleşme Medine Vesikası'dır.

Medine Vesikası'na göre Hz. Peygamber, Medine İslam Devleti'nin başkanı ve ordunun komutanıydı. Medine'de yaşayanların hepsi birlikte siyasi bir bütünü oluşturuyorlardı. Bu nedenle onların şehrin güvenliğini sağlama ve gerektiğinde savunma gibi bazı sorumlulukları vardı. Vesikanın asıl muhatabı ise birbirinin kardeşi olan müminlerdi. Medine Vesikası'nda bu gerçek de hatırlatılarak din bağı öne çıkarılmıştır.

Medine Vesikası ile tarafların din ve inanç hürriyeti, can ve mal güvenliği emniyet altına alındı. Bunun yanında şehirde yaşayanların aralarındaki anlaşmazlıklarını Resulullah'a (s.a.v.) getirecekleri karara bağlandı.[12] Bu vesika, parçalanmış hâldeki Medinelileri bir devlet çatısı altında topladı. Müslümanlar Medine Vesikası'na uymalarına rağmen Yahudiler, Hz. Peygamber'e karşı çeşitli komplolar düzenlediler. Yahudi kabileleri Mekke müşrikleri ile ittifaklara girişince de sözleşme şartlarına göre cezalandırıldılar.[13]

---

9 Dinî Terimler Sözlüğü, s. 300.
10 bk. Buhârî, Mezalim, 22.
11 bk. Âdem Apak, Siyer-i Nebi, C 1, s. 288.
12 Mustafa Fayda, "Zimmi", DİA, C 44, s. 428.
13 bk. Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, C 1, s. 570-589.

İdari Yapı

İslam'ın henüz yayıldığı dönemlerde Hz. Peygamber, büyük kabilelere veya şehirlere yönetici tayin ediyordu. Bu görevlendirmelerde genellikle bölgeye mensup kimseler, Müslüman olmuş eski yöneticiler veya liyakati bulunan gençler tercih edilmiştir. Valilerin İslam'a hizmet etmeleri, namazlarda imamlık yapmaları ve zekât gelirlerini toplamaları istenmiştir.[14]

Hz. Peygamber vali atamalarında tercihini, dinî ve ilmi gayreti olanlardan yana kullanırdı. Örneğin, Osman b. Ebi'l-As Taif'ten Medine'ye gelen altı kişilik bir heyetin en genç üyesi olarak Sevgili Peygamberimize misafir olmuştu. Bazen Resulullah'a (s.a.v.), bazen sahabilere sorular sorarak İslam'ı öğrenmeye çalışmış ve bu hâli Hz. Peygamber'in çok hoşuna gitmişti. Heyet Taif'e dönerken Allah Resulü (s.a.v.), zekâsı ve dine olan ilgisinden dolayı Osman'ı (r.a.) önce imam, ardından vali tayin etmişti.[15]

Müslümanların siyasal, ekonomik ve sosyal yönden güçlenmelerinden sonra Resulullah (s.a.v.), valileri genellikle merkezden göndermişti. Böylece İslam Devleti'nin her bölgesinde benzer siyasi anlayış, yaygınlaşıp yerleşmiştir.[16]

Okuma Parçası

Hz. Peygamber, komşu devlet başkanlarına İslam'a davet mektupları göndermişti. Bu sırada Rum bölgesinde Gassaniler'in valisi olan Ferve b. Amr elçisini hediyelerle Medine'ye yolladı ve Hz. Peygamber'e Müslüman olduğunu bildiren mektubunu takdim etti. Ferve mektubunda şöyle yazıyordu: "Bismillahirrahmanirrahim. Muhammed Resulullah'a. Ben İslamiyeti kabul ederek onun hak ve gerçek olduğunu ikrar ve kalbimle tasdik ettim. Şehadet ederim ki Muhammed Allah'ın kulu ve resulüdür. O, İsa b. Meryem'in kendisinden sonra geleceğini müjdelediği peygamberdir. Selam sana!"

Hz. Peygamber Bilal-i Habeşi'ye elçinin ağırlanmasını ve ona mukabil hediyeler verilmesini emretti. Aynı elçi ile de Ferve'ye şu cevabi mektubu gönderdi: *"Muhammed Resulullah'tan Ferve b. Amr'a. Selam sana! Bil ki ben kendisinden başka ilah olmayan Allah'a hamt ederim. Elçin mektubunu, gönderdiğin bilgileri ve hediyelerini ulaştırdı. Bize Müslüman olduğunu da bildirdi. Yüce Allah seni hidayete erdirmiştir. O hâlde sen de durumunu düzelt, Allah'ın ve Resulü'nün emirlerine boyun eğ, namaz kıl, zekât ver. Selam sana!"*

Gassan Meliki Haris b. Ebi Şemr, Ferve b. Amr'ın Müslüman olduğunu haber alınca onu huzuruna getirtti. İslamiyeti bırakıp eski dinine dönmesi şartıyla kendisini valilikte bırakacağını söyledi. Ferve ise "Muhammed'in dininden asla dönmem. İsa'nın kendisinden sonra geleceğini müjdelediği peygamberin Hz. Muhammed olduğunu sen de pekâlâ biliyorsun. Fakat hükümdarlığının elinden gideceğinden korkarak bunu açıklamıyorsun." dedi. Bunun üzerine Haris, Ferve'yi hapsettirdi. Ferve b. Amr daha sonra öldürülmek üzere hapisten çıkarılıp götürülürken söylediği şiirinin son beytinde, "Rabbim için varlığımdan ve makamımdan vazgeçip selamete erdiğimi, Müslüman olduğumu müminlerin en yücesine tebliğ et." demiştir.

(Mehmet Aykaç, "Ferve b. Amr", DİA, C 12, s. 415.)

14 Ünal Kılıç, "Vali", DİA, C 42, s. 493.
15 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 3, s. 508-509.
16 Ünal Kılıç, "Vali", DİA, C 42, s. 493.

Görsel 3.5
Kelime-i tevhid "La ilahe illallah, Muhammedün resulullah" cümlesi (Hattat Ali Hüsrevoğlu istifi)

1.2. Peygamberimiz ve Yönetim İlkeleri

1.2.1. Tevhid

Tevhid, insan hayatını çepeçevre kuşatan çok boyutlu bir kavramdır. Allah'ın (c.c.) bir ve tek olduğunu kabul etmek anlamlarına gelen tevhid, İslam'ın dünya görüşünü de özetlemektedir.[17] İslam inancının en önemli göstergesi olması sebebiyle tevhid, dinî ve toplumsal yaşamı derinden etkiler.

Bilindiği gibi Allah (c.c.) peygamberlerine, gönderildikleri toplumlarda tevhidi ve adaleti gerçekleştirmelerini emretmiştir. Gerçek anlamda mülk ve hükümranlık, Allah'a ait[18] olmasına rağmen Cahiliye Dönemi'nde Araplar'ın dinî anlayışları, şirk üzere kurulmuştu. Siyasi ve sosyal hayat ise güçlülerin zayıfları ezdiği, kabile asabiyetine dayalıydı. Yüce Allah **"Yoksa onlar cahiliye idaresini mi arıyorlar? İyi anlayan bir toplum için hükümranlığı Allah'tan daha güzel kim vardır?"**[19] buyurarak İslam'dan önce şirk üzere bulunan cahiliye yönetiminin yanlışlığını bildirmiştir.

İndirilen ilahi hükümler, insanlardan kâinatta var olan mükemmel düzen üzerine düşünmelerini ve bu yolla tevhid inancına ulaşmalarını istemektedir. Bu sebeple Allah Resulü'nün (s.a.v.) peygamber olarak görevlendirilmesinden sonra yaptığı ilk iş, tevhid anlayışını zihinlere ve gönüllere yerleştirmek olmuştur.[20]

Düşünelim Paylaşalım

Tevhidle benzer inancı savunan Haniflere karşı müşrikler en ufak bir tepki göstermezken Hz. Peygamber ve onunla beraber olanlara karşı şiddetli bir savaşın içerisine girmişlerdi.
Verilen bilgilere göre müşriklerin Müslümanlara karşı tepki göstermelerinin nedenleri neler olabilir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

1.2.2. İlim

İlim, bir şeyi gerçek yönüyle kavramak anlamına gelirken zıddı cehl yani bilgisizliktir. Hem dinî hem de dünyevi anlamanın karşılığı olan ilim, Kur'an'da çok kullanılan kavramlardan birisidir. İlmin Kur'an'da sıkça kullanımı, bilginin ve bilme faaliyetinin İslam mesajı bakımından önemini açıkça ortaya koyar.

Kur'an'da bazı peygamberlere hükümdarlıkla birlikte ilim verildiği vurgulanır.[21] Yine hükümdar olacak kişinin zengin olması gerektiğini iddia eden İsrailoğullarına, fakir olmasına rağmen bilgisiyle güçlü kılınan Tâlût, hükümdar olarak gönderilmişti.[22] Kur'an böylece yöneticilerde bulunması gereken niteliklerin başında ilmin geldiğini evrensel bir mesajla bildirir.

17 bk. İsmail Raci el-Farûkî, Tevhid, s.11-20.
18 bk. İsra suresi, 111. ayet.
19 Mâide suresi, 50. ayet.
20 bk. Âdem Apak, Siyer-i Nebi, C 2, s. 549-552.
21 bk. Enbiya suresi, 79. ayet.
22 bk. Bakara suresi, 247. ayet.

Hz. Peygamber'in kendisinin muallim olarak gönderildiğini haber vermesi[23] bu bakımdan önemlidir. Zira Allah Resulü'nün (s.a.v.) yönetim ilkeleri arasında ilim önemli bir yer tutmuş ve ilmi birikimi olanlar toplumu yönetmede tercih sebebi olmuştur.

Rahmet Peygamberi, âlimlerin peygamberlerin varisleri olduğunu buyurmuştur.[24] İslam ümmetinin benimsediği değerler sisteminin devamlılığı ilme bağlı olduğu için Hz. Peygamber, ilmi yüceltmiş ve teşvik etmiştir. Böylece ilim sahipleri, peygamberlerin olmadığı zamanlarda onların misyonunu canlı tutmakla sorumlu olmuşlardır.[25]

Görsel 3.6
İslam kültüründe ilim, ilahi ve beşeri bilgiyi kapsar.

Hz. Peygamber; vali, komutan ya da muallim gibi idari unsurun parçaları olan görevlileri çoğunlukla Suffe ehli arasından seçmiştir. Çünkü onlar, Mescid-i Nebî içinde Sevgili Peygamberimize daha yakındılar ve Hz. Peygamber'in bizzat gözetiminde yetişmişlerdi. Resulullah'ın (s.a.v.) idari sorumluluklarda çoğunlukla bilgi bakımından bu yetkin sahabileri tercih etmesi siyaset ilim ilişkisi açısından dikkate değerdir.

Bir Ayet

"(Ey Muhammed!) Eğer Allah'ın sana lütuf ve merhameti olmasaydı onlardan bir grup seni saptırmaya çalışırdı. Hâlbuki onlar ancak kendilerini saptırırlar, sana hiçbir zarar veremezler. Allah, sana kitabı (Kur'an'ı) ve hikmeti indirmiş ve sana bilmediğin şeyleri öğretmiştir. Allah'ın sana lütfu çok büyüktür."

(Nisa suresi, 113. ayet.)

Hz. Peygamber vali olarak tayin ettiği sahabilere yazılı ya da sözlü talimatlar verirdi. İlmî vasıflarıyla öne çıkan Muaz b. Cebel'i Yemen'e vali olarak gönderirken idarecinin zulmetmesine engel olmak üzere şu uyarıları yapmaktan geri durmamıştı: "*… (Zenginlerin) mallarının en iyisini zekât olarak almaktan kaçın. Mazlumun bedduasından da sakın. Çünkü mazlumun duasıyla Allah arasında perde yoktur.*"[26] Resulullah (s.a.v.) ve ondan sonraki Müslüman idareciler, fethe çıkan komutanlarına kadınlar ve çocukların yanı sıra din ve ilim adamlarını da öldürmemelerini emrederek ilme ve âlime ne derecede kıymet verdiklerini göstermişlerdir.[27]

1.2.3. Adalet

Doğruluk, eşitlik, aşırılıktan uzaklık anlamına gelen adalet, zulüm kelimesinin zıddıdır. Bir işi yerli yerine koyma, hak sahibine hakkını verme, her şeyin olması gerektiği yerde bulunmasına **adalet** denilir.[28]

---

23 bk. İbn Mâce, Sünnet, 17.
24 bk. Buhârî, İlim, 10
25 Âdem Apak, Siyer-i Nebi, C 2, s. 579.
26 Müslim, İman, 29.
27 Taberî, Tarih, C 3, s. 226-227.
28 Dinî Terimler Sözlüğü, s. 5.

Allah Teâlâ insanlarda adalet duygusunu yaratır; adaletle davrananları sever[29] ve insanların adaleti yerine getirmeleri için onları destekler.[30] Bu yüzden Kur'an'da **"... Allah, insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emrediyor..."[31]** buyurularak toplumların adaletle yönetilmesine işaret edilir.

Görsel 3.7
Nisa suresi, 58. ayet
(Sultan II. Mahmud istifi)

Cahiliye Devri Arapları, Allah'ı (c.c.) hakkıyla bilmiyorlar; bilgiden, düzenden uzak duruyorlardı. Güçlü ve asil sayılanları daima haklı görüyorlar ve adaletten yoksun bir hayat yaşıyorlardı. Bu sebeplerle İslam'dan önceki döneme cahiliye denmektedir.[32] Hz. Peygamber cahiliye toplumundaki zulüm ve haksızlığı ortadan kaldırarak adaletin tesis edildiği bir toplum kurmak için tüm gücüyle çalışmıştır. İdeal toplumun ilk tohumları henüz Medine'ye gitmeden atılmıştı. Örneğin Ubade b. Samit, Akabe biatlarında Allah Resulü'ne (s.a.v.) nerede olurlarsa olsunlar adaleti dile getirmek ve bu konuda hiç kimsenin kınamasından korkmamak üzere biat ettiklerini söylemiştir.[33]

Allah Teâlâ, **"Ey iman edenler! Adaleti titizlikle ayakta tutan, kendiniz, ana babanız ve akrabanız aleyhinde de olsa Allah için şahitlik eden kimseler olun. (Haklarında şahitlik ettikleriniz) zengin olsun, fakir olsun Allah onlara (sizden) daha yakındır. Hislerinize uyup adaletten sapmayın, (şahitliği) eğer, büker (doğru şahitlik etmez), yahut şahitlik etmekten kaçınırsanız (biliniz ki) Allah yaptıklarınızdan haberdardır."[34]** buyurararak adaletin hâkim olduğu bir toplumu meydana getirme sorumluluğunu müminlerin omuzlarına yüklemişti.

Bir Hadis

Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: *"Yönetici bir kalkandır. Onun ardında savaşılır, onunla tehlikelerden korunulur. Şayet o, Allah'a karşı sorumluluk bilincini emreder ve adaletle hükmederse bütün yaptıklarından sevap kazanır. Bundan başka bir şey emrederse yaptıklarının karşılığını çeker."*

(Müslim, İmâre, 43.)

Resulullah'tan (s.a.v.) affedici olması ve adalete dayalı bir sosyal düzen kurması istenmişti.[35] O, hayatı boyunca adaletin tesisi için gayret göstermiştir. Hz. Âişe de Hz. Peygamber'in kendisine yapılan bir şeyden dolayı intikam almadığını, Yüce Allah'ın haramlarının çiğnenmesi durumunda ise Allah (c.c.) için ceza verdiğini, haber vermiştir.[36] Nebi (s.a.v.), fetih gününde tüm Mekkelileri bağışladığı hâlde İslam'a ve Müslümanlara düşmanlıklarıyla tanınan bazı müşrikleri cezalandırmaktan çekinmemiştir.[37]

29 bk. Mümtehine suresi, 8. ayet.
30 bk. Hadid suresi, 25. ayet.
31 Nisa suresi, 58. ayet.
32 Mustafa Fayda, "Cahiliye", DİA, C 7, s. 17.
33 Müslim, İmâre, 41.
34 Nisa suresi, 135. ayet.
35 bk. A'raf suresi, 199. ayet; Şûrâ suresi, 15. ayet.
36 bk. Buhârî, Hudud, 42.
37 bk. Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an, 16.

Yöneticilerin adaletli olması hakkında Peygamberimizden (s.a.v.) aktarılan pek çok hadis adaletin gerçekleşmesine yöneliktir. Buna göre Allah'ın (c.c.) gölgesinden (himayesinden) başka gölge olmayan günde, kendi gölgesi altında gölgelendireceği yedi kişi arasında birinci sırada adil yönetici bulunmaktadır.[38] Yine kıyamet gününde Allah katında en çok sevilen kişi ve O'nun en yakınında bulunacak kişi adil yönetici olurken Allah'ın (c.c.) en çok buğzettiği (kızdığı) kişiler ise en şiddetli azaba uğrayacak olan zalim idareciler olacaktır.[39]

Bir Hadis

Abdullah b. Amr b. As'tan nakledildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: *"Yönettikleri insanlara, ailelerine ve sorumlu oldukları kişilere karşı adaletli davrananlar; Allah katında, Rahman'ın yanında nurdan minberler üzerinde ağırlanacaklar."*

(Nesâî, Adabü'l-kudat, 1.)

1.2.4. Ehliyet ve Liyakat

Ehliyet ve **liyakat;** yeterlilik, elverişlilik gibi anlamlara gelir. İslam'ın henüz bilinmediği cahiliye toplumunda insanlar, kabilelerinin büyüklüğüne bağlı olarak güç sahibi oluyorlardı. Hz. Peygamber; Medine'de kabile düşmanlıklarını, sosyal adaletsizlikleri ve doğuştan var olduğu kabul edilen üstünlüğü ortadan kaldırarak ehliyet ve liyakati esas almıştır. Bu sebeple Resulululllah'ın (s.a.v.) yönetici görevlendirmelerinde ehliyet ve liyakat önemli bir ölçü olarak dikkat çeker.

Görsel 3.8. *Peygamberimiz (s.a.v.), herkesi yeteneklerine göre görevlendirirdi.*

Hz. Peygamber, İslam'dan önceki genel kabulün aksine deneyimi bulunmamasına rağmen liyakatine inandığı gençleri idari konularda da cesaretlendirmişti. Yemen'e kadı olarak görevlendirdiğinde Hz. Ali henüz çok gençti. Rahmet Peygamberi, Hz. Ali'ye bazı tavsiyelerde bulunmuştu.[40] Aynı şekilde Amr b. Hazm Necran'a zekât toplamakla görevlendirildiğinde henüz on yedi yaşındaydı.[41]

Hz. Peygamber vefatından kısa bir süre önce Üsame b. Zeyd kumandasında içinde önde gelen sahabilerin de yer aldığı bir ordu hazırladı. Ancak Üsame'nin (r.a.) bir kölenin oğlu ve genç olması nedeniyle bazı tepkiler vardı. Bu eleştirileri duyan Resulullah (s.a.v.), hastalığına rağmen mescide gitti. Üsame'nin (r.a.) babası Zeyd b. Harise'yi Mute Savaşı için komutan olarak tayin ettiği günleri hatırlatarak, *"Daha önce onun babasını kumandan tayin etmeme de karşı çıkmıştınız. Babası kumandanlığa nasıl layıksa oğlu da layıktır."*[42] buyurarak görevlendirmelerinde liyakatı esas aldığını vurguladı.

Yöneticilik görevi, insan doğasına ve fıtratına uygun olmalıdır. Nitekim Ebu Zer (r.a.), Nebi'den (s.a.v.), kendisinin zekât toplamakla görevlendirilmesini talep etmişti. Hz. Peygamber ise elini omuzuna vurarak *"Ey Ebu Zer! Zayıf bir kimsesin. Bu görev ise bir emanettir. Layık olduğu için onu alan ve gereğini hakkıyla yerine getirenler dışında kıyamet günü rezillik ve pişmanlıktır."*[43] buyurmuştu.

38 bk. Buhârî, Ezan, 36.
39 bk. Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 3, s. 23.
40 bk. Ebu Dâvûd, Akdiyye, 6.
41 İbnü'l-Esir, Üsdü'l-ğabe, C 4, s. 214.
42 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 2, s. 190.
43 Müslim, İmâre, 16.

Düşünelim Paylaşalım

“Kim Müslümanların bir işini üstlenip de kendisine duyduğu sevgi sebebiyle (liyakati olmayan) birini onların başına getirirse Allah’ın laneti onun üzerine olsun. Allah ondan ne bir tövbe ne bir fidye kabul eder.”

(Hâkim, Müstedrek, C 4, s. 93.)

Verilen hadise göre Hz. Peygamber’in işi ehline verilmesini istemesinin devletlerin gelişimine katkıları neler olabilir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Ebu Musa el-Eş’ari, Hz. Peygamber ile görüşmek isteyen iki amca oğlu ile birlikte Allah Resulü’nün (s.a.v.) huzuruna varmıştı. Onlardan birisi, “Ya Resulallah, Yüce Allah’ın seni hâkim kıldığı yerlerden birine bizi yönetici yap.” dedi. Diğeri de buna benzer bir talepte bulundu. Peygamber Efendimiz, “*Sen bu işe ne diyorsun Ebu Musa*?*”* buyurdu. Sevgili Peygamberimize dönerek “Seni hak din ile gönderen Allah’a yemin ederim ki bu ikisi niyetlerini bana söylemediler. Ben onların vazife isteyeceklerini bilmiyordum.” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, *“Biz yönetim işimize, görevlendirilmek isteyeni tayin etmeyiz.”*[44] buyurdu. Ebu Musa herhangi bir görev talep etmemesine rağmen Yemen’e vali olarak gönderildi. Böylece ihtiraslı kişiler bu işlerden uzak tutulmuş, onların yerine liyakati bulunanlar tercih edilmiştir.

1.2.5. İstişare

Kelime anlamı olarak birisinin fikir ve görüşüne başvurmak anlamına gelen **istişare** bir yönetim ilkesi olarak siyasi, askerî, idari ya da dünyevi konularda başkalarının fikir ve birikimlerinden de yararlanma anlamına gelmektedir.[45]

Allah Teâlâ, Peygamberimize (s.a.v.) bir konuda karar vermeden önce onu çevresinde bulunan kişilere danışmasını emrediyordu **“… İş konusunda onlarla müşavere et. Bir kere de karar verip azmettin mi, artık Allah’a tevekkül et (ona dayanıp güven). Şüphesiz Allah, tevekkül edenleri sever.”**[46] Bu sebeple Allah Resulü (s.a.v.), sahabilerinin ileri gelenleri ile istişare eder, onların fikirlerini aldıktan sonra verdiği karardan dönmez ve Allah’a tevekkül ederdi.

Görsel 3.9
Âl-i İmrân suresi, 159. ayet (Ömer Lütfi Bey hattı)

Hz. Peygamber’in düşüncelerine önem verdiği sahabileri arasında gençler de bulunmaktaydı. Peygamberimiz (s.a.v.), Uhud Savaşı öncesinde Medine’de kalarak savunma yapmak fikrindeydi. Ancak Bedir Savaşı’na katılamamış gençler, düşmana karşı savunmada kalmayı bir korkaklık saydılar ve Medine dışında savaşılmasını teklif ettiler. Bu fikrin ağır bastığını gören Resulullah (s.a.v.) kendi görüşüne uymamasına rağmen istişare sonucu ortaya çıkan kararı uyguladı.[47] Sa’d b. Muaz ve Üseyd b. Hudayr’ın uyarısıyla yaptıklarından pişman olan gençler, Allah Resulü’ne (s.a.v.) gelerek hata ettiklerini söylediler. Allah (c.c.) karar verdikten sonra tevekkül edil-

44 bk. Müslim, İmâre, 14-15.
45 Dinî Terimler Sözlüğü, s. 249.
46 Âl-i İmrân suresi, 159. ayet.
47 Vâkıdî, Meğâzî, C 1, s. 210-211.

mesini emretmişti. Buna uygun olarak Nebi (s.a.v.) *“Hiçbir peygambere, üzerine giydiği zırhı Allah’ın hükmü gerçekleşinceye kadar çıkarmak yaraşmaz!”*[48] buyurmuştu.

Görsel 3.10
Hz. Peygamber’in Topkapı Sarayı’nda bulunan mührü

Peygamberimiz (s.a.v.) Hendek Savaşı öncesinde Selman-ı Farisî’nin hendek kazılması önerisini benimsediği gibi[49] devlet başkanlarını İslam’a davet için mektup göndermek istediğinde sahabenin “Onlar mühürsüz mektubu okumazlar.” uyarısını dikkate alarak bir mühür edinmişti.[50]

Hendek Savaşı’nda Hz. Peygamber, savaştan geri çekilmelerine karşılık Gatafan kabilesine Medine hurmalıklarının üçte bir ürününü vermeyi düşünmüştü. İstişare ettiğinde ileri gelen sahabilerden Üseyd b. Hudayr, Sa’d b. Muaz, Sa’d b. Ubade ve Hz. Ömer, ilahi bir emir değilse buna razı olmadıklarını söylediler. Rahmet Peygamberi de *“Şayet bir şey ile emrolunsaydım bu hususta size danışmazdım. Bu, yalnızca size arz ettiğim görüşümden ibarettir.”* dedikten sonra *“Peki öyleyse.”* buyurarak onların görüşünü kabul etmiş ve kendi düşüncesinden vazgeçmişti.[51]

Düşünelim Paylaşalım

Ebu Hüreyre (r.a.), “Resulullah’tan (s.a.v.) daha fazla arkadaşlarıyla istişare eden bir kimse görmedim.” demiştir.

(Tirmizî, Tefsiru’l-Kur’an, 8.)

Verilen bilgiye göre Hz. Peygamber’in istişareye önem vermesinin sebepleri neler olabilir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Hz. Peygamber sadece dünyevi konularda değil hakkında vahiy bulunmayan dinî hususlarda da sahabilerin fikrini sorardı. Sevgili Peygamberimiz, önceleri mescitte bulunan bir hurma kütüğüne dayanarak hutbelerini ayakta irat ederdi. Allah Resulü (s.a.v.) bir gün, *“Ayakta durmak bana zor gelmeye başladı.”* diyerek ayaklarındaki rahatsızlığından şikâyet edince Temim ed-Dârî, ona bir minber yapmayı teklif etti. O, bu teklifi sahabesiyle istişare ettikten sonra kabul etti.[52] Yine insanların namaza hangi usulle çağrılacağı konusunda sahabenin fikrini sordu. Yapılan istişarenin sonunda ezanda karar kılındı.[53] Bu durum sahabelerin rüyasıyla da desteklenmiştir.

Bilgi Kutusu

Resullah’ın (s.a.v.) hitabeti anlaşılır ve akıcıydı. Hızlı konuşmadığı gibi sözlerini muhatabı tarafından ezberleyebileceği şekilde tane tane söylerdi. Az söz ile çok anlam ifade edecek şekilde konuşurdu. Peygamberliğinin ilk yıllarında sadece kendi kabilesine mensup insanlara Safa Tepesi’nde yaptığı konuşma İslam hitabetinin ilk önemli örneğidir.

48 Buhârî, İ’tisam, 28.
49 Vâkıdî, Meğâzî, C 2, s. 445.
50 Buhârî, İlim, 7.
51 bk. Vâkıdî, Meğâzî, C 2, s. 478.
52 bk. Ebu Dâvûd, Salât, 214, 215.
53 bk. İbn Hişam, es-Sîre, C 2, s. 154-156.; Buhârî, Ezan, 1; Muslim, salat, 1

Bir Ayet

“Yine onlar, Rablerinin davetine icabet ederler ve namazı kılarlar. Onların işleri, aralarında danışma iledir. Kendilerine verdiğimiz rızıktan da harcarlar.”

(Şûrâ suresi, 38. ayet.)

İstişare, dinin toplumu ayakta tutan ana temellerinden birisidir. İslam, Müslüman topluma işlerini birbirlerine danışma sorumluluğu getirmiştir. Bu sebeple istişare, Halifeler Dönemi'nde bir yönetim aracı olarak kullanılmaya devam etmiştir.

Düşünelim Paylaşalım

Ziyad b. Haris, Yemen'in Suda kabilesindendi. Resulullah'a (s.a.v.) gelerek biat etmiş, Hz. Peygamber'in kendi kabilesine karşı savaşmak üzere bir ordu göndermek istediğini öğrenmişti. Ordunun gönderilmesine engel olmak amacıyla “Ey Allah'ın Resulü! Orduyu geri çevirirseniz ben onların hem Müslüman olmalarını hem de size itaat etmelerini sağlayabilirim.” dedi. Hz. Peygamber onun bu isteğini kabul etti. O da derhal akrabalarına bir mektup yazdı. Bir süre sonra, kabilesinden Medine'ye bir heyet geldi. Müslüman olduklarını ve itaat edeceklerini belirterek selam verdiler. Hz. Peygamber, Ziyad b. Haris'in bu girişiminden memnun bir şekilde *“Ey Ziyad! Suda kabilesinde sözü dinlenen biri olduğun anlaşılıyor.”* diyerek iltifat etti. Ziyad, “Allah onlara hidayeti nasip etti ve iyilikte bulundu.” cevabını verdi. Onun bu tavrını daha da beğenen Hz. Peygamber, *“Seni onların başına yönetici yapayım mı?”* diye sordu. Bunun üstüne Ziyad, memnuniyetle “Evet, beni onların yöneticisi yap.” dedi.

Resulullah ile Ziyad arasında geçen bu olay, bir yolculuk esnasında gerçekleşmişti. Konakladıkları yerde bir şahıs gelerek Allah Resulü'nden bir şeyler istedi. Nebi de (s.a.v.), *“Kim muhtaç olmadığı hâlde insanlardan bir şey isterse aldığı şey, ona baş ve karın ağrısı yapar!”* buyurdu. Bu defa o şahıs, “Öyleyse bana zekâttan ver!” deyince Peygamberimiz (s.a.v.), *“Allah, zekâtların kimlere verileceği hususunda ne bir peygambere ne de bir başkasına yetki verdi ve bizzat kendisi, onları sekiz kısma ayırdı. Eğer sen, onlardan birisi isen vereyim.”* buyurdu.

Hz. Peygamber ile bu şahıs arasındaki konuşmayı dinleyen ve maddi durumu iyi olan Ziyad, duyduğu bu sözlerden çok etkilendi. Düşündü, taşındı ve sabah olunca Allah Resulü'nün yanına varıp hem yöneticilikten hem de zekât almaktan vazgeçtiğini belirtti.

(Ebu Dâvûd, Zekât, 24; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, C 5, s. 262.)

Yukarıdaki metinden hareketle Hz. Peygamber'in yönetim ilkeleri nelerdir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

2. Peygamberimiz ve Savaş Hukuku

Savaş hukuku, Kur'an-ı Kerim'in ve sünnetin bir parçasıdır. Bilindiği gibi Nebi (s.a.v.) Mekke yıllarında Müslümanların zulme karşı koyma taleplerini, henüz savaşla emrolunmadığı için geri çevirmekteydi. Ancak Mekkeli müşrikler hicretten sonra Medine'ye yerleşen Müslümanların varlığını tehdit saydı. Medine'de geçirdikleri ilk yılda müşriklerle karşılaşmaları kaçınılmaz olunca Müslümanlara savaş izni verildi. Bu izin, Müslümanlara zulme uğramaları ve kendilerine savaş açılması sebebiyle verilmişti.

Yüce Allah bu durumu şöyle bildirmiştir: **"Kendilerine savaş açılan Müslümanlara, zulme uğramaları sebebiyle cihat için izin verildi. Şüphe yok ki Allah'ın onlara yardım etmeğe gücü yeter. Onlar, haksız yere sırf, 'Rabbimiz Allah'tır.' demelerinden dolayı yurtlarından çıkarılmış kimselerdir. Eğer Allah'ın, insanların bir kısmını bir kısmıyla defetmesi olmasaydı içlerinde Allah'ın adı çok anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescitler muhakkak yerle bir edilirdi. Şüphesiz ki Allah, kendi dinine yardım edene mutlaka yardım eder. Şüphesiz ki Allah, çok kuvvetlidir, mutlak güç sahibidir."**[54]

Bilgi Kutusu

Sulh; iki kişi veya iki grup arasındaki anlaşmazlığın, davanın veya savaşın sona ermesi için yapılan anlaşma, barış anlamına gelir.

(Dinî Terimler Sözlüğü, s. 437.)

Savaş, İslam'ı tebliğ etmenin önündeki engeller aşılamadığında ve Müslümanların tehdit altında bulunması durumunda son çare olmuştur. Peygamberimiz (s.a.v.), gerekçeler oluşmadığında savaşı onaylamamıştır. İslam, savaşı daima son seçenek olarak görmüştür. Nitekim Allah Teâlâ, **"Eğer onlar barışa yanaşırlarsa sen de ona yanaş ve Allah'a tevekkül et..."**[55] buyurarak barış ortamını sürdürmeyi asıl hedef olarak belirlemiştir.

Düşünelim Paylaşalım

Peygamberimiz (s.a.v.), Üsame b. Zeyd'i komutan olarak Mu'te üzerine gönderdiğinde onu şöyle uyarmıştır: *"Ey Üsame! Allah yolunda, Allah'ın ismiyle gazaya çık! Allah'ı inkâr edenlerle savaş! Savaşın ancak haksızlık etmeyin! Küçük çocukları ve kadınları öldürmeyin! Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyin!"*

(Vâkıdî, Meğâzî, C 3, s. 1117.)

Yukarıdaki hadise bakarak Sevgili Peygamberimizin savaş hukuku ilkeleri ile ilgili düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Hz. Peygamber, Müslüman olmayanların haklarını da korumuştur. Örneğin Himyer Kralı'na gönderdiği bir mektupta, Yahudi ve Hıristiyan olarak eski dinlerinde kalmak isteyenlere herhangi bir müdahalede bulunulmamasını şart koşmuştu. Necran Hıristiyanlarının mallarına, canlarına, dinî hayat ve uygulamalarına, ailelerine ve mabetlerine bizzat kendisinin kefil olduğunu bildirmişti.[56]

Allah Resulü (s.a.v.), savaşın içinde yer almayan çocuk ve kadınların öldürülmesini kesin bir dille yasaklamıştı.[57] Bunun yanında savaşmak için kendisinden izin isteyen Abdullah b. Ömer, Ebu Said el-Hudri, Üsame b. Zeyd, Zeyd b. Sabit, Bera' b. Azib, Zeyd b. Erkam gibi sahabilerin yaşlarının küçük olması sebebiyle savaşa katılmalarına izin vermemiştir.[58]

54 Hacc suresi, 39-40. ayetler.
55 Enfal suresi, 61. ayet.
56 Ahmet Yaman, İslam'ın Temel Kaynakları ve Tarihî Tecrübe Işığında Gayri Müslimlerle Birlikte Yaşamanın Hukukî Çerçevesi, s. 24.
57 bk. Müslim, Cihad ve Siyer, 25.
58 İbn Hişam, es-Sîre, C 4, s. 12.

Asr-ı Saâdetten Bir Yaprak

Ebu Ümame (r.a.) anlatıyor: Birisi Hz. Peygamber'e geldi ve "Bir adam hem şöhret hem de sevap kazanmak niyetiyle savaşsa buna ne verilir?" dedi. Nebi (s.a.v.), *"Ona hiçbir şey yoktur."* dedi. Adam, bu soruyu üç kere tekrar etti ve her defasında Sevgili Peygamberimiz *"Ona hiçbir şey yoktur."* dedi ve şöyle buyurdu: *"Allah sadece samimi bir şekilde ve kendi rızası gözetilerek yapılan amelleri kabul eder."*

(Nesâî, Cihad, 24.)

Kötülüğe karşı merhamet göstermek, zaferden sonra daha anlamlıdır. Bunun en güzel örneği, Allah Resulü'nün (s.a.v.) Mekke'nin fethinden sonraki uygulamasında görülür. Mekke şehrine muzaffer bir komutan olarak girdiği hâlde Mekkelilere haklarında ne yapacağını düşündüklerini sormuştu. Kureyşliler de ona, kendisinden iyilik beklediklerini söylediler. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.v.) *"Haydi, gidin! Artık serbestsiniz."* buyruğu ile merhametini göstermiş, kendisine ve Müslümanlara zulmetmiş gönülleri de fethetmişti.[59]

Hz. Ebu Bekir, genç komutan Üsame b. Zeyd'i ve askerlerini uğurlarken Peygamberimizin (s.a.v.) savaş hukukunu özetleyen önemli bir konuşma yaptı. Onlara Allah yolunda kafirlerle savaşmayı, hainlik etmemeyi, sözünde durmayı, ganimet malına zarar vermemeyi, korkup çekinmemeyi, fesat çıkarmamayı, emirlere karşı gelmemeyi, çocukları, kadınları ve yaşlı insanları öldürmemeyi, meyve ağaçlarını kesmemeyi, yemek ihtiyaçları dışında koyun, sığır ve develeri boğazlamamayı, manastırlara çekilmiş kimselere dokunmamayı emretti ve kendilerine ikram edilen yemekleri Allah'ın ismini anarak yemelerini tavsiye etti.[60]

Bilgi Kutusu

Merhamet; şefkat gösterme, acıma, affetme, iyilik etme anlamlarına gelir. Allah'ın, insan dâhil tüm yarattıklarını, yedirmesi, içirmesi, koruması, bağışlaması ve şefkat göstermesi onun merhametinin görünümlerindendir. İslam, merhameti güzel ahlakın en belirgin özelliklerinden biri olarak kabul eder. Kur'an-ı Kerim, birbirlerine karşı merhametli olmayı müminlerin başlıca nitelikleri arasında saymıştır.

(Dinî Terimler Sözlüğü, s. 309.)

Görsel 3.11
İslam, savaşa belli şartlar ve kurallar çerçevesinde izin vermiştir.

59 İbn Hişam, es-Sîre, C 4, s. 54-55.
60 Taberî, Tarih, C 3, s. 226-227.

Savaş Sonrası Esirlere Muamele

Kur'an'a göre savaş sona erince esirler ya salıverilir ya da esir değişimi yapılır.[61] Bedir Savaşı'ndan sonra Hz. Peygamber, ele geçirilen esirlere iyi davranılmasını emretmiş diğer milletlerin uyguladığı işkence, kötü muamele gibi uygulamaları yasaklamıştır. Bu emir karşısında sahabe, esirlerden elbisesi olmayanlara elbise temin etmiş, Müslümanlarla eşit şekilde yiyecek sağlamıştı. Hatta bazı Müslümanlar, esirlere ekmeklerini verip sade hurma ile yetinmişlerdi.[62] Yine Hz. Peygamber'in arzusuyla Huneyn Gazvesi'nden sonra ele geçirilen altı bin kadar savaş esiri karşılıksız olarak serbest bırakılmıştır.[63]

Görsel 3.12
Savaşta esirlere iyi muamele etmek, Peygamberimizin (s.a.v.) emridir. (Çanakkale Savaşı'nda tedavi gören İngiliz esirler)

İslam'a göre savaş, toprak kazanma ve o bölgenin kaynaklarını sömürme amacıyla yapılmaz. Bir bölgenin zorla Müslümanlaştırılması da ihtimal dışıdır.[64] Doğrudan İslam'a ve ona inananlara karşı düşmanlıkları ortadan kaldırma ve barışı tesis etme durumlarında savaş söz konusudur. İslam'ın savaş hukuku çerçevesinde insanlara verdiği hakları İslam'dan önceki dönemde görmek mümkün değildi. Günümüzdeki savaşlarda da İslam savaş hukuku uygulamalarına ihtiyaç olduğu çok açıktır.

Düşünelim Paylaşalım

Çanakkale Savaşı'nda görev yapan Reuter (Roytır) muhabiri cepheden çektiği telgrafta şöyle bildiriyordu:

"Türkler mertçe savaşıyorlar. Bunlardan birisi şiddetli ateş hattında olduğu hâlde askerlerimizden birinin yarasını sarmış, diğer bir Türk askeri de yaralı Avustralyalı bir askerin su ihtiyacını karşılamıştır. Mert Türk askerlerinden bir diğeri de İngiliz siperlerinden uzakta yaralı düşüp saatlerce aç ve yorgun bir İngiliz askerine ekmek vermek büyüklüğünü göstermiştir. İngiliz askerlerinin hemen tamamı Türkler tarafından İngiliz esirlerine çok iyi muamelede bulunulduğunu söylemektedirler." 20 Temmuz 1915

(Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri, C 1, s. 176.)

Yukarıdaki metinden hareketle Bedir Savaşı esirleri ile Çanakkale Savaşı esirlerine yapılan muameleyi karşılaştırıp düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

61 bk. Muhammed suresi, 4. ayet.
62 Vâkıdî, Meğâzî, C 1, s. 119.
63 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 2, s. 153.
64 bk. Bakara suresi, 256. ayet.

Düşünelim Paylaşalım

Bedir Savaşı'nda esirlere nasıl muamele edileceği konusunda Resulullah (s.a.v.) sahabilere danıştı. Bazı sahabiler savaş esirlerinin öldürülmesi gerektiğini söylerken bazıları bir bedel karşılığında esirlerin salıverilmesini teklif etmişlerdi. Peygamberimiz (s.a.v.) ikinci görüşü kabul etti. Maddi güçlüğü olanlar ise ya bedelsiz olarak bırakılmışlar ya da belli sayıda Medineliye okuma yazma öğretme karşılığında salıverilmişlerdi.

(Vâkıdî, Meğâzî, C 1, s. 107-112.)

Yukardaki metni okuyarak İslam'ın savaş hukukuna getirdiği yenilikler hakkındaki düşüncelerinizi açıklayınız.

3. Bir Sahabi Tanıyorum: Ebu Ubeyde b. Cerrah (r.a.)

Ebu Ubeyde b. Cerrah, hicretten yaklaşık kırk yıl önce Mekke'de doğdu. Asıl ismi Âmir olmakla beraber Ebu Ubeyde künyesi ile tanındı. Resulullah'ın (s.a.v.) onuncu dedesi olan Fihr'de Hz. Peygamber ile soyları birleşir. Harisoğulları kabilesine mensup olan Ebu Ubeyde (r.a.), asil ve itibarlı bir ailede yetişmişti. O, Mekke'de okuma yazma bilen birkaç kişiden birisiydi. Kişisel özellikleri ve yetenekleriyle hem kendi kabilesinde hem de Kureyş içinde saygın bir yer edinmişti.[65]

Ebu Ubeyde (r.a.), Cahiliye Devri'nin yaşantısından ve inançlarından uzak kalmaya özen göstermişti. O, Müslümanların sayısı henüz bir elin parmaklarına ulaşmadığı dönemde Hz. Ebu Bekir'in telkiniyle genç yaşta Müslüman oldu. Ebu Ubeyde (r.a.) aynı zamanda hayatta iken cennetle müjdelenen Aşere-i Mübeşşere'den biridir.[66]

Bilgi Kutusu

Ebu Ubayde b. Cerrah, Peygamber Efendimiz tarafından cennetle müjdelenen ve Aşere-i Mübeşşere ismiyle meşhur on sahabeden biridir.

(Tirmizî, Menâkıb, 26.)

65 bk. Osman Aydınlı, Aşere-i Mübeşşere'den Ümmetin Emini Ebu Ubeyde b. Cerrah, s.19-25.
66 İbn Abdilberr, el-İstîâb, C 2, s. 793.

Hz. Peygamber İslam'ı tebliğe başladığında yanında yetişen sahabileri çevrelerine İslam'ı aktarıyorlardı. Bunlardan Ebu Bekir (r.a.), Said b. Zeyd ve Osman b. Affan muhataplarını gizli olarak İslam'a çağırıyorlardı. Ömer b. Hattab, Hamza b. Abdülmuttalib ve Ebu Ubeyde b. Cerrah ise davetlerini açıktan yürütmekten geri durmuyorlardı.[67] Ebu Ubeyde'nin (r.a.) müminlerin zayıf olduğu bir dönemde İslam'ı korkusuzca açıktan yayma çabası şüphesiz din kardeşlerine büyük güç veriyordu. O, önce Habeşistan'a sonra da Resulullah'ın (s.a.v.) izniyle diğer müminlerle birlikte Medine'ye hicret etti.[68]

Ebu Ubeyde b. Cerrah, bizzat Allah Resulü (s.a.v.) tarafından yetiştirilen yetenekli komutanlardan birisidir. Hz. Peygamber'in yaptığı savaşların tamamına katılan Ebu Ubeyde (r.a.), bu savaşlarda askerî yetenekleri ile dikkat çekti.[69]

Uhud Savaşı'nda İslam ordusu büyük kayıplar vermişti. Hz. Peygamber'in etrafında canı pahasına onu korumaya çalışan on dört kişiden biri Ebu Ubeyde (r.a.) olmuştu.[70] Bu savaşta Hz. Peygamber yaralanmış, parçalanan miğferinin iki halkası mübarek yanaklarına batmıştı. Peygamberin (s.a.v.) yanına hızla gelen Ebu Ubeyde (r.a.), eliyle çıkaramayacağı derinlikteki halkaları ancak dişleri ile çekmiş ve bu sebeple iki dişini kaybetmişti.[71]

Bir Komutan Olarak Ebu Ubeyde b. Cerrah

Hz. Peygamber Medine'ye saldırmak için bazı kabilelerin hazırlık yaptıklarını öğrenince yollamaya karar verdiği seriyyeye Amr b. As'ı komutan tayin etti. Bölgeye varan Amr'ın talebi üzerine Hz. Peygamber, daha sonra Ebu Ubeyde b. Cerrah'ı yardımcı kuvvetlere komutan tayin etti. Bu birliğin içinde Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer gibi sahabiler de bulunuyordu. Hz. Peygamber, Ebu Ubeyde'ye (r.a.) oraya vardığında Amr b. As ile birlikte hareket etmesini tavsiye etmişti. Ebu Ubeyde (r.a.), oraya ulaşınca Amr (r.a.) gelen ordunun komutanının da kendisi olduğunu, Ubeyde'nin (r.a.) komutanlığını kabul etmeyeceğini bildirdi. Yardımcı birlikle gelenler de kendilerinin komutanının Ebu Ubeyde (r.a.) olduğunu söyleyince tartışma büyüdü. Güzel ahlaklı ve yumuşak huylu bir insan olan Ebu Ubeyde (r.a.), Hz. Peygamberin nasihatine uyarak komutanlığı ona bıraktı.[72]

Görsel 3.13
Ebu Ubeyde b. Cerrah, birçok savaşta komutan olarak görev yapmıştı. (Temsili resim)

67 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 200.
68 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 3, s. 410.
69 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 3, s. 410.
70 Vâkıdî, Meğâzî, C 1, s. 239-240.
71 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 3, s. 410.
72 İbn Hişam, es-Sîre, C 2, s. 623-624.

Görsel 3.14
Ebu Ubeyde'nin (r.a.) kabrinin de içinde bulunduğu cami

Avf b. Malik (r.a.), haberci görevi sebebiyle birlikten önce gelmişti. O, seriyyenin faaliyetlerini ve olanları Resulullah'a (s.a.v.) bildirdi. Sevgili Peygamberimiz, Ebu Ubeyde'nin (r.a.) bu tavrını beğenmiş ve ona hayır duada bulunmuştur.[73]

Ebu Ubeyde (r.a.), Hz. Peygamber'in vefatı sonrasında gündeme gelen halife adayları arasındaydı. Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer tarafından halife olarak teklif edilmişti. Fakat o, bu göreve Hz. Ebu Bekir'in layık olduğunu söyleyerek alçak gönüllülükle bu teklifi reddetmiştir.[74]

Ebu Ubeyde (r.a.), Hz. Peygamber zamanında olduğu gibi Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in halifelikleri döneminde de önemli görevler üstlendi. Ebu Ubeyde (r.a.), Hz. Ebu Bekir'in halifeliği döneminde beytülmâlin başına getirilmiştir. Komutan olarak gönderildiği Şam'daki görevine Hz. Ömer zamanında Suriye Orduları Başkomutanı olarak devam etmiştir. O, bu görevleri sırasında sayıca ve kuvvet olarak üstün Bizans orduları karşısında, Kudüs başta olmak üzere Suriye bölgesinin fethini gerçekleştirdi. Daha sonra fethedilen yerleri Hz. Ömer'in valisi olarak hayatının sonuna kadar idare etti.[75]

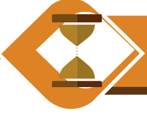
Düşünelim Paylaşalım

Hz. Ömer, Kudüs'ün fethi sırasında halife sıfatıyla şehri teslim almak üzere Şam'a geldiğinde komutanı Ebu Ubeyde'nin (r.a.) evine misafir oldu. Onun evinde üzerine yattığı bir keçe, bir yemek kabı, bir su kırbası ve kılıcından başka bir şey göremedi. Bunun üzerine Hz. Ömer, ona malının ve mülkünün nerede olduğunu sordu. Ebu Ubeyde (r.a.), kendisine bu kadarının yettiğini söyledi ve halifeye yiyecek olarak biraz ekmek ve tuz ikram etti.

(İbnü'l-Esir, Üsdü'l-ğabe, C 3, s. 129.)

Yukarıdaki metinden hareketle Ebu Ubeyde'nin (r.a.) kişiliği hakkında neler söylenebilir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

73 Vâkıdî, Meğâzî, C 2, s. 773.
74 Taberî, Tarih, C 3, s. 206.
75 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 3, s. 414-415.

Asr-ı Saâdetten Bir Yaprak

Ebu Ubeyde (r.a.) ölüm döşeğindeyken çevresindekilere şunları söylemişti:
– Size bir vasiyette bulunacağım, kabul eder ve uyarsanız hayır üzerinde olursunuz. Namazınızı kılın, zekâtınızı verin, Ramazan orucunu tutun, sadaka verin, hac ibadetinizi yerine getirin, yöneticilere karşı çıkmadan önce tavsiyelerde bulunun, nasihat edin. Dünya sizi aldatmasın. Bin yıl bile yaşasanız sonunda benim gibi ölümün kapısına gelirsiniz. Zira Allah ölümü kullarına yazmıştır. Her insan zamanı gelince ölecektir. En akıllı kişi Rabbine itaatte bulunan ve ahiret için amel edendir.

İbn Hacer, el-İsâbe, C 2, s. 979.

Ebu Ubeyde b. Cerrah'ın Kişiliği

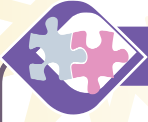
Hz. Peygamber Yemen'deki Necranlılara İslam'a davet mektubu göndermişti. Bu mektuba cevaben onlar da bir heyet göndermişler ve dinleri üzere kalmak istediklerini bildirmişlerdi. Necranlılar cizye toplaması için güvenilir birinin kendileriyle gönderilmesini istediler.[76] Hz. Peygamber, "*Her ümmetin bir emini vardır. Bu İslam ümmetinin de emini Ebu Ubeyde bin Cerrah'tır.*"[77] diyerek onu Necran'a gönderdi. Ebu Ubeyde (r.a.) bundan sonra sahabiler arasında Emînü'l-ümme (ümmetin emini) lakabıyla anılmaya devam etmiştir.[78] İslamiyet gelmeden önce Resulullah'ın (s.a.v.) güvenirliğini ifade etmek üzere kendisine Muhammedü'l-Emin denilmişti. Hz. Peygamber de kendisine ait bu güzel sıfatı sahabesinden Ebu Ubeyde (r.a.) için kullanmıştır.

Ebu Ubeyde (r.a.), komutanlığını yaptığı askerleri ile aynı koşulları paylaşır, dünya malına mesafeli dururdu. Kendisine özel bir yer ayrılmasına rıza göstermezdi. Bir gün Suriye Ordular Komutanı Ebu Ubeyde (r.a.), toprak üstünde otururken Rum elçisi geldi. Onu şatafatlı bir köşk içinde görememenin şaşkınlığını yaşayan elçiye Ebu Ubeyde (r.a.) şunları söylemişti: "Allah katında benden daha değerli olabilecek kardeşlerimin yere, benim de halı üzerinde oturmam mümkün değildir. Biz Allah'ın kulları; yeryüzünde kibirlenmeden gezer, üzerinde oturur, yemeğimizi yeriz. İhtiyacımız olduğunda toprak üzerinde yatar uyuruz. Bütün bunlar Allah katında bizim değerimizi azaltmaz aksine derecemizi ve sevabımızı yükseltir."[79]

Ebu Ubeyde (r.a.), Peygamberimizin (s.a.v.) muallim olarak görevlendirdiği sahabiler arasında yer almıştır.[80] Kur'an-ı Kerim'i ezberleyen sahabilerden biri olan Ebu Ubeyde (r.a.), hayatı savaşlarda geçtiği için Hz. Peygamber'den sadece on beş hadis rivayet etmişti. Ebu Ubeyde (r.a.) birçok sahabenin ölümüne yol açan Amvas'taki veba sebebiyle henüz 58 yaşında iken vefat etmiştir. Kabri bugün Ürdün'de kendi adıyla anılan köydeki camiinin içindedir.[81]

---

76 İbn Hişam, es-Sîre, C 1, s. 573-584.
77 Tirmizî, Menâkıb, 33.
78 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 3, s. 411-412.
79 bk. Osman Aydınlı, Aşere-i Mübeşşere'den Ümmetin Emini Ebu Ubeyde b. Cerrah, s. 226.
80 bk. Müslim, Fedailü's-sahabe, 54.
81 Ahmet Önkal, "Ebu Ubeyde b. Cerrah", DİA, C 10, s. 249-250.

Çözelim Öğrenelim

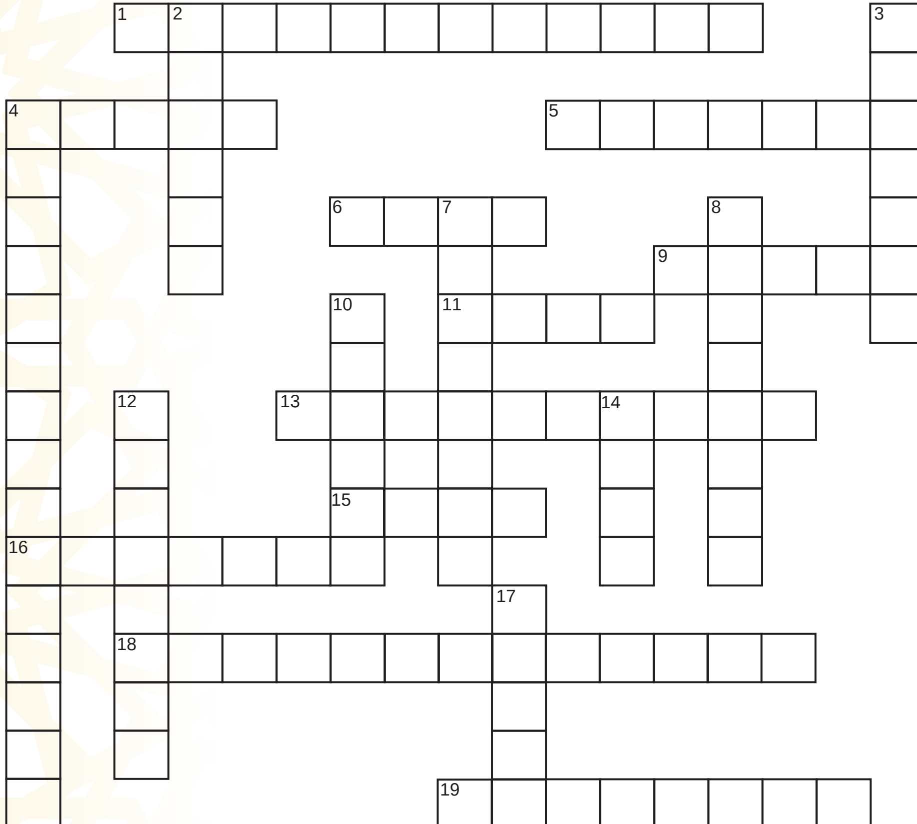
Aşağıdaki soruların cevaplarını tablodaki numaraların bulunduğu karelere yazınız.

SOLDAN SAĞA

1. Ebu Ubeyde'nin (r.a.) komutanlıktan feragat ederek Amr b. As'a katıldığı seriyyenin adı nedir?
4. Ebu Ubeyde b. Cerrah, nerede başlayan salgında hayatını kaybetmiştir?
5. Layık olma, uygunluk, yetenek anlamına gelen yönetim ilkesi nedir?
6. Ebu Ubeyde b. Cerrah, kimin halifeliği döneminde Suriye Orduları Başkomutanı olmuştur?
9. Ebu Ubeyde b. Cerrah nerede doğmuştur?
11. Ebu Ubeyde'nin (r.a.), Hz. Peygamber'in yanaklarına batan miğferini çıkarırken iki dişini kaybetmesi, hangi savaşta gerçekleşmiştir?
13. Ebu Ubeyde b. Cerrah, Medine'den önce nereye göç etmiştir?
15. Ebu Ubeyde b. Cerrah'ın asıl ismi nedir?
16. Yeterlilik ve elverişlilik anlamındaki yönetim ilkesi nedir?
18. Ebu Ubeyde b. Cerrah, hangi kabiledendir?
19. İnsanların bir konuda görüş alışverişinde bulunması anlamına gelen yönetim ilkesi nedir?

YUKARDAN AŞAĞI

2. Bir şeyi yerli yerine koyma, hak sahibine hakkını verme anlamına gelen yönetim ilkesi nedir?
3. Güzel söz söyleme, vaaz ve nasihat etme sanatı nedir?
4. Aralarında Ebu Ubeyde'nin de (r.a.) bulunduğu cennete girecekleri dünyadayken müjdelenen on sahabeye ne denir?
7. Ebu Ubeyde b. Cerrah kimin daveti üzerine Müslüman olmuştur?
8. İnsanlarda bulunan acıma duygusuna ne denir?
10. Hz. Peygamber'in Medine'de ensar ve muhacirleri birbirleriyle kardeş ilan etmesine ne denir?
12. Toplumun faydasına olmak ve zararına olan şeyleri yasaklamak ve iyi olana ulaştırmak anlamına gelen terim nedir?
14. Barış esasına dayalı ilişkileri ve bu amaçla yapılan antlaşmaları ifade eden terim nedir?
17. Ebu Ubeyde b. Cerrah tarafından fethedilen Suriye bölgesinin en önemli şehri hangisidir?

4. Hadisten Hayata

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ :

مَا مِنْ إِمَامٍ يُغْلِقُ بَابَهُ دُونَ ذَوِي الحَاجَةِ وَالخَلَّةِ وَالمَسْكَنَةِ

إِلاَّ أَغْلَقَ اللّٰهُ أَبْوَابَ السَّمَاءِ دُونَ خَلَّتِهِ وَحَاجَتِهِ وَمَسْكَنَتِهِ

Nebi (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"Herhangi bir yönetici; kapısını ihtiyaç sahibi, fakir ve miskinin yüzüne kapatırsa ihtiyaç ve fakirlik içine düştüğünde Allah da göklerin kapısını onun yüzüne kapatır."

(Tirmizî, Ahkam, 6.)

Yola çıkan iki kişiden birini, diğerine yönetici tayin eden İslam, yönetim ilkelerini de Allah'ın rızası üzerine bina etmiştir. Allah'ın rızasını da kulun ihtiyacını giderme şartına bağlayarak, yönetici olmanın zorluğuna dikkat çekmiştir. Diğer taraftan bu işe talip olanların hoyratça hareket etmelerini mümkün görerek sınırlar çizmiş, haddi aşmalarını engellemeyi arzu etmiştir.

Yönetici olan kişiler halkını zulmün her türlüsünden korumak ve onların ihtiyaçlarını gidermekle de sorumludur. Fakirlerin ya da bir konuda ihtiyaç sahibi olanların yöneticilerine ulaşabilmeleri için dertlerini idarecilerine ulaştırabilmelerine imkân verecek kanalların açık olması gerekmektedir. Aksi hâlde halkına kapısı kapalı idarecilerin ihtiyaç ve taleplerinin her şeyin sahibi Yüce Allah tarafından geri çevrileceği bu hadisle bildirilmiş olmaktadır.

Her idareci emri altında bulunanlara karşı muamelesinden dolayı Allah (c.c.) karşısında sorumlu olduğunu bilmelidir. Hz. Ömer'in şahsında abideleşen bu tavrı Mehmet Akif Ersoy şöyle dile getirmiştir:

Kenâr-ı Dicle'de bir kurt aşırsa bir koyunu
Gelir de adl-i İlâhî sorar Ömer'den onu![82]

Düşünelim Paylaşalım

Hadisten Hayata başlığında verilen hadis, aşağıdaki değerlerden hangileri ile doğrudan ilgilidir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

- Adil olma
- Alçakgönüllü olma
- Anlayışlı olma
- Doğru sözlü olma
- Başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma
- Dayanışma
- Diğer insanların kişiliklerine değer verme
- Eşit davranma
- Fedakârlık yapma
- Güvenilir olma
- İş birliği yapma
- Kurallara ve kanunlara uyma
- Merhametli olma
- Öz güven sahibi olma
- Sözünde durma
- Toplumu önemseme

82 Mehmet Akif Ersoy, Safahat, s. 102.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcükleri yazınız.

1. **Hz. Peygamber, muhacirlerle ensardan kırk beşer kişiyi Enes b. Mâlik'in evine çağırdı ve İslam dininde din kardeşliği olduğunu bildirerek onları kardeş ilan etti. İslam'da buna ………………….. denir.**
2. **Herkesin hakkını gözeterek doğruluktan ayrılmama, zulmetmeme durumuna ………………….. denir.**
3. **Bir işi yapabilme gücünü sağlayan yetenek ve yeterliliğe sahip olma durumuna ………………….. denir.**
4. **Bir konuda karar vermeden önce başkalarının görüşünü almaya ………………….. denir.**

B. Aşağıdaki açık uçlu soruların cevabını ilgili alana yazınız.

5. **Mekkeli Müslümanların Medine'ye hicret sonrasında uyum, barınma ve geçim sıkıntıları olmuştu. Peygamberimizin (s.a.v.) bu sorunları çözme metodunu günümüz göçmenleri bağlamında açıklayınız.**

………………………………………………………………………………………………

………………………………………………………………………………………………

6. **"... İş konusunda onlarla müşavere et. Bir kere de karar verip azmettin mi, artık Allah'a tevekkül et (ona dayanıp güven). Şüphesiz Allah, tevekkül edenleri sever."** (Âl-i İmrân suresi, 159. ayet.)

   Bu ayet, Peygamberimizin (s.a.v.) hangi yönetim ilkesini izah eder?

………………………………………………………………………………………………

………………………………………………………………………………………………

7. Hz. Peygamber'in, Necran Hıristiyanlarının can, mal ve dinî inançlarına bizzat kendisinin kefil olmasının sebebi ne olabilir?

....

....

8. İslamiyet, savaşla ilgili hangi ilkeleri getirmiştir?

....

....

9. Ebu Ubeyde'nin bir komutan olmasına rağmen mütevazı bir yaşam sürmesi, onun nasıl bir kişiliği olduğunu gösterir?

....

....

10. Bir yöneticinin idare ettiklerinin ihtiyaç ve sıkıntısını gidermesinin önemini Peygamberimizin (s.a.v.) uyarıları bağlamında açıklayınız.

....

....

11. İdeal bir yöneticide bulunması gereken özellikleri Hz. Peygamber örneği üzerinden açıklayınız.

....

....

C. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

12. Medine Sözleşmesi ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

A) Sözleşme yalnızca Müslümanların durumlarını ele almaktadır.

B) Medine İslam Devleti'ni Hz. Peygamber temsil etmektedir.

C) Kabile bağı vurgulanmaktadır.

D) Hz. Peygamber Müslümanların anlaşmazlıklarını çözecektir.

E) Medine İslam Devleti, Mekke'nin fethedilmesi ile kurulabilmiştir.

13. "Yoksa onlar cahiliye idaresini mi arıyorlar? İyi anlayan bir toplum için hükümranlığı Allah'tan daha güzel kim vardır?" (Mâide suresi, 50. ayet) **Bu ayet Hz. Peygamber'in yönetim ilkelerinden hangisine işaret etmektedir?**

A) Adalet

B) Liyakat

C) İlim

D) İstişare

E) Tevhid

14. İslam'ın; dini, canı, soyu, aklı ve malı korumakla ilgili koyduğu temel ilkelere "maslahat" denilir.

Aşağıdakilerden hangisi bu ilkeler ile ilgili değildir?

A) Allah katında hak din İslam'dır... (Âl-i İmrân suresi, 19. ayet.)

B) Ey Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver... (Bakara suresi, 201. ayet.)

C) Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur. (Necm suresi, 39. ayet)

D) Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikili taşlar (putlar), fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir... (Mâide suresi, 90. ayet.)

E) Her kim bir canı kurtarırsa bütün insanları kurtarmış gibi olur... (Mâide suresi, 32. ayet.)

15. Aşağıdakilerden hangisinde bir yönetim ilkesi olarak ilmin tanımı verilmiştir?

A) Allah'ın bir ve tek olduğunu kabul etmek
B) Bir şeyi gerçek yönüyle kavramak
C) Bir nesneyi hak ettiği yere bırakmak
D) İnsanların bir konuda görüş alışverişinde bulunması
E) Barış amaçlı yapılan antlaşmalar

16. I. Yaşlı ve çocuklar
II. Savaş alanında bulunan kadınlar
III. Savaşa katılan gençler
IV. Eli silah tutmayan kişiler
V. Din adamları

Hz. Peygamber yukarıdaki gruplardan hangisi ya da hangileri ile savaşmıştır?

A) Yalnız III
B) I, III
C) II, III
D) III, V
E) I, III, V

17. Ubeyde b. Cerrah gizli tebliğ döneminde İslam'a davete açıktan devam etmesi onun hangi özelliğini göstermektedir?

A) Alçakgönüllü olması
B) Saygın kişiliği
C) Tevhid
D) Cesareti
E) İlmî birikimi

Selman-ı Farisî, hak dini bulmak için yollara düşen ve sonunda Hz. Peygamber'e kavuşup Müslüman olan bir sahabiydi. Medine'ye köle olarak gelen Selman, yıllar sonra memleketine Müslüman bir ordunun komutanı olarak dönmüştü. Selman'ın komutanı olduğu ordu, İran kalelerinden birini kuşatmıştı. Selman-ı Farisî, karşı tarafa saldırmakta acele etmiyor, Hz. Peygamber'in uygulamalarından öğrendiği gibi onlar ile anlaşmaya varmak için bekliyordu. Emrindeki askerler ise sabırsızdı. Selman, "Bırakın da tıpkı Resulullah'ın (s.a.v.) yaptığı gibi ben de onları öncelikle İslam'a davet edeyim." diyordu.

Selman-ı Farisî, daha sonra kuşatmış oldukları kalenin içindeki İranlıların yanına giderek onlara şöyle hitap etmişti: "Ben de sizin gibi İranlıyım. Eğer Müslüman olursanız bizimle aynı haklara sahip olur ve aynı sorumlulukları yüklenirsiniz. Fakat bunu kabul etmezseniz sizi dininizden dönmek için zorlamayız, bunun karşılığında hâkimiyetimizi kabul ederek boyun eğmiş olursunuz ve bize, sağladığımız güvenlik karşılığı cizye verirsiniz. Eğer bu tekliflerimizi kabul etmez iseniz sizinle savaşırız!" Selman muhasara altındakileri üç gün bu şekilde İslam'a davet etmiş, üçüncü günün sonunda ise askerlerine taarruz emrini vermişti. Yapılan savaş sonucunda Müslümanlar galip gelmiş ve kale fethedilmişti.

(Tirmizî, Siyer, 1.)

18, 19 ve 20. soruları aşağıdaki metne göre cevaplayınız.

18. Selman'ın (r.a.) İranlı bir köle iken komutan olarak doğduğu topraklara gitmesi Hz. Peygamber'in yönetim ilkelerinden hangileri ile açıklanabilir?

....

....

19. Peygamber Efendimizin savaş öncesinde komutanlarına İslam'a davet hususunda verdiği talimatlar neler olabilir?

....

....

20. Selman'ın (r.a.) muhasarayı uzun tutarak savaşmakta acele etmemesinin esas amacı olarak aşağıdakilerden hangisi gösterilebilir?

A) İslam savaş hukukuna uymak
B) Ordusunu savaşa hazırlamak
C) Düşmanın gücünü zayıflatmak
D) Savaşmaya isteksizlik
E) Destek güç beklemek

4. ÜNİTE

PEYGAMBERİMİZ DÖNEMİNDE SOSYAL HAYAT

KAVRAMLAR

- Asr-ı Saâdet
- Sıla-i rahim
- Uhuvvet

NELER ÖĞRENECEĞİZ?

- Peygamberimiz Döneminde Çocukların Sosyal Hayat İçerisindeki Konumu
- İslam Davetinde Gençlerin Rolü
- Peygamberimiz Döneminde Siyasi, Sosyal ve Ekonomik Hayatta Kadının Yeri
- Asr-ı Saâdetteki Aile Yapısı
- Peygamberimizin Akrabalık İlişkilerine Verdiği Önem
- Peygamberimizin Komşuluk İlişkilerine Verdiği Önem
- Asr-ı Saâdette Oluşturulan İslam Kardeşliğinin Dayandığı Temeller
- Ümmü Seleme'nin (r.a.) Örnek Şahsiyeti
- Müslümanların Kardeşliği İle İlgili Bir Hadis

4. PEYGAMBERİMİZ DÖNEMİNDE SOSYAL HAYAT

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Hz. Peygamber'in *"İnsanların en hayırlıları benim asrımda yaşayanlardır."* (Müslim, Fedailü's-sahabe, 212.) sözünden ne anlıyorsunuz?

2. Hz. Peygamber'in çocuklara ve gençlere karşı tutumu hakkında neler biliyorsunuz?

3. *"Kim Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsa akraba ile bağını sürdürsün."* (Buhârî, Edeb, 85.) Bu hadis size neler düşündürüyor?

4. Çevrenizdeki komşuluk ilişkilerinin nasıl olduğuna dair örnekler veriniz.

5. İnsanlar arası ilişkilerde kardeşlik ve dayanışma ruhunun gelişmesi için neler yapılabilir?

1. Asr-ı Saâdette Çocuklar

Bilgi Kutusu

Asr-ı saâdet: Hz. Peygamber'in yaşadığı devri temsilen kullanılan bu ifade, insanların en bahtiyar oldukları çağ manasına gelmektedir. Hz. Peygamber'in *"İnsanların en hayırlıları benim asrımda yaşayanlardır."* (Müslim, Fedailü's-sahabe, 212.) hadisinden ilham alınarak kullanılan asr-ı saâdet tabiri ile İslamiyetin en güzel yaşandığı ideal zaman dilimi kastedilir. Müslümanların özlem duydukları ve saygıyla andıkları bu eşsiz devri, özellikle Türkler saygı ve hayranlıklarının bir gereği olarak asr-ı saâdet olarak adlandırmışlardır.

(Abdülkerim Özaydın, "Asr-ı Saâdet", DİA, C 3, s. 501.)

Âlemlere rahmet olarak gönderilen[1] Hz. Peygamber, çocukları çok severdi. Çevresindekilerin şaşkın bakışları altında onları kucağına alır ve öperdi. Yanında bulunan ve "Siz çocuklarınızı öper misiniz?" sorusuyla davranışını küçümseyene *"Allah senin gönlünden merhameti çekip almışsa ben ne yapayım."*[2] diyerek sorunun sahibini düşünmeye sevk ederdi.

Hz. Peygamber'e on yıl hizmet eden Enes b. Malik, bu süre zarfında bir kez olsun "*Bunu niçin böyle yaptın veya yapmadın?*" şeklinde bir soruyla karşılaşmamıştı.[3] Resulullah'ın (s.a.v.) gönderdiği yere gitmeyerek arkadaşlarıyla oyuna dalmış olsa da ondan azar işitmemişti. Bunun yerine *"Enescik gönderdiğim yere gittin mi?"* sorusuyla Hz. Peygamber tarafından kendisine görevi hatırlatılmıştı. Bu tavır

Görsel 4.1
Asr-ı Saâdette çocuklar sosyal hayatın önemli bir parçasıydı.

1 bk. Enbiya suresi, 107. ayet
2 Buhârî, Edeb, 18.
3 Tirmizî, Menâkıb, 9.

Görsel 4.2
İslam dini çocuklara değer verir.

karşısında hatasını anlayıp mahcup olan Enes'in (r.a.) yaptığı ise "Ben de hemen gidiyordum ey Allah'ın Resulü."[4] diyerek yola koyulmaktı.

Resulullah'ın (s.a.v.) çocuklarla kurduğu bağ öylesine güçlü idi ki azatlısı Zeyd b. Harise, ailesinin yanına dönmek ile Resulullah'ın (s.a.v.) yanında kalmak arasında seçim yapmak zorunda kaldığında düşünmeden onu tercih etmiştir. Zeyd (r.a.), kabilesinin girdiği bir savaşta esir alınmış, sonra da köle diye satılmıştı. İlk başlarda Hz. Hatice'ye hediye edilen Zeyd (r.a.), daha sonra Hz. Peygamber'e hizmet etmek için görevlendirildi. Ancak Allah Resulü (s.a.v.), onu evlat edinip kölelikten kurtardı.[5] Diğer taraftan Zeyd'in babası, esir edildiği günden beri oğlunu arıyordu. Mekke'de olduğunu öğrenince onu özgürlüğüne kavuşturmak ve doğduğu topraklara geri götürmek için Hz. Peygamber'in evine geldi. Fidyesini ödemek şartıyla oğlunu Hz. Muhammed'den (s.a.v.) istedi. Allah Resulü (s.a.v.), Zeyd'i (r.a.) babasıyla gitme veya kendisiyle kalma konusunda özgür bırakmıştı. Zeyd (r.a.) babasının yalvarmalarına rağmen evine dönmek yerine Peygamber'in (s.a.v.) yanında kalmaya devam etti.[6]

Asr-ı Saâdetten Bir Yaprak

Halid b. Said'in kızı anlatır:

– Üzerimde yeni bir gömlek olduğu hâlde babamla birlikte Resulullah'ın yanına gelmiştik.

Allah Resulü, bana şöyle dua etti:

– *Çocuğum çok yaşa da gömleğini sağlıkla giy. Sonra gömleğini eskit yenisini giy. Sonra yine eskit ve tekrar yenisini giy.*

(Buhârî, Cihad, 188.)

Hz. Peygamberle yolu kesişen çocuklar yaramazlık yapsalar bile azarlanmaz, sadece tatlı bir dille ikaz edilirdi. Rafi b. Amr, bir gün hurma ağaçlarını taşladığı için Allah Resulü'nün (s.a.v.) huzuruna getirilmişti. "*Yavrucuğum hurmaları neden taşlıyorsun?*" diye soran Nebi'ye (s.a.v.), Rafi (r.a.), çocuk saflığıyla "Yemek için." cevabını verdi. Hz. Peygamber ona

4 Müslim, Fedail, 51, 54.
5 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 3, s. 40-42.
6 İbn Hişam, es-Sîre, C 1, s. 264-265.

kızmak yerine, “*Hurmaları taşlama da altına düşenleri ye.*” diyerek doğrusunu öğretti. Bununla yetinmedi, başını okşayarak *“Allah’ım onun karnını doyur.”*[7] duasıyla Rafi’yi (r.a.) sevindirdi.

Hz. Peygamber çocukların kişiliklerine saygı gösterirdi. Temim kabilesini temsilen Medine’ye gelen heyette Amr adında bir çocuk bulunuyordu. Amr, kendisine verilen bekçilik görevi için eşyaların başında kalmıştı. Hz. Peygamber’in heyettekilere verdiği hediyelerden kendisinin de nasibi olduğunu ancak Allah Resulü’nün (s.a.v.) yanına varınca öğrenmişti. Nitekim heyettekilerden hiçbirinin mahrum kalmasını istemeyen Allah Resulü (s.a.v.) sormuş soruşturmuş küçük Amr’a da hediyesini vermişti.[8] Sadece hakkı teslim edilen Amr değil, Hz. Peygamber ile oyun oynayan çocuklar da onunla beraber mutlu zamanlar geçirirdi. Ensar çocuklarından beş yaşındaki Mahmud b. Rebi, kendisine suyla şaka yapan Nebi’nin (s.a.v.) çocuklaşmasından ziyadesiyle memnundu.[9]

Hz. Peygamber ne zaman çocuklarla karşılaşsa onların başlarını okşar, bazen oyunlarına katılırdı. Seferlerden dönüşünde onları devesine bindirirdi. Bu davranışı çocukların o kadar hoşuna giderdi ki onun gelişini dört gözle beklerlerdi. Onu karşılamak için adeta yarışırlardı. Allah Resulü de (s.a.v.) çocukların bu ilgisini karşılıksız bırakmaz, birini devesinin önüne diğerini arkasına bindirerek onların gönüllerini yapardı.[10]

Cahiliye Çağı’nın yanlış düşüncelerinden biri olan kız çocuğunu değersiz bulma ve onu utanç kaynağı olarak görme, Hz. Peygamber’in ortadan kaldırdığı geleneklerdir. Allah Resülü (s.a.v.), kız ve erkek çocukları arasında ayrım yapılmamasını isteyerek Arap toplumunun kız çocukları ile ilgili yanlış geleneklerini reddetmiştir.[11]

Okuma Parçası

Hz. Ömer’in oğlu Abdullah bir yolculuk esnasında bindiği hırçın deveyi zapt edemiyordu. Deve birden hızlanıyor ve kafilenin önüne geçiyordu. Bu durumdan rahatsız olan Hz. Ömer biraz da kızarak oğlunun bindiği deveyi durduruyor, Hz. Peygamber’in önünden çekip onu arka tarafa sürüklüyordu. Tanık olduğu bu olay üzerine Peygamber Efendimiz, Hz. Ömer’e,

– *Bu hırçın deveni bana satar mısın?* diye sordu.

Hz. Ömer:

– Deve senindir ey Allah’ın Resulü, dedi.

Ancak Peygamberimiz sözünü tekrarlayarak deveyi kendisine satmasını söyledi. Bunun üzerine Hz. Ömer, deveyi Nebi’ye (s.a.v.) sattı.

Sevgili Peygamberimiz, Abdullah’a seslenerek:

– *Ey Abdullah! Şimdi bu deve senindir. Artık onu istediğin şekilde sürebilirsin,* buyurdu.

(Buhârî, Buyu’, 47.)

7 İbn Mâce, Ticaret, 67.
8 Vâkidî, Meğâzî, C 3, s. 979-980.
9 bk. Buhârî, İlim, 18.
10 bk. Buhârî, Libas, 99.
11 bk. Buhârî, Hibe, 12,13.

2. Asr-ı Saâdette Gençler

Hz. Peygamber, tebliğini yürütürken ona en büyük destek gençlerden gelmiştir. Bunun temel sebebi gençlerin dış etkenlere ve değişime açık olmaları, toplumun sunduğundan farklı olan çağrılara kulak vermeleridir. Yerleşik sistemin her türlü zorlama ve baskısına coşkun bir ruh hâli, canlı ve hareketli bir tavır ile karşı duracak cesarete sahip olmalarıdır.[12]

Görsel 4.3
Gençler, İslam davetini ilk kabul edenler arasında yer aldılar.

Allah Resulü (s.a.v.), davetini toplumun tüm kesimlerini içine alacak şekilde duyurduğunda bu çağrıya ilk önce Mekke'nin gençleri uydular. Kureyş'in nüfuzlu ailelerinden birine mensup on yedi yaşındaki Erkam b. Ebi'l Erkam, gizli davetin sürdüğü günlerde evini Hz. Peygamber'in emrine vererek önemli bir rol üstlendi. Davetin merkezi olma özelliği taşıyan bu evde pek çok kişi İslam'la tanıştı.[13]

Erkam'ın evinde İslam'a giren gençlerden biri Mus'ab b. Umeyr'di. O, Müslüman olduktan sonra kendini tebliğ faaliyetlerine adamıştı. Hz. Peygamber, Birinci Akabe Biatı'ndan sonra Mus'ab'ı (r.a.), hem temsilci hem de öğretmen olarak ensarla birlikte Medine'ye gönderdi. Böylece o, Medine'ye hicret eden ilk kişi olmuştu. Mus'ab (r.a.), Medine'deki Müslümanların yardım ve desteğiyle üzerine düşen vazifeyi layıkıyla yerine getirdi. Birçok kişinin Müslüman olmasına vesile oldu. Gerek vakit gerekse Cuma namazlarında imamlık yaptı. Medineli Müslümanlara Kur'an öğretti. Şüphesiz onun en büyük başarısı Medine'yi hicret yurdu hâline getirmesidir.[14]

Okuma Parçası

Ebu Mahzure (r.a.) Hz. Peygamber ile yaşadığı bir hatırasını şöyle anlatır: "Resulullah (s.a.v.) Huneyn Savaşı'ndan dönüyordu. Ben de Mekkeli gençlerle beraberdim. Bu esnada Resulullah'ın (s.a.v.) müezzini ezan okumaya başladı. Biz de bir köşede alay ederek müezzinin sesini tekrarlamaya başladık. Yaptıklarımızı Peygamberimiz de duymuştu. Ezan bittikten sonra '*Şunların içinde güzel sesli biri var.*' diyerek yanımıza birini gönderdi. Gelen kişi bizi alıp onun huzuruna çıkardı. Rahmet Peygamberi, *'Güzel sesli hanginiz?'* diye sordu. Arkadaşlarım beni gösterdiler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) beni yanına çağırdı ve ezan okumamı istedi. Hz. Peygamber'den ve ezandan hiç hoşlanmadığım hâlde çaresiz kalkıp onun önünde ezan okudum. Ezanı bitirdiğim zaman içinde bir miktar gümüş olan bir keseyi bana verdi. Daha sonra da alnımdan öpüp sırtımı sıvazladı. İşte o anda gönlüm ona karşı sevgi ile doldu. Bunun üzerine ben de 'Ey Allah'ın elçisi Mekke'de ezan okumama izin verir misin?' dedim. O da izin verdiğini söyledi. Mekke'ye geldim ve onun emriyle müezzinlik yapmaya başladım."

(İbn Mâce, Ezan, 2.)

12 Turgay Gündüz, İslam, Gençlik ve Din Eğitimi, s. 156-157.
13 İbn Hişam, es-Sîre, C 1, s. 270.
14 bk. Buhârî, Menâkıbü'l-ensar, 46; İbn Sa'd, et-Tabakât, C 3, s. 117-119.

İslam'a hizmet eden bir diğer genç ilk Müslümanlardan Cafer b. Ebi Talib'dir. Mekkeli müşriklerin eziyet ve işkencelerinin artması üzerine, Habeşistan'a giden Müslümanlar arasında yer alan Cafer (r.a.), muhacir kafilesinin liderliğini üstlenmişti. Bir süre sonra onların Mekke'ye iade edilmesini isteyen müşrik elçiler Habeşistan'a geldiler. Müslümanların aynı zamanda sözcülüğünü yapan Cafer (r.a.), Habeş Necaşi'si Ashame'yi yaptığı meşhur konuşmasıyla etkiledi. Onun cesaretle ve maharetle inancını ortaya koyan bu tavrı sayesinde mülteci Müslümanlar Habeşistan'da himaye edilmiş oldu. Mekke'den gelen elçiler de istediklerini elde edemeden geri dönmek zorunda kaldılar.[15]

Sadece Mekke'nin sıkıntılı zamanlarında değil, Medine'deki tebliğ faaliyetlerinde de gençler hep ön saflarda yer aldılar. Nitekim Hz. Peygamber tarafından komşu hükümdarlara gönderilen davet mektuplarını dönemin gençlerinden Zeyd b. Sabit kaleme aldı. Zeyd (r.a.), dil konusundaki kabiliyetinden dolayı İbranice ve Süryaniceyi kolayca öğrenmişti. Böylece komşu ülkelerden gelen mektupları tercüme ediyor ve cevap yazabiliyordu. Yirmili yaşlarında olan Zeyd (r.a.) aynı zamanda Hz. Peygamber'in vahiy kâtiplerinden biriydi.[16]

Gençlere verdiği sorumluluk ve görevlerle onlara duyduğu güveni gösteren Allah Resulü (s.a.v.), gençlerin yoğun duygu değişimlerinin de farkındaydı. Medine dışından gelen Malik b. Huveyris ve arkadaşları yirmi gün boyunca Hz. Peygamber'in yanında öğrenci oldular. Her biri, Nebi'nin (s.a.v.) gözetiminde dinlerini öğrenmenin hazzını yaşasalar da bir süre sonra geride kalan ailelerini özlemeye başladılar. Onların duygularını hisseden Sevgili Peygamberimiz, *"Memleketlerinize dönseniz ve öğrendiklerinizi onlara da öğretseniz."*[17] diyerek hem onları görevlendirmiş hem de sevdiklerine kavuşturmuştu.

Müslüman gençlerden Cafer b. Ebi Talib'in Habeşiştan Necaşisi'nin huzurunda, muhacirlerin temsilcisi olarak şu konuşmayı yapmıştır:

"Ey Hükümdar, Allah aramızdan birini elçi olarak seçip gönderinceye kadar biz cahillerdendik, putlara tapar, ölü hayvan eti yer, fuhuş yapardık. Akrabalık bağını koparır ve komşuluk haklarını tanımazdık. Güçlü olanlarımız zayıf olanlarımızı ezerdi. Uzun süre bu hâlde yaşadık. Sonra Allah bize aramızdan soyunu, eminliğini bildiğimiz bir peygamber gönderdi. O, bizi, ağaç ve taştan yaptığımız putlara tapmaktan alıkoyarak Yüce Allah'ın birliğini tanımaya ve O'na ibadet etmeye çağırdı.

Bize doğru söylemeyi, emanete ve akrabalık bağına riayet etmeyi, haramdan, kan dökmekten sakınmayı ve komşularla güzel geçinmeyi emretti. Yalandan, yetim malı yemekten, fuhuştan ve namuslu kadına iftira etmekten menetti. O, bize diğer insanlara kötülük yapmaktan çekinmeyi, yalnızca Allah'a ibadet etmeyi, sadaka vermeyi ve her türlü iyi ve güzel fiilleri işlemeyi öğretti. Emir ve tavsiyeleri bize hoş ve cazip geldiği için biz bunları yapmaya başladık. Fakat bu sebeple kendi insanlarımızdan, vatanımızı terk etmeye ve senin ülkene sığınmaya bizi mecbur bırakan işkenceler gördük. Özetle biz, seçebileceğimiz bütün krallar arasından sizi tercih etmiş bulunuyoruz, zira sizin yanınızda bize kimsenin zulmedemeyeceğini ümit ediyoruz."

(İbn Hişam, es-Sîre, C 1, s. 359-360.)

---

15 Ahmet Önkal, "Cafer b. Ebu Talib", DİA, C 6, s. 549.
16 İbn'ül-Esir, Üsdü'l-ğabe, C 2, s. 277.
17 Buhârî, Ezan, 49.

3. Asr-ı Saâdette Kadınlar

Hz. Peygamber, kadın ve erkeği bir bütünün iki yarısı kabul eden bir anlayışa sahiptir. Gerek sözleri gerek davranışlarıyla, bu anlayışı zedeleyecek, kadın aleyhine olan tutumlara müsaade etmemiştir. Bilakis cahiliye geleneği içinde yetişmiş olanların kadına bakışını değiştirecek örnek bir hayat yaşamıştır. Zihinlerde yerleşik olan yanlış düşünce ve tutumları ortadan kaldırmak için mücadele içinde olmuştur. Hz. Peygamber, kadının insan olarak taşıdığı varlık değerini toplum içinde ortaya koyabilmesi için kadınlara gereken desteği vermişti.

Görsel 4.4
Hz. Peygamber, "Kadınları mescitlere gelmekten alıkoymayın." buyurdu.

Ebu Talib'in kızı Ümmü Hani (r.a.), bir gün Peygamber Efendimize geldi. Kardeşi Ali'nin, kendisinin eman vererek can güvenliğini sağlamaya söz verdiği birini öldürmek istediğini söyleyerek şikâyette bulundu. Resulullah (s.a.v.), *"Ümmü Hani, senin eman verdiğin kimseye biz de eman vermişizdir."* dedi.[18] Böylece Peygamberimiz (s.a.v.) Ümmü Hani'nin şahsında kadınların da eman verebilecek yetkinliğe sahip olduğunu onaylamıştı.

Allah Resulü (s.a.v.), dinî ve siyasi bağlılık sözleşmesi kabul edilen biat almayı yalnızca erkeklerle sınırlı tutmamıştı. Akabe'de, Medine'den gelen kadınlardan da biat almıştı. Mümtehine suresinde[19] belirtilen hususlara uyacaklarına dair, hem muhacir hem de ensar hanımlarından söz aldı. Resulullah'a (s.a.v.) biat eden ve sözünden hiçbir zaman dönmeyen Ümmü Süleym, Ümmü'l-Ala, Muaz b. Cebel'in hanımı ve Ebu Sebre'nin kızı o hanımlardan bazılarıydı.[20]

Rahmet Elçisi'ne verdikleri sözü tutmak için Allah'ın (c.c.) hükümlerine bağlı kalmaya çalışan hanımlar, Mescid-i Nebi'nin daimi üyesi olmaya çalışıyorlardı. Bunun için vakit namazlarını cemaatle kılıyor, Hz. Peygamber'in sohbetlerini dinliyorlardı. Mescidin her türlü sosyal faaliyetin gerçekleştiği bir merkez olması sebebiyle hanımların bu tavrı, sosyal hayatın içinde olmalarını kolaylaştırmıştı. Müslüman kadınlar bu hususta Hz. Peygamber'in *"Allah'ın kadın kullarını, Allah'ın mescitlerine gelmekten alıkoymayın."*[21] sözünden destek alarak İslami açıdan bilgilerini geliştirmeye çalışıyorlardı.

Sosyal sorumluklarının farkında olan Müslüman kadınlar, üzerlerine düşen ne varsa yapma gayretindeydiler. Bu hanımlardan biri olan Zeynep es-Sakafiyye, *"Ziynetlerinizden bile olsa sadaka verin."* diyen Resulullah'ın (s.a.v.) emrini nasıl yerine getirebileceğinin telaşına düşmüştü. O, eşinin ve ailesinin geçimini temin etmek için çalışan bir hanımdı. Omuzladığı evin yükünü taşırken yaptığı harcamalar sadaka yerine geçer mi diye düşündü. Bu sorunun cevabını almak üzere Hz. Peygamber'e gitti. Allah Resulü'nden (s.a.v.), hem sadaka hem sıla-i rahim sevabı aldığını öğrendi.[22]

---

18 Buhârî, Cizye, 9.
19 bk. Mümtehine suresi, 12. ayet.
20 bk. Buhârî, Cenâiz, 45.
21 Müslim, Salât, 136.
22 bk. Müslim, Zekât, 45.

Müslüman hanımlar, merak ettikleri hususları Hz. Peygamber'e rahatlıkla sorup cevaplarını alabiliyorlardı. Ancak ilme olan düşkünlükleri daha fazlasını istemelerine sebep oluyordu. Nitekim hanım sahabilerden biri, Resulullah'a (s.a.v.) "Sizin sohbetinizden sadece erkekler istifade ediyor." serzenişinde bulunarak ondan, kendilerine özel zaman ayırmasını talep etti. Bu yakınmayı haklı bulan Allah Resulü (s.a.v.), hanımların isteklerini yerine getirdi.[23]

İlmî hayatın içinde olmaya gayret eden hanımlar ticaret ve iş hayatında da kendilerini gösteriyorlardı. Hz. Âişe'nin kız kardeşi Esma (r.a.), zor bir iş olmasına rağmen seyislik yaparak eşine yardım ediyordu.[24] Cafer b. Ebi Talib'in eşi Esma b. Umeys, Medine'de maharetli olmasıyla biliniyordu. Habeşistan muhacirleri arasında yer alan Esma (r.a.), orada öğrendiği birtakım yenilikleri, Arap Yarımadası'na taşımıştı. Öz güven sahibi bu hanım, karşısındaki kim olursa olsun haklarını savunabilecek cesarete sahipti. Esma (r.a.), Hz. Peygamber'in eşlerinden Hafsa'yı ziyarete geldiği bir gün, Hz. Ömer'le karşılaştı. Hz. Ömer, kızı Hafsa'dan onun kim olduğunu öğrenince "Sen, şu deniz yoluyla Habeşistan'a giden kadın mısın? diye sordu. Esma'nın evet cevabı üzerine Hz. Ömer, "Biz Medine'ye hicrette sizi geçtik, dolayısıyla Resulullah'a (s.a.v.) sizden daha yakınız." dedi. Esma (r.a.) bu söylenenleri kabul etmeyerek itiraz etti ve "Asla, vallahi sizler Resulullah'ın (s.a.v.) yanındaydınız. O, sizi açsanız doyurdu, cahilseniz uyardı. Ama bizler çok uzakta Habeşistan'da korku içinde yaşıyorduk. Tüm bunlara da sadece Allah ve Resulü için katlandık." dedi. Üstelik daha sonra bu tartışmayı Hz. Peygamber'e ulaştırarak onun hakemliğini istedi. Allah Resulü'nün (s.a.v.) *"Ömer bana sizden daha yakın değil, o ve arkadaşları bir kere hicret ettiler. Siz ise iki kere hicret ettiniz."* demesi, hakikati ortaya çıkarmak isteyen Esma'nın yüreğine su serpmişti.[25]

Peygamberimden Öğrendim

Genç bir kız, bir gün sıkıntısını dile getirmek için Hz. Peygamber'in evine gitti. Onu Hz. Âişe karşıladı. Genç kız:

– Babam itibar kazanmak için bana haber vermeden kardeşinin oğluyla beni evlendirdi, dedi.

Hz. Âişe, Resulullah (s.a.v.) gelinceye kadar genç kıza beklemesini söyledi. Bir süre sonra Allah Resulü (s.a.v.), durumdan haberdar oldu. Hz. Peygamber, kızın babasını çağırıp nikâhı kabul edip etmeme kararının kıza ait olduğunu söyledi.

Bunun üzerine genç kız:

– Ya Resullallah ben babamın yaptığı işi kabul ettim. Fakat babaların böyle yapmaya hakları olmadığının kadınlarca bilinmesini istedim, dedi.

(İbn Mâce, Nikâh, 12.)

Metni okuyarak asr-ı saâdetteki kadınların konumu ile ilgili düşüncelerinizi yazınız.

....

....

23 bk. Buhârî, İ'tisam, 9.
24 bk. Buhârî, Nikâh, 108.
25 bk. Buhârî, Meğâzî, 39.

Bir Ayet

Medineli Müslüman hanımlardan Ümmü Ümare (r.a.), "Kur'an'da kadınların zikredildiğini göremiyorum Ey Allah'ın Resulü." deyince aşağıdaki ayetler nazil olmuştu.

(Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an, 33.)

"Doğrusu erkek ve kadın müslümanlar, erkek ve kadın müminler, boyun eğen erkekler ve kadınlar, doğru sözlü erkekler ve kadınlar, sabırlı erkekler ve kadınlar, gönülden bağlanan erkekler ve kadınlar, sadaka veren erkekler ve kadınlar, oruç tutan erkekler ve kadınlar iffetlerini koruyan erkekler ve kadınlar, Allah'ı çok anan erkekler ve kadınlar, işte Allah bunların hepsine mağfiret ve büyük ecir hazırlamıştır. Allah ve Peygamber'i bir şeye hükmettiği zaman, inanan erkek ve kadına artık işlerinde başka yolu seçmek yaraşmaz. Allah'a ve Peygamber'e baş kaldıran şüphesiz apaçık bir şekilde sapmış olur."

(Ahzâb suresi, 35-36. ayetler.)

Asr-ı saâdette hanımlar sosyal hayatın en zor ve en tehlikeli alanı olan savaşlarda dahi yer alıyorlardı. Ümmü Ümare (r.a.) olarak da bilinen Nesibe b. Ka'b, Uhud Savaşı'na katılmış bir hanımdı. Savaşta eşi ve oğluyla Hz. Peygamber'e siper olmuş, bir an olsun onu yalnız bırakmamıştı. Nebi'yi (s.a.v.) korumak uğruna yaralanmış, Hz. Peygamber'in övgüsüne mazhar olmuştu. Nesibe b. Ka'b, Hudeybiye'de ve Hayber'in fethinde de bulundu.[26] Nesibe (r.a.) gibi savaşa bizzat katılmayan hanımlar ordunun su ve yemek ihtiyacını görerek yaralananları tedavi etmişlerdi. Hz. Âişe ve Ümmü Süleym (r.a.), Uhud gününde gazilere su yetiştirmek için gayret ve telaş içinde koşmaktan geri durmamışlardı.[27]

Asr-ı saâdette hanımlar tıbbi sahada doktorluk, ebelik gibi görevler de üstlenmişti. Sütannelik ve dadılık da kadınların sosyal hayatta rol üstlendikleri alanlardı.[28]

4. Asr-ı Saâdette Aile

Kadın ve erkeğin huzur bulmak için kurdukları aile, İslam'a göre onları kötülükten ve günahtan da koruyacaktır. **"... onlar, size örtüdürler, siz de onlara örtüsünüz..."[29]** ayeti bunu güzel bir şekilde dile getirir. Evliliği ve aile kurmayı teşvik eden Allah Resulü (s.a.v.), kendi aile yaşantısı ile cahiliye anlayışının aile ilişkilerine dair yanlış ve kötü adetlerini değiştirmiştir. Zira Cahiliye Çağı'nda güçlü olmak haklı olmak anlamına geldiği için erkeğin aile içindeki gücü, ona zulüm yapma hakkını da veriyordu.

Bir Ayet

"Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi ve anne babanıza iyi davranmanızı emretti. Onlardan biri veya ikisi senin yanında yaşlanırsa onlara öf bile deme! Onları azarlama! İkisine de gönül alıcı güzel sözler söyle."

(İsra suresi, 23. ayet.)

---

26 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 8, s. 412-416.
27 bk. Buhârî, Menâkıbü'l-ensar, 18.
28 bk. Kettânî, Terâtibül'l-idariyye, C 2, s. 73-79.
29 Bakara suresi, 187. ayet.

Görsel 4.5
Aile, toplum hayatının en önemli parçasıdır.

Üstünlük zorbalığa döndüğünde mağdur olan kadın ve çocukları bu durumdan kurtaracak olan tek şey, zalimin insafıydı. Bu sebeple Cahiliye Dönemi'nde kadın ve çocuklar şiddete maruz kalırdı. Çünkü erkek kendini ailenin mutlak hâkimi olarak kabul ettiği için eşine ve çocuğuna karşı sert tutumunu doğal bir hak olarak görürdü. Karşılıklı sorumlulukları paylaşılmış, birlik içindeki bir ailenin toplum için ne kadar önemli olduğunu bilen Hz. Peygamber, işte bu sebeple *"Sizin en hayırlınız ailesine karşı en hayırlı olanınızdır. Ben de ailesine karşı en hayırlı olanınızım."*[30] diyerek kendi hayatını örnek olması için değişimin merkezine koymuştur. Peygamber Efendimiz ve eşi Hz. Hatice evliliklerinde çok güzel zamanlar paylaştıkları gibi pek çok sıkıntı ve zorluğa da birlikte göğüs germişlerdir. Evlilikleri boyunca Hz. Hatice'nin eşine verdiği desteğe karşılık Hz. Peygamber de ona değer vermiş, eşini razı ve memnun etmiştir.[31]

Müslümanlar arasında ortaya çıkan sorunları konuşarak çözmek Hz. Peygamber'in yöntemleri arasındaydı. Dolayısıyla aile bireyleri arasındaki sorunları da konuşarak ve onları ikna ederek çözmeye çalışırdı. Aile fertleri üzerinde etkili olan akrabaların aile içi sorunları halletmedeki desteğinden istifade ederdi. Ailesine karşı güler yüzlü bir tavır takınan Allah Resulü (s.a.v.), onlara karşı merhametli ve hoşgörülü davranırdı. Hz. Peygamber'in ailesine olan muhabbetini bilenler bazen taleplerini iletmek için onların yardımını isterdi.

Okuma Parçası

İnsanlığın en eski ve temel kurumlarından biri olan aile, maddi unsurlardan çok manevi unsurlara dayanmaktadır. Çünkü fertleri aileye olmaya götüren sebepler daha ziyade manevi ögelerdir. Kur'an-ı Kerim'de **"Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de onun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır."** (Rûm suresi, 21. ayet.) ayeti de ailenin kuruluş temellerini göstermesi bakımından önemlidir.

Fertlerin bir araya gelmesiyle meydana gelen ailenin ahenk ve huzuru aile üyeleri arasında sevgi ve saygının temin edilmesinin yanı sıra karşılıklı hak ve sorumlulukların da yerine getirilmesiyle mümkündür. Asr-ı saâdette aile hayatının en güzel örneklerini hanımının rızasını kazanmış bir eş, çocuklarına karşı müşfik bir baba, torunlarına ise merhametli bir dede olan Hz. Peygamber yaşayarak vermiştir.

(bk. Âdem Apak, Siyer-i Nebi, C 2, s. 474.)

---

30 Tirmizî, Menâkıb, 63.
31 bk. Adnan Demircan, Allah'ın Elçisi'nin Ailesi, s.15-40.

Bir Hadis

إِذَا أَنْفَقَ الرَّجُلُ عَلَى أَهْلِهِ يَحْتَسِبُهَا فَهُوَ لَهُ صَدَقَةٌ

“Bir insan, Allah’ın rızasını umarak aile efradı için harcamada bulunursa bu, o kimse için bir sadakadır.”

(Buhârî, İman, 41.)

Hz. Peygamber ve ailesinin yaşadığı ev son derece sade idi. Hz. Peygamber’in evinin geçimine dair imkânlar, diğer Müslümanların imkânlarından çok farklı değildi.[32] Allah Resulü (s.a.v.) israftan kaçınır, diğer insanların sahip olmadığı şeyleri kullanmazdı. Dolayısıyla giderleri de oldukça mütevazı idi. Aile fertleri daha iyi imkânlar talep ettiğinde, muhacirlerin ihtiyaç içinde olduklarını onlara hatırlatarak bu taleplerini karşılayamayacağını ifade etmişti.[33]

Düşünelim Paylaşalım

“Bir adamın hayır için harcadığı paranın en değerlisi, ailesi için harcadığı ile Allah yolunda kullanılmak üzere verdiği ve bir de Allah rızası için arkadaşlarına sarf ettiğidir.”

(Müslim, Zekât, 38.)

İslam’ın aileye verdiği önemi yukarıdaki hadis örneği üzerinden yorumlayıp düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

5. Asr-ı Saâdette Akrabalık

Babasını hiç görmemiş bir yetim, küçük yaşta annesini kaybetmiş bir öksüz olan Hz. Peygamber, akrabalığın değerini bizzat yaşayarak öğrenmişti. Bu sebeple akrabalık bağları ve bu bağın devamlılığı onun hayatında önemini hiç kaybetmedi. Peygamber Efendimizin Müslüman olmamasına rağmen amcası Ebu Talib’le vefatına kadar yakın ilişki içinde olması da onun akrabalığa verdiği önemi göstermektedir.

Görsel 4.6
İslam sıla-i rahimi emreder.

Allah Resulü (s.a.v.), *“Rızkının bol ve ömrünün uzun olmasını isteyen kimse, akrabalık bağını gözetsin.”*[34] müjdesiyle, toplum hayatının mühim bir gerekliliği olan sıla-i rahimi özendirir. Hatta akrabalık bağının her hâlükârda devamı için *“Akrabaları ile bağını sürdüren kişi, akrabasından gördüğü iyiliğe iyilikle karşılık veren değil, akrabası kendisine iyilikte bulunmayı terk ettiğinde dahi onunla bağını devam ettirendir.”*[35] diyerek iyilik bilincini daha yukarılara taşır.

---

32 bk. Adnan Demircan, Allah’ın Elçisi’nin Ailesi, s. 97-145.
33 bk. Buhârî, Farzu’l-humus, 6.
34 Buhârî, Edeb, 12.
35 Buhârî, Edeb, 15.

Bilgi Kutusu

Sıla-i rahim; anne ve baba başta olmak üzere akrabaları ziyaret etme, maddi manevi açıdan destekleme, hâl ve hatırlarını sorarak onların gönüllerini alma anlamlarına gelir.

Akrabaları arayıp sorma, ihtiyacı olanlara yardımda bulunma, onlarla görüşme, sohbette bulunma, kendilerine selam ve hediye gönderme İslam ahlakının gereklerindendir.

(Dinî Terimler Sözlüğü, s. 412.)

Allah Resulü (s.a.v.), iyilik yapma hususunda öncelikli olan kimseleri yakın akrabadan uzağa doğru sıralar. Anne babayla başlayan, kardeşler ve diğer büyüklerle devam eden bu akrabalar arasında yardıma muhtaç olanın ihtiyacını giderenin iki kat ecir alacağını müjdeler.[36]

Cenab-ı Hakk'ın; **"… kendisi adına birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'a karşı gelmekten ve akrabalık bağlarını koparmaktan sakının…"[37]** buyurduğu akrabalık hukuku, iman ile ilişkilendirilecek kadar önemli olduğu için, Allah Resulü (s.a.v.) *"Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimse akraba ilişkilerini sürdürsün."[38]* uyarısını yapmıştı. Hz. Peygamber, İslam davetine ilk önce akrabalarından başlayarak bir nevi bu bağın gereklerini yerine getirmiş oldu. İman etmedikleri sürece akrabalığın Allah (c.c.) katında onlara hiç bir fayda sağlamayacağını söylemekle birlikte Allah Resulü (s.a.v.), iyilik ve yardım konusunda onlarla bağını hiç koparmadı. Nitekim sıkıntılı zamanlarında amcası Ebu Talib'e destek olmak için yeğeni Ali'yi (r.a.) yanına alarak bakımını üstlenmişti.

Hz. Peygamber'i örnek alan iyi bir Müslüman, akrabalık bağını sürdürür ve onların sevinç ve üzüntülerine ortak olur. Böylelikle akrabalar arasında sevgi ve saygı bağları güçlenir.

Asr-ı Saâdetten Bir Yaprak

Bir adam Hz. Peygamber'e gelerek:

– Ey Allah'ın Resulü, ben bir günah işledim. Nasıl tövbe edebilirim? diye sordu.

Hz. Peygamber:

– *Annen var mı?* dedi.

Adam:

– Hayır yok, cevabını verdi.

Allah Resulü bu kez:

– *Peki teyzen var mı?* dedi.

Adam:

– Evet deyince Hz. Peygamber:

– *Öyleyse git ona iyilik yap. Çünkü teyze anne makamındadır,* dedi.

(Tirmizî, Birr, 6.)

36 bk.Tirmizî, Zekât, 26.
37 Nisa suresi, 1. ayet.
38 Buhârî, Edeb, 85.

Düşünelim Paylaşalım

Bir adam:

– Ya Resulallah! ben akrabalarım ile ilişkilerimi sürdürüyorum, fakat onlar benimle alakalarını kesiyorlar. Onlara iyilik yapıyorum, onlar ise bana kötülük ediyorlar. Onlara yumuşak davranıp iyilik ediyorum fakat onlar bana kaba davranıyorlar, dedi. Bunun üzerine Resulullah:

– *Eğer dediğin gibi yapıyorsan senin bu tutumun onlara ağır geliyor (adeta iyiliklerin karşısında sıcak kül yutmuş gibi zorlanıyorlar). Böyle (ilişkiyi ve iyiliği sürdürerek) davranmaya devam ettiğin sürece, onlara karşı Allah'ın desteği seninle olur, buyurdu.*

(Müslim, Birr, 22.)

Günlük yaşantınızdan hareketle akrabalığın toplum hayatındaki önemi ile ilgili düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Görsel 4.7
Hz. Peygamber komşuya ikramda bulunmayı tavsiye etmiştir.

6. Asr-ı Saâdette Komşuluk

Allah Resulü (s.a.v.), yakın ve uzak komşuya iyilik edilmesinin emredildiği[39] Kur'an ayetlerine uygun yaşayan örnek bir komşuydu. "*Cebrail bana komşu hakkından o kadar bahsetti ki komşuyu komşuya mirasçı kılacak sandım.*"[40] düşüncesinden hareketle komşuluk hukukuna gereken değeri her zaman vermişti. Peygamberimiz (s.a.v.), Ebu Hüreyre'ye (r.a.): "*Komşuna iyi davran ki mümin olasın.*"[41] uyarısında bulunurken güzel komşuluğun Müslümanlığın bir gereği olduğunu hatırlatmak istiyordu. Resulullah (s.a.v.) aynı varlık ve imkâna sahip olmayan insanların komşuluk ilişkilerindeki ölçüsünü *"Ey Müslüman kadınlar! Sizden hiç biriniz komşusunun ikram ettiği şeyi, koyun paçası bile olsa hakir görmesin."*[42] şeklinde belirlerken tevazunun komşuluk ilişkilerindeki değerini ortaya koymuş oluyordu. Komşulukta asıl önemsenmesi gereken güzel muamelede bulunmak olduğundan Ebu Zer'e (r.a.) "*Çorba pişirdiğinde suyunu çok koy, sonra komşunu gözet. Ona, pişirdiğinden en güzel şekilde ikram et.*"[43] tavsiyesinde bulunmayı gerekli görüyordu.

Komşuların bir arada yaşamaktan doğan hakları, birbirlerini değerlendirmelerine imkân vermektedir. Zira "İyi mi kötü mü yaptığımı nasıl bilebilirim?" diye soran bir sahabiye, Allah Resulü (s.a.v.) *"Komşularının iyi yaptın dediğini duyarsan iyi yapmışsındır. Kötü yaptın dediğini duyarsan kötü yapmışsındır."*[44] şeklinde cevaplamıştı Hz. Peygamber, arkadaşlarını daima komşuları ile güzel geçinmeye çağırmış ve onlara yardımcı olmalarını tavsiye etmiştir. Aralarında derin bir bağ oluşmasını sağlamak için elindekilerinin azlığına çokluğuna bakmadan komşularıyla paylaşmalarını istemiştir. Çünkü karşılıklı paylaşımlar, birbirine yakın yaşayan bu insanlar arasındaki ilişkilerin gelişmesinde tesirli bir yoldur.

---

39 bk. Nisa Suresi, 36.ayet.
40 Buhârî, Edeb, 28.
41 Tirmizî, Zühd, 2.
42 Buhârî, Hibe, 1.
43 Müslim, Birr, 143.
44 Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 1, s. 402.

Bilgi Kutusu

Hz. Peygamber'in, komşumun benim üzerimdeki hakları nelerdir, diye soran birine cevabı şu olmuştur:

- *Hastalanınca geçmiş olsun ziyareti yap.*
- *Öldüğünde cenazesine git.*
- *Borç isterse ver, ihtiyaç hâlindeyse sıkıntısını gider.*
- *Hayırlı işini tebrik et.*
- *Musibete uğrarsa teselli et.*
- *İzni olmadan binanı onunkinden fazla yükseltme, onu rahatsız etme.*
- *Bir meyve aldığında ona ver, vermiyorsan onu gizli al ve özendirmemek için çocukların onu açığa çıkarmasına izin verme.*

(Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, C 19, s. 419.)

Hz. Peygamber, her zaman komşularına karşı hayırlı ve samimi bir dosttu. Komşularına yakın davranır, onları yoklar ve hatırlarını sorardı. Komşularına yapabildiği kadar yardım ederdi. Komşuluk ilişkilerini kuvvetlendirmek için fedakârlıktan kaçınmaz, onların hayatlarını kolaylaştırmaya gayret ederdi. Hz. Peygamber'in Medine'deki en yakın komşuları Suffe ashabıydı. Allah Resülü (s.a.v.), onlara karşı şefkatli ve dostça davranırdı. Komşularının rahat ve huzuru için fedakârlık ederdi.[45] Bir keresinde kızı Hz. Fatıma babasından, ev işleri için bir yardımcı istemişti. Hz. Peygamber, *"Ben size ihsanda bulunup da Suffe Ehli'ni iki büklüm kıvranır vaziyette açlığa terk edemem."*[46] diyerek teklifi geri çevirmiş, kızından anlayışlı olmasını istemişti.

Düşünelim Paylaşalım

- Peygamberimize bir gün Hz. Âişe, "Ey Allah'ın Resulü iki komşum var, ikramda bulunurken hangisinden başlayayım?" diye sordu. Peygamberimiz Hz. Âişe'ye "Kapısı sana en yakın olandan başla" diye cevap verdi.

(Ebu Dâvûd, Edeb, 122-123.)

- ...Allah katında komşuların en hayırlısı komşusuna karşı en güzel davranandır.

(Dârimî, Siyer, 3; Tirmizi, Birr, 28.)

Yukarıdaki hadislerden hareketle günümüzdeki komşuluk ilişkilerine dair düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

45 Afzalur Rahman, Sîret Ansiklopedisi, C 3, s. 238-242.
46 Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 1, s. 80.

Bilgi Kutusu

Uhuvvet, aynı inanç ve değeri paylaşan kişi ya da gruplar arasındaki manevi birliği ve dayanışmayı anlatan bir tabirdir. İslam, kan bağını ifade eden kardeşlik kelimesinin anlamını, din kardeşliği manasına gelen uhuvvet kavramıyla genişletmiştir. Dolayısıyla maddi anlamdaki kan birliğinin yerini manevi anlamdaki inanç birliği almıştır.

(Mustafa Çağrıcı, "Kardeşlik", DİA, C 24, s. 485-486.)

7. Asr-ı Saâdette Kardeşlik ve Dayanışma

İslam, kabile dışında otorite kabul etmeyen cahiliye anlayışına, gerçek otoritenin Allah (c.c.) olduğunu kabul ettirmiştir. Bunun sonucu olarak fertler arasındaki kan bağı yerine inanç ve imana dayanan yeni bir bağ oluşmuş, dolayısıyla kabilesi için savaşan değil, dini uğruna cihat eden bir ümmet ortaya çıkmıştır. Allah Resulü'nün (s.a.v.) Medine'ye hicretinden hemen sonra gerçekleştirdiği ensar ile muhacir kardeşliği bu yeni düşüncenin en pratik uygulamasıdır. Bu İslam kardeşliği, Medineli Evs ve Hazrec kabileleri arasındaki anlaşmazlıkları sona erdirerek şehirde huzur ve güveni tesis etmişti. Yıllar boyu devam eden kan davaları sebebiyle yaşanan üzücü olaylar Medinelilerin Müslüman olması ile sona ermişti. Böylece Evs ve Hazrec kabileleri düşmanlığı bırakıp kardeş oldular.

Görsel 4.8 *Müslüman, Müslüman'ın kardeşidir.*

Allah Teâlâ **"Hep birlikte Allah'ın ipine (Kur'an'a) sımsıkı sarılın. Parçalanıp bölünmeyin. Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Hani sizler birbirinize düşmanlar idiniz de O, kalplerinizi birleştirmişti. İşte onun bu nimeti sayesinde kardeşler olmuştunuz. Yine siz, bir ateş çukurunun tam kenarında idiniz de O sizi oradan kurtarmıştı…"**[47] buyurarak onları sıkıntıdan kurtaranın imanları olduğunu hatırlatıyor, ayetin başında yaptığı ikazla ile istikamet belirliyordu.

Evs ve Hazrec kabilelerini bütünleştirerek ensara dönüştüren uhuvvet anlayışı, hicretle birlikte bu kez Mekke ve Medine şehirlerini buluşturacak, muhacir ve ensarı kardeş ilan edecekti. Ensar muhacir kardeşliği sayesinde, her şeylerini Mekke'de bırakmış olan Müslümanlar, Medineli kardeşlerinin yardımıyla yeni bir hayat inşa ettiler. Bu sayede ensar ve muhacirler arasında duygusal, sosyal ve ekonomik bir bağ kuruldu. Zamanla şehrin en güçlü ve organize unsuru hâline gelen bu topluluk, birlik ve beraberliğini bozmadığı için etkisini daha da artırdı. Hz. Peygamber'in liderliğindeki bu sağlam yapı, hem Medine içindeki düşman unsurlarla hem de Hicaz'ın diğer müşrik Arapları ile aynı anda mücadele edebildi. Sahip oldukları güçlü yardımlaşma ve dayanışma duygusu ile hareket eden Müslümanlar, sırasıyla bütün düşmanlarını etkisiz hâle getirdi.[48]

47 Âl-i İmrân suresi, 103. ayet.
48 bk. Âdem Apak, Siyer-i Nebi, C 1, s. 189-193.

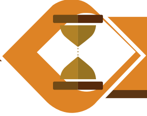

Bir Hadis

“Bir Müslümanın din kardeşi ile üç günden fazla küs durması ve karşılaştıklarında birbirlerinden yüz çevirmeleri helal olmaz. Bunların en hayırlısı, önce selam verendir.”

(Buhârî, İsti’zan, 9.)

Kur’an’ın emrine, Hz. Peygamber’in sünnetine ve sahabenin uygulamalarındaki örnekliğe göre şekillenmiş olan kardeşlik prensibi, bugün de birlik ve beraberliğin yegâne dayanağıdır. Allah Teâlâ; **“Mümin erkekler ve mümin kadınlar birbirlerinin dostlarıdır. İyiliği emreder, kötülükten alıkoyarlar...”**[49] buyurarak Müslümanların dostluk ve kardeşliği ile toplumsal huzur arasındaki ilişkiye dikkat çeker. **“Onlar bir haksızlığa uğradıkları zaman, yardımlaşırlar.”**[50] buyurarak da Müslümanların izleyeceği yolu gösterir. Sorunların çözümü için gerekli olan kardeşlik duygusunun zedelenmesi durumunda neler olacağı hususunda; **“İnkâr edenler de birbirlerinin dostlarıdır. Eğer siz bunların gereğini yapmazsanız yeryüzünde bir karışıklık ve büyük bir bozulma olur.”**[51] ikazını yapar. Bu uyarıları dikkate almak zorunda olan Müslümanlara düşen ise kardeşliğin gereklerini yerine getirmektir. Asırlar önce birbirinin düşmanı Evs ve Hazrec’i ensara dönüştüren sonrasında muhacirle kardeş yapan Resulullah’ın (s.a.v.) izini takip etmektir. Kardeşlik, ihtiyaç halindekine sahip çıkarak açsa doyurmak, üşümüşse ısıtmak, kısaca onlara ensar olmayı başarabilmektir.

Asr-ı Saâdetten Bir Yaprak

Allah Resulü (s.a.v.) açlıktan bitap düşmüş bir adam için *“Bu adamı doyurarak Allah’ın merhametine ulaşmak isteyen yok mu? diye* sorar.

Ensar’dan biri:

– Ben varım Ya Resulallah, diye cevap vererek onu evine götürür.

Çocukların yiyeceğinden başka misafire ikram edilecek bir şey olmadığını öğrendiğinde hanımına,

– Çocukları uyut gel, lambanın ışığını da karart, misafirle birlikte oturalım yiyormuş gibi yapalım, der.

Ertesi sabah Allah Resulü, o sahabiye,

– *Bu gece yaptığınızdan Allah hoşnut ve razı olmuştur,* diyerek bu davranışları ile ilgili haklarında ayet indiğini müjdelemiştir.

(Buhârî, Menâkıbü’l-ensar, 10.)

8. Bir Sahabi Tanıyorum: Ümmü Seleme (r.a.)

Ümmü Seleme (r.a.) asıl ismi olan Hind adından çok, ilk çocuğuna nispetle kendisine verilen “Ümmü Seleme”* künyesiyle tanınır. Mensup olduğu Mahzumoğulları kabilesinin Mekke yönetiminde söz sahibi olmasından hareketle, Ümmü Seleme’nin (r.a.) zengin, soylu ve kültürlü bir ailede yetiştiği söylenebilir.[52]

---

49 Tevbe suresi, 71.ayet.
50 Şûrâ suresi, 39. ayet.
51 Enfal suresi, 73. ayet.
52 İbn Sa’d, et-Tabakât, C 8, s. 86-87.
* Seleme’nin annesi.

Görsel 4.9
Ümmü Seleme (r.a.), hayatı zorluklarla geçmiş bir hanımdı.

Mahzumoğulları kabilesinden Abdullah b. Abdilesed ile evlenmiş olan Ümmü Seleme (r.a.), kocasının İslam'ı kabul etmesinden sonra Müslüman oldu. Çok geçmeden Mekkeli müşriklerin Müslümanlar üzerindeki baskısı arttı. Mekke'nin ileri gelenleri fakir ve kölelere işkenceye varan şiddet uygulamaya başladılar. Diğer taraftan güçlü kabileler ise kendi içlerindeki Müslümanları sıkı takibe almıştı. Mahzumoğullarının baskısından bunalan Ümmü Seleme (r.a.) ve kocası bu yüzden Habeşistan'a hicret etmek zorunda kaldılar.[53]

Habeşistan muhacirleri, Mekkelilerin İslamiyeti benimsediğine dair yayılan asılsız bir habere güvenerek geri döndüler. Fakat Mekke'de bir şeyin değişmediğini, bu şehirde Müslümanlar için hâlâ rahat nefes almanın mümkün olmadığını anladılar. Bu sebeple Akabe biatlarından yaklaşık bir yıl önce, Ümmü Seleme (r.a.) ve eşi Ebu Seleme (r.a.), Hz. Peygamber'in izniyle Medine'ye gitmek üzere yola çıktılar. Ancak Mahzumoğulları, bu ailenin bir kez daha hicret etmesine izin vermedi. Ümmü Seleme (r.a.) ve oğlunu tutsak ederek Ebu Seleme'yi Medine'ye tek başına hicret etmeye mecbur bıraktılar. Ümmü Seleme (r.a.) yaklaşık bir yıl süren zorunlu ayrılığı boyunca imanından dönmedi. Sonunda kabilesi, onun direnişine boyun eğerek oğluyla Medine'ye gitmesine izin verdi. Medine'de çocuklarını yetiştirmekle meşgul olan Ümmü Seleme (r.a.) hâlinden memnundu. Fakat eşi Uhud Savaşı sonrasında vefat edince, Ümmü Seleme (r.a.) dört çocuğu ile dul kaldı. Sonraki günlerde Hz. Peygamber Ümmü Seleme'ye (r.a.) onunla evlenmek istediğini iletti. Yaşlılığını, kıskançlığını ve çocuklarının çokluğunu bahane eden Ümmü Seleme'nin (r.a.) endişeleri Hz. Peygamber tarafından giderildi. Allah Resulü (s.a.v.) ile evlenen Ümmü Seleme (r.a.) Peygamberimizin (s.a.v.) vefatına kadar yedi yıl boyunca onun eşi olarak yaşadı. Ümmü Seleme (r.a.) 681 yılında, 84 yaşında Medine'de vefat etti.[54]

Ümmü Seleme (r.a.) yaşadığı toplumun kadınlarından çok farklı bir kişiliğe sahipti. Mensubu olduğu Mahzumoğulları, İslam'a düşmanlıkta ileri gitmiş bir kabileydi.

---

53 İbn Hişam, es-Sîre, C 1, s. 345-355.
54 Yaşar Kandemir, "Ümmü Seleme", DİA, C 42, s. 328-329.

Buna rağmen Müslüman olmayı seçmesi onun mücadeleci kişiliğinin bir yansımasıdır. Medine'ye hicretine izin verilmediğinde kabilesine karşı çıkarak durumuna rıza göstermeyişi cesur tabiatının bir gereğidir. Ümmü Seleme'nin (r.a.) ilk Müslümanlardan olması, Hz. Peygamber ile evliliği, zekâsı ve öğrenme arzusu onu dinî konularda bilgi sahibi yapmıştı. Çünkü o, hem Kur'an hem de hadisler hakkında anlamadığı hususları doğrudan Hz. Peygamber'e sorup bilgi alırdı. İslam'ı en iyi bilen kadınlardan olan Ümmü Seleme'nin (r.a.) Kur'an muhtevası hakkında Hz. Peygamber'e sorduğu bu sorular, onun zekâsını ve ilme olan merakını ortaya koyar. Okuma yazma bilen erkek sayısının bile çok az olduğu bir dönemde Ümmü Seleme'nin (r.a.) okuma yazma bilmesi onun bir diğer özelliğiydi. Hz. Peygamber'den üç yüz yetmiş sekiz hadis rivayet eden Ümmü Seleme (r.a.), en çok hadis rivayet edenler arasında yer alır. Ümmü Seleme (r.a.), ilme olan merakı sebebiyle başta kendi kızı olmak üzere birçok öğrenci yetiştirmiştir.[55]

Görsel 4.10
Ümmü Seleme (r.a.), ilme değer veren ve öğrenmeye açık bir karaketere sahipti.

Ümmü Seleme (r.a.), çok cömertti ve başkalarını da cömertliğe teşvik ederdi. Bir keresinde Abdurrahman b. Avf, elinde bulunan malı ne yapması gerektiği hususunda kendisine akıl vermesini istediğinde ona "Elindekini hayır yolunda harca." diye tavsiyede bulunmuştu.[56]

Ümmü Seleme validemizin Hudeybiye'de[57] Hz. Peygamber'e sunduğu çözüm yolu, onun problemlere kolaylıkla çareler bulan bir hanım olduğunu gösterir. O, yaşadığı dönemdeki şartların zorluğuna rağmen Habeşistan'a ve Medine'ye hicret etmiş cesur bir hanımdır. Hz. Peygamber'e sorduğu sorular neticesinde nazil olan ayetler de[58] Ümmü Seleme'nin (r.a.) farklı kişiliği kendini gösterir. Hz. Peygamber'in vefatından sonra, peygamber hanımı olmanın onurunu korumuş, konumuna zarar verecek hiçbir davranış içine girmemiştir. Kısacası Ümmü Seleme (r.a.), güçlü kişiliği ile nevi şahsına münhasır bir kadındır.[59]

---

55 Rıza Savaş, İslam'ın İlk Asrında Kadın, s.121-124.

56 Afzalur Rahman, Sîret Ansiklopedisi, C 2, s. 181.

57 Hudeybiye Antlaşmasındaki şartları ağır bulan sahabe, Hz. Peygamber'in *"Kalkın, kurbanlarınızı kesip traş olun."* çağrısına uymakta gecikti. Nebi'nin (s.a.v.) bu duruma üzüldüğünü gören Ümmü Seleme (r.a.) "Ya Resulallah! Kimseye bir şey deme. Kalk kurbanı kes ve traş ol. Onlar seni takip edeceklerdir." diye tavsiyede bulundu. Nitekim öyle de oldu. (Buhârî, Şürut, 15.)

58 bk. Âl-i İmrân suresi, 195. ayet; Nisa suresi, 32. ayet; Ahzâb suresi, 35. ayet.

59 Suzan Yıldırım, "Ümmü Seleme", Mü'minlerin Anneleri, s. 362-368.

Çözelim Öğrenelim

Aşağıdaki soruların cevaplarını tablodaki numaraların bulunduğu karelere yazınız.

Soldan Sağa

4. Ümmü Seleme (r.a.) ikinci hicretini nereye gerçekleştirmiştir?

6. Ümmü Seleme'nin (r.a.) ilk eşi hangi savaşta şehit olmuştur?

10. Ümmü Seleme (r.a.), Hz. Peygamber'e "Ey Allah'ın Resulü! Siz çıkın, onlarla konuşmadan saçınızı traş edin, kurbanınızı kesin, onlar size uyacaktır." tavsiyesini hangi tarihi olayda yapmıştır?

11. İslamiyetin tebliğ edildiği, Hz. Peygamber'in örnekliği ile birlikte tam anlamıyla yaşandığı ideal zaman dilimini ifade etmek için hangi tabir kullanılır?

12. Ümmü Seleme'yi (r.a.) ilmî açıdan farklı kılan özelliklerinden birisi.

13. Ümmü Seleme'nin (r.a.) mensup olduğu kabilenin adı nedir?

Yukardan Aşağı

1. Ümmü Seleme (r.a.) Hz. Peygamber'den kaç hadis rivayet etmiştir?

2. Ümmü Seleme (r.a.) ismi ile meşhur olan mü'minlerin annesinin gerçek ismi nedir?

3. Ümmü Seleme'nin (r.a.) hicret ettiği ilk yer neresidir?

5. Ümmü Seleme'nin (r.a.) ilk eşinin ismini tamamlayınız. (Abdullah b. ....)

7. Aynı inanç ve değerleri paylaşan insanlar arasındaki birlik ve dayanışma ruhunu ifade eden kavram hangisidir?

8. Ümmü Seleme'nin (r.a.) "Elindekini hayır yolunda harca." sözü onun hangi özelliğini ortaya koyar?

9. Akrabalar arasındaki maddi manevi yardımlaşmayı ifade eden dinî tabir nedir?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13

9. Hadisten Hayata

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ :

اَلْمُسْلِمُ اَخُو الْمُسْلِمِ لاَ يَظْلِمُهُ وَلاَ يُسْلِمُهُ مَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ كَانَ اللّٰهُ فِي حَاجَتِهِ وَ مَنْ فَرَّجَ عَنْ مُسْلِمٍ كُرْبَةً فَرَّجَ اللّٰهُ عَنْهُ بِهَا كُرْبَةً مِنْ كُرَبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللّٰهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

Nebi (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"Müslüman, Müslüman'ın kardeşidir. Ona zulmetmez, haksızlık yapmaz, onu düşmana teslim etmez. Müslüman kardeşinin ihtiyacını gideren kimsenin Allah da ihtiyacını giderir. Kim bir Müslümandan bir sıkıntıyı giderirse Allah Teâlâ o kimsenin kıyamet günündeki sıkıntılarından birini giderir. Kim bir Müslümanın ayıp ve kusurunu örterse Allah Teâlâ da o kimsenin ayıp ve kusurunu örter."

(Buhârî, Mezalim 3; Müslim, Birr, 58.)

Hadisin bize yol göstericiliğine göre kardeş olmak; her türlü ayırt edici konum ve vasıftan azade olmayı başarmak, hangi sınıftan hangi makamdan geldiğine aldanmadan bir gayede birleşebilmek demektir. Kardeş olmanın muhabbetini, merhametini, yardımını, şefkatini kalbinde hissedip mutlu olmak demektir. Çıktığı bu yolda sevgiyle atan kalbi, zulümle kirletmemeye, haksızlıkla katılaştırmamaya, kardeşlik hukukunu çiğnetmemeye azmetmektir.

Sahip olduğu değeri değer bilip kardeşinin bir ihtiyacını, varsa bir sıkıntısını gidermeye koşmaktır. Karşılığını da kuldan beklemeyerek Allah'a (c.c.) yönelmektir. Kendindeki yanlışa düşme potansiyelinden hareketle, kardeşinin ayıp ve kusurunu kendi kusurunu örter gibi örtmektir.

Düşünelim Paylaşalım

Hadisten Hayata başlığında verilen hadis, aşağıda verilen değerlerle ilişkili tutum ve davranışlardan hangileri ile doğrudan ilgilidir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

- Fedakâr olma
- Vefalı olma
- Sadık olma
- Tahammül etme
- Alçak gönüllülük
- Dayanışma
- Diğer insanların kişiliklerine değer verme
- İş birliği yapma
- Misafirperver uyma
- Merhametli olma
- Açık ve anlaşılır olma
- Azimli olma
- Sabırlı olma
- Başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma

A. Aşağıdaki cümlelerin başında boş bırakılan parantezlere, cümlelerde verilen bilgiler ışığında doğru ise D yanlış iseY yazınız.

1. **(…) Kız çocuğunu değersiz görme, onu utanç vesilesi sayma Hz. Peygamber'in ortadan kaldırdığı cahiliye geleneklerinden birisidir.**
2. **(….) Asr-ı saâdette hanımlar savaşa katılmak dâhil olmak üzere sosyal hayatın bir parçasıydılar.**
3. **(…) Asr-ı saâdette Mescid-i Nebi sadece erkelerin eğitim mekânı olarak kullanmaktaydı.**
4. **(…) Allah Resulü'nün (s.a.v.),** *"Rızkının bol ve ömrünün uzun olmasını isteyen kimse, akrabalık bağını gözetsin."* (Buhari, Edeb, 12.) **sözü sıla-i rahime teşvik eder.**
5. **(…) Aynı inanç ve değeri paylaşan kişi ya da gruplar arasındaki manevi birlik ve dayanışmaya tevhid denir.**

B. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcükleri yazınız.

6. **Hz. Peygamber'e on yıl boyunca yardımcı olan ………………………………. bir gün olsun Allah Resulü'nün (s.a.v.) kendisini görevi ile ilgili ikaz etmediğini ifade etmiştir.**
7. **Hz. Peygamber'in hicretten önce Medine'ye gönderdiği ………………. İslam'ın ilk öğretmeni kabul edilir.**
8. **Cafer b. Ebi Talib, Mekke'deki eziyet ve işkencelerden kaçan Müslümanların lideri olarak ……………………… hicret etmiştir.**
9. **Mekke Dönemi'nde Hz. Peygamber'e maddi ve manevi olarak destek olan ……………………. validemiz idi.**

C. Aşağıdaki açık uçlu soruların cevabını ilgili alana yazınız.

10. Asr-ı saâdet kavramı ile anlatılmak istenen nedir?

....

....

11. Mekke'de Hz. Peygamber'in davetini kabul eden gençlerin, toplumsal baskıya rağmen İslam'ı kabul etmesi, onların hangi özellikleri ile açıklanabilir?

....

....

12. Asr-ı saâdette yaşamış iki Müslüman genç örneği üzerinden gençlerin toplumda üstlendikleri rolü değerlendiriniz.

....

....

13. Kadınların İslam'ın tebliğ sürecine katkısı hangi alanlarda olmuştur?

....

....

14. "Onlar, size örtüdürler, siz de onlara örtüsünüz." (Bakara suresi, 187. ayet.) **Bu ayet-i kerimeyi İslam'ın kadın ve erkeğe bakışı açısından yorumlayınız.**

....

....

15. İslam'a göre akrabalar arasındaki dinî ve ahlaki ilişkiyi ifade eden tabir hangisidir?

....

....

16. İslam'da komşuluk ilişkilerinin önemini açıklayan bir hadis yazınız.

....

....

17. İslam'da uhuvvet kavramı niçin önemlidir?

....

....

18. Ümmü Seleme'nin (r.a.) Hudeybiye'de Hz. Peygamber'e tavsiyesi onun hangi kişilik özelliklerini ortaya koyar?

....

....

19. *"… Allah'ın rızasını umarak ailen için yaptığın her harcamadan muhakkak ecir alırsın…"* (Buhârî, Cenâiz, 36.)

Yukarıdaki hadis-i şerifin aile sorumluluğuna vermiş olduğu önemi yorumlayınız?

....

....

Ç. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

20. Aşağıdakilerden hangisi Allah Resulü'nün (s.a.v.) çocuklara olan tutumuyla ilgili yanlış bir ifadedir?

A) Çocuklar arasında kız erkek ayrımı yapması
B) Çocuklara selam vermesi
C) Çocukların başlarını okşaması
D) Çocukların oyunlarına katılması
E) Çocuklara ikramda bulunması

21. Aşağıdakilerden hangisi önemli roller üstlenmiş Medineli gençlerden biridir?

A) Zeyd b. Harise
B) Zeyd b. Sabit
C) Erkam b. Ebi'l Erkam
D) Mus'ab b. Umeyr
E) Cafer b. Ebi Talib

22. Hz. Peygamber'in hastalandığında ziyaret edilmesini, borç isterse verilmesini ve ihtiyaç içindeyse sıkıntısının giderilmesini istediği kişi aşağıdakilerden hangisidir?

A) Akraba
B) Komşu
C) Anne
D) Baba
E) Kardeş

23. Aşağıdakilerden hangisi İslam kardeşliğinin en temel ilkesidir?

A) Soy birliği (asabiyet)

B) Süt kardeşliği

C) Akrabalık

D) İman (inanç)

E) Ortak menfaat

24. Aşağıdakilerden hangisi Hz. Peygamber'in kardeşlik uygulamasına verilebilecek bir örnektir?

A) Davet mektupları

B) Ensar ve muhacirlerin birbirlerinden sorumlu kılınması

C) Medine Sözleşmesi

D) Mescid-i Nebî'nin inşası

E) Suffe'nin kuruluşu

25. I. Müslüman Müslüman'a zulmetmez.

II. Müslüman Müslüman'a haksızlık etmez.

III. Müslüman Müslüman'ın ayıbını örter.

IV. Müslüman Müslüman'ın borcunu üstlenir.

Kardeşlik hukuku gerekliliklerinden hangileri aşağıda doğru olarak verilmiştir?

A) I, IV

B) II, IV

C) I, II, III

D) I, II, IV

E) I, III, IV

Veda Hutbesi'nden…

"… Ey Allah'ın kulları! Size Allah'a sığınmanızı, emirlerine yapışmanızı, günahlardan arınmanızı, azabından korunmanızı öğütlerim. Size tekrar tekrar, O'na itaati tavsiye ederim. Sözlerime hayırlı olanla, O'nun izni ve yardımıyla başlıyorum. Bu yıldan sonra, bir daha burada sizinle buluşup buluşamayacağımı bilemiyorum. Benim sözlerimi iyi dinleyin ki izzet ve şerefle huzurlu yaşamaya devam edesiniz…

Ey İnsanlar! Kadınlarınızın sizler üzerinde hakları, sizin kadınlarınız üzerinde haklarınız vardır. Siz onları Allah'ın emaneti olarak aldınız. Allah'ın emri ve hükmüyle onlarla ilişkiyi helal edindiniz. Onların yiyeceği ve giyimi konusunda cömertçe her türlü iyilik ve ihsanda bulunmanız, onların haklarıdır. Kadınların haklarına riayet konusunda Allah'ın emirlerine yapışın, azabından korunun, onların iyiliğini isteyin, durumlarının iyileşmesi için çaba sarf edin. Hanımlarınız, sizlerin izni ve bilgisi olmadıkça evinizin mali imkânlarını cömertçe harcamasınlar. Sözlerimi iyice anlayarak hatırınızda tutun…

Ey İnsanlar! Sözlerimi iyi dinleyin, iyi muhakeme edin. Bütün ırklara mensup Müslümanların, Müslümanların kardeşi olduğunu bilin. Bütün müminler kardeştir. Kimseye, gönül rızası olmadıkça kardeşinin malı helal değildir. Sakın haksızlık etmesin, hile yapmasın, haince davranmasın. Müslüman'ın kim olduğunu size anlatayım mı? Müslümanların, dilinden ve elinden zarar görmediği kişidir. Müminin kim olduğunu size anlatayım mı? İnsanların mallarına ve canlarına zararı dokunmayacağından emin olduğu kişidir… "

(Buhârî, Meğâzî, 28; Müslim, Hac, 147; Tirmizî, Tefsirü'l-Kur'an, 10.)

26, 27 ve 28. soruyu yukarıdaki metne göre cevaplayınız.

26. Hz. Peygamber'in, Müslümanların kardeşliğine yaptığı vurguda öne çıkan unsurlar nelerdir?

....

....

27. Hz. Peygamber'in kadın ve erkeğe yüklediği sorumluluklar, karşılıklı haklar üzerinden değerlendirildiğinde hangi sonuçlara ulaşılır?

....

....

28. Veda Hutbesinin geneli dikkate alındığında Hz. Peygamber'in sözlerinde aşağıdaki hususlardan hangisine <u>değinilmemiştir</u>?

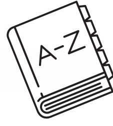
A) Allah'a itaatin gerekliliğine

B) Kadın ve erkeğin birbirinden sorumlu olduğuna

C) Emanete riayet etmenin önemine

D) İnsan hayatının kıymetine

E) Soy temelli kardeşliğe

SÖZLÜK

A

adalet : Bir işi yerli yerine koyma, hak sahibine hakkını verme, hak ve hukuka uygunluk. Her şeyin olması gerektiği yerde bulunması, insaf.

adil : Adaletli, adalet sahibi, doğru, hakkı yerine getiren, hukuka saygılı, insaflı.

akabe : Birinci ve ikinci Akabe biatlarının yapıldığı, Kâbe'ye üç kilometre uzaklıkta olan ve Mina sınırları içinde kalan kayalık bir yer.

âlim : Kur'an-ı Kerim başta olmak üzere Hz. Peygamber'in hadislerini ve sünnetini bilen, İslami ilimlerden gerektiği şekilde haberdar olup ileri seviyede bir bilgi birikimine ulaşan kimse.

ambargo : Bir kişinin başka kişilerle ilişkilerini engelleme.

ashab : bk. sahabe.

asr-ı saâdet : 1. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberlik görevini yaptığı ve varlığıyla şereflendirdiği devir. **2.** Kur'an-ı Kerim'in indiği, bütün insanlığa rahmet ve örnek olarak gönderilen Hz. Peygamber'in yaşadığı, sahabelerini eğitip yetiştirdiği, insanları İslam dinine davet ettiği ve İslam'ın en güzel biçimde yaşandığı zaman.

aşere-i mübeşşere : Hz. Peygamber tarafından cennetlik oldukları müjdelenen on sahabe.

ayet : 1. Allah'ın varlığına, peygamberlerin doğruluğuna işaret eden delil ve mucize.

2. Kur'ân-ı Kerim surelerinin belli bölümlerinden her biri için kullanılan terim.

azade: Başıboş, serbest.

azatlı: Azat edilmiş cariye veya köle.

azim : Bir işteki engelleri yenme kararlılığı.

B

bedevi : Çöl ve vahalarda konargöçer olarak yaşayan Araplara verilen ad.

beşerî : İnsanoğlu ile ilgili.

beytülmâl: Hz. Peygamber'in Medine döneminden itibaren devlet gelirlerini korumak, muhafaza etmek ve yeri geldiğinde de hak sahiplerine vermek için oluşturulan devlet hazinesi.

Bi'r-i maune : Mekke ile Medine arasında Süleymoğulları ve Amiroğulları kabileleri arazisinde yer alan bir kuyu.

biat : 1. Halifelik makamına geçen kişinin elinin üzerine el koyarak veya el sıkışarak kişinin ona bağlılığını göstermesi ve itaat edeceğine dair söz vermesi. **2.** Eskiden İslam devletinde idare edenle idare edilenler arasında yapılan seçim veya bağlılık özelliği taşıyan sözleşme.

boykot : 1. Bir işi, bir davranışı yapmama kararı alma. **2.** Bir kimse, bir topluluk veya bir ülkeyle amaca ulaşmak için her türlü ilişkiyi kesme**.**

buğuz : Bir kişiye, yapmış olduğu bir kötülükten dolayı kin besleme, husumet.

C

cahiliye : Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliğinden önce, insanların yaşadıkları ve özünde, putlara tapma, soy sopla övünme, hukuksuzluk, kibir ve zayıfları ezme gibi olumsuzlukları barındıran sosyal ve kültürel ortam.

Cebrail : 1. Dört büyük melekten birinin adı.

2. "Allah'ın (c.c.) kulu, Allah (c.c.) eri" anlamına gelen ve Allah (c.c.) tarafından peygamberlere vahiy iletmekle görevlendirilmiş melek.

cihat : 1. Söz ve fiille bütün kuvvetini harcayarak çalışma, yorulma, aşırı gayret etme.

2. İyiliğin yerleşmesi ve kötülüğün ortadan kaldırılması için maddi ve manevi tüm imkânların kullanılarak Allah (c.c.) yolunda mücadele etme.

cizye : Geçmişte Müslüman devletlerde, gayrimüslimlerin canlarını, mallarını, namuslarını korumak ve inançlarını özgür bir şekilde yaşamaları için devletin sağlamış olduğu imkânlara karşılık çalışabilir durumda olan erkeklerden alınan vergi.

D

Dârülerkam : Mekke Dönemi'nde Hz. Peygamber'in, Müslümanlara İslam'ı anlattığı, gelen vahyi tebliğ ettiği, topluca ibadet veya çeşitli görüşmelerin yapıldığı, İslami eğitimin verildiği Erkam b. Ebi'l-Erkam'ın evi.

davet : bk. tebliğ.

diğerkâm : Başkasının iyiliğini isteme, başkasına faydalı olma eğilimi için kullanılan ahlak terimi.

E

ecir : İbadetlere ve güzel davranışlara verilen ahiret mükâfatı, sevap.

efrat : Bireyler, fertler.

ehl-i kitap : Yahudiler ve Hıristiyanlar.

ehliyet : 1. Yeterlilik, elverişlilik, liyakat.

2. Kişinin hukuki haklardan yararlanmaya ve bu hakları kullanmaya elverişli olması. **3.** Allah'ın (c.c.) koymuş olduğu dinî, hukuki emir ve yasaklarla yükümlü olma durumu, mükellefiyet.

elçi : bk. resul.

eman : 1. Emniyette olma, güvenme ve güvende olma. **2.** Tarihte Müslüman ülkesine girmek ve Müslüman ordusuna teslim olmak isteyen bir yabancıya verilen can, mal ve namusunu koruma güvencesi.

ensar : 1. Yardım edenler, koruyanlar, destekleyenler, himaye edenler.

2. Hicret sırasında Hz. Peygamber'e ve Mekke'den Medine'ye göç eden diğer Müslümanlara kucak açıp onları misafir eden; beslenme, barınma ihtiyaçlarını gideren ve yeni bir yaşamın kurulabilmesinde onlara yardımcı olan ve sahip oldukları her şeyi paylaşan Medineli Müslümanlar.

F

fazilet : 1. İffet, namus, güzel ahlak. **2.** İnsanın doğuştan sahip olduğu ve sonradan çalışma yoluyla geliştirip zenginleştirdiği güzel nitelikler.

feragat : Hakkından kendi isteğiyle vazgeçme.

fesat : 1. Bozukluk, karışıklık, yolsuzluk.

2. Hak ve adaletin ortadan kalkmasının bir sonucu olarak insan hayatında kaçınılmaz biçimde ortaya çıkan kargaşa.

fetva : Hayatın akışı içerisinde Müslümanların karşısına çıkan problemlere ilişkin, sahasında uzman olan İslam fıkıh âlimlerince gösterilen çözüm yolu.

fıtrat : 1. İnsanın doğuştan sahip olduğu ahlak, huy, karakter, tabiat. **2.** Allah'ın (c.c.), tüm varlıkları kendi varlığını ve birliğini tanıyabilme gücü ve yeteneği ile yaratması, Haniflik, tevhid ve İslam inancı.

fidye : Esiri veya herhangi bir kişiyi içine düştüğü durumdan kurtarmak için verilen mal, para.

G

gazve : Hz. Peygamber'in bizzat kendisinin sevk ve idare ettiği savaşlar.

gıybet : Kendimiz hakkında söylendiğinde hoşlanmayacağımız bir şeyi başka bir Müslüman'ın arkasından söyleme, onu küçültücü sözlerle anma.

H

hadari : Köy, kasaba ve şehirlerde yerleşik hayat sürdüren Araplara erilen ad.

hain : Hıyanet eden.

hak : 1. Gerçek, doğru, gerçeğe uygun.

2. Gerek sözün, gerekse eylemin zaman veya şartlara göre nasıl söylenmesi ve yapılması gerekiyorsa öylece yerine getirilmesi.

halife : Tarihte bütün Müslümanların ortak iradesiyle işbaşına geçen ve yönetimde İslami kurallara uyma konusunda titizlik gösteren, işlerini istişare ile yürüten, toplumda adaletle hükmeden, peygambere vekâleten bütün İslam ümmetini yöneten kişi.

Hanif : Hz. İbrahim'in tebliğ ettiği tevhid inancını koruyan; Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamber olarak gönderilmesinden önce Allah'ın (c.c.) varlığına ve birliğine inanan kimse.

hasenat : Yararlı, iyi, güzel işler.

haset : Başkasının elinde bulunan maddi ve manevi imkânların kendisine verilmesi ve kıskanılan kişinin bu imkânları kaybetmesi için kalpte bulunan temenni ve istek.

haslet : İnsanın yaratılışından gelen özellik, huy.

hatip : 1. Bir topluluk karşısında etkili, düzgün ve güzel konuşan kimse, konuşmacı.

2. Cuma günleri, cuma namazından önce camide, İslam dininin emirlerini, yasaklarını hatırlatarak ayetlerden ve hadislerden öğütler veren kimse, imam, hutbe okuyan.

havra : Yahudilerin ibadet mekânı, sinagog.

hendek : Geçmeye engel olacak biçimde uzunlamasına kazılmış derin çukur.

hicret : 1. Terk etme, ayrılma, ilgiyi kesme.
2. Hz. Peygamber'in ve sahabelerinin İslam'ı gereği gibi yaşamak, diğer insanlara Allah'ın (c.c.) emirlerini duyurmak ve müşriklerin işkencelerinden kurtulmak amacıyla Mekke'den Medine'ye yapmış oldukları göç.

hidayet : Allah'ın (c.c.), insanlara kendi yolunda gidebilecek akıl, düşünme, öğrenme, hatırlama gibi yetenekler vermesi ve insanların da bunları kullanarak doğru yolu bulması.

hikmet : 1. Allah'ı (c.c.) gereği gibi bilme bilgisi. **2.** Kur'an-ı Kerim, vahiy.

himaye : 1. Koruma, gözetme, esirgeme, koruyuculuk, gözetim. **2.** Kişi, aile, aşiret ve kabilelerin herhangi bir saldırıya karşı birbirlerini koruması.

hitabet : 1. Hutbe okuma, güzel söz söyleme, vaaz ve nasihat etme, nutuk. **2.** Bir topluluğa bir maksadı anlatmak, bir fikri açıklamak, öğüt vermek, bir görüşü benimsetmek, bir eyleme teşvik etmek gibi amaçlarla yapılan güçlü ve etkileyici veya güzel konuşma sanatı, retorik.

hutbe : 1. Bir topluluk karşısında yapılan etkileyici konuşma, nutuk, hitabet.

2. Cuma ve bayram namazları başta olmak üzere bazı ibadet ve törenlerin yerine getirilmesi esnasında topluluğa karşı yapılan konuşma.

Hüzün Yılı : Mekke Dönemi'nin en sıkıntılı anında Hz. Peygamber'in eşi Hz. Hatice ile amcası Ebu Talip'in vefat ettikleri yıl.

I

ıslah : Dinî değerleri, inanç ve yaşama biçimini yeniden canlandırmayı, bozulan değer yargılarını tekrar Kur'an-ı Kerim ve sünnet çerçevesinde düzeltmeyi amaçlayan düşünce ve faaliyetler.

İ

icabet : Çağrıya olumlu karşılık verme.

idrak : Anlama yeteneği, anlayış, akıl erdirme.

iffet : Haramdan uzak durma, kötü söz ve işlerden kaçınma.

ihlas : Tutum ve davranışlarda sadece Allah'ın (c.c.) hoşnutluğunu gözetme, sözün öze uyması, riyakârlık ve iki yüzlülükten uzak olma.

ikiyüzlülük : bk. riya.

imam : 1. Önder, lider, rehber, devlet başkanı. **2.** Camilerde cemaate namaz kıldıran ve başta Kur'an-ı Kerim bilgisi olmak üzere diğer İslami ilimlere sahip kişi.

inanç : İslam dinini son din olarak kabul edip onun içerisinde bulunan her şeye gönülden bağlanarak Allah'ın (c.c.) emirlerine teslim olma.

irade : 1. Seçme, tercih etme, isteme, dileme, arzu etme, meyletme, karar verme.

2. Aklın düşünüp karar vermesi, yapılması veya yapılmaması eşit olan çeşitli davranışlardan birini beğenip tercih etmesi.

irat : Söyleme.

irşat : 1. Rehberlik etme, yol gösterme, kılavuzluk yapma. **2.** Dinî konularda yeterlilik sahibi kişilerin insanları; dünya ve ahiret mutluluğunu elde etmeleri için hak ve hakikate, doğru yola, salih amele ve her çeşit iyiliğe çağırarak onların kötülüklerden uzaklaşmasını sağlama gayreti.

İsrailoğulları : Tevrat ve Kur'an-ı Kerim'de Hz. Yakup'un (İsrail) çocuklarına ve onların soyundan gelenlere verilen ad.

istinsah : Yazma bir eseri el yazısı ile kopyalama.

istişare : 1. Görüş alışverişinde bulunma, fikir alma, danışma. **2.** Yöneticilerin halkın durumunu ilgilendiren konularda daha güzel ve yararlı sonuçlara varabilmeleri için uzmanlarla görüş alışverişinde bulunmaları.

itibar : Saygınlık.

K

kadı : Hukuki anlaşmazlıkları ve davaları İslam fıkhına göre karara bağlamak için devletçe tayin edilen görevli, hâkim.

kısas : Aynıyla karşılık verme, herhangi bir hakkı aynıyla ödeme, misilleme yapma, eşitleme.

kibir : Kişinin, yaratılış amacını ve varlığının özünü kavrayamayarak kendini büyük görüp başkalarını küçük görmesi.

kilise : Hıristiyanlık inancını benimseyenlerin ibadetlerini yapmış oldukları yer, tapınak, Hıristiyan mabedi.

köle : 1. Esir, tutsak, bende. **2.** Hukuki, soysal ve iktisadi birçok hakkı başkasının denetimi altında olan savaş esiri.

kudret : "Her şeye gücünün yetmesi, dilediğini dilediği zamanda var veya yok etmesi" anlamında Allah'ın (c.c.) sıfatlarından biri.

kurra : Kur'an-ı Kerim'i ezberleyip okuma konusunda uzmanlaşan, ibadet niyetiyle de Kur'an-ı Kerim'i çokça okuyup namaz kılan ve okuduklarını da başkalarına öğreten kimseler.

L

liyakat : bk. ehliyet.

M

mahcup : Utangaç.

mahrum : Yoksun.

maruz : Bir olayın, bir durumun etkisinde veya karşısında bulunan.

maslahat : 1. İnsanlığın yararına olan şeyler. **2.** Dinin gayesi olan ve kişinin ahlakını geliştirip güzelleştirmesine yarayan kurallar.

mazhar : 1. Bir şeyin ortaya çıktığı, göründüğü yer veya kimse. **2.** Bir iyiliğe erişmiş kimse.

merhamet : 1. Şefkat gösterme, acıma, yumuşak huylu olma. **2.** Affetme, bağışlama, iyilik etme.

Meryem : Kur'an-ı Kerim'de iffeti ve edebi ile övülen, Hz. Peygamber tarafından gelmiş geçmiş en mükemmel kadınlardan biri olarak tanıtılan Hz. İsa'nın annesi.

Mescid-i Nebi : Hz. Peygamber'in hicretten sonra Medine'de yaptırdığı Kâbe'den sonraki en önemli ikinci mescit.

minber : Cami ve mescitlerde imamın üzerinde hutbe okuduğu, basamaklarla çıkılan ve mihrabın sağında bulunan yüksekçe yer.

muâhât : Hicretten sonra Hz. Peygamber'in, Mekke'den hicret eden muhacirlerle Medineli ensardan olan Müslümanlar arasında yapmış olduğu kardeşlik antlaşması.

muallim : Öğretmen.

muhacir : 1. Göç eden, hicret eden, yerleşmek üzere yurdundan başka bir yere giden kimse. **2.** İslam dinini Kur'an-ı Kerim'in emrettiği gibi yaşamak, Kureyş kabilesinin baskısından kurtulmak ve din, can, namus, akıl ve soy emniyetini sağlayıp her türlü tehlikeden korunmak amacıyla Mekke'den Medine'ye göç eden Hz. Muhammed (s.a.v.) ve arkadaşları.

muhasara : Kuşatma.

muhteva : İçerik.

murat : İstek, dilek.

mushaf : Hz. Peygamber'e gelmiş olan vahiylerin tümünün iki kapak arasına konulmuş olan biçimi.

musibet : Ansızın gelen felaket, sıkıntı veren şey.

mutlak : Kendi başına var olan, hiçbir şeye bağlı olmayan.

muzaffer : Üstünlük elde etmiş, zafer kazanmış, yenmiş.

müflis : 1. Elindeki malı borçlarını karşılamayan veya borçlarına karşılık elinde hiç malı olmayan; borcu malından, gideri gelirinden fazla olan kimse. **2.** Dünyada elde etmiş olduğu sevap ve iyiliklerin ahiret günündeki hesaplaşma sonucunda, haksızlık yaptığı kimselere verilmesiyle kendisine hiçbir sevap kalmayan ve bunun sonunda azabı hak edecek kimse.

mülteci : Sığınmacı.

müspet : Olumlu**.**

müşavere : bk. istişare.

müşerref : Onur verilerek yüceltilmiş.

müşfik : Şefkatli.

müteessir: Üzülmüş, üzüntülü

mütevazı : bk. tevazu.

N

nafile : Farz ve vacip dışında sevap kazanmak amacıyla yapılan ve Hz. Peygamber'in de yapmış olduğu ibadet ve davranışlar.

nasip : Bir kimsenin elde edebildiği, sahip olabildiği şey.

nazil : İnen, inmiş.

nebi : bk. resul.

nebevi : Peygamberle ilgili, peygambere ilişkin.

nefs : Nefis, öz varlık, kişilik.

nehiy : İslam'ın, haram olan söz ve davranışları ve yapılmasında fayda olmayan şeyleri hoş görmemesi, çirkin kabul etmesi, yasaklaması.

nesep : Soy, baba tarafından soy, nesil, silsile, akrabalık.

nevi şahsına münhasır : Kendine özgü davranış ve karakteri olan (kimse).

niyaz : Yalvarma, yakarma.

nübüvvet : 1. Peygamberlik, nebilik, elçilik, risalet. **2.** Allah'ın (c.c.) gönderdiği vahiyleri, emir ve yasakları alıp insanlara dinin gerçeklerini duyurma; söz, tutum ve davranışlarıyla açıklama makamı olan peygamberlik.

R

Rab : 1. Allah (c.c.). **2.** Yaratan ve yarattıklarını başıboş bırakmayıp terbiye eden.

rahmet : Birinin suçunu bağışlama, yarlıgama, affetme.

rencide : İncinmiş, kalbi kırılmış.

resul : Allah (c.c.) tarafından seçilip kendisine vahiy gönderilen, peygamberliğin özelliklerini taşıyan, Allah'ın (c.c.) kendisine bildirdiği emir ve yasakları, gönderildiği milletin dili ile onlara ulaştırmakla görevli peygamber.

rızık : 1. Kendisinden faydalanılan her şey. **2.** Allah'ın (c.c.) tüm canlılara kendi katından verdiği yenilen, içilen, giyilen ve maddi manevi yararlanılan mallar, çocuklar, eşler, ilim ve iman gibi şeylerin hepsi.

riayet : Uyma, boyun eğme.

ridde : Bir Müslümanın İslam dininin inanç esaslarını veya bu esaslarla sıkı bağı bulunan temel hükümleri tamamen yahut kısmen inkâr etmesi.

risalet : bk. nübüvvet.

rivayet : 1. Nakletme, nakil, haber verme, haber, anlatma. **2.** Hz. Peygamber'in söz, onay ve eylemlerinin yazılı veya sözlü olarak sonraki nesillere metin ve senetleriyle aktarılması.

riya: Gösteriş, iki yüzlülük, sahtekârlık, özü sözü bir olmama.

ruhani : Ruhla ilgili.

S

sadaka : Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmak için fakirlere ve her türlü ihtiyaç sahibine mülkiyeti onlara ait olmak üzere verilen mal, para.

Safa : Hac ve umrede say ibadetinin başladığı Kâbe'nin doğu tarafındaki küçük tepe.

safiyet : Saflık.

sahabi : Hz. Peygamber zamanında yaşamış, Müslüman olarak Peygamberi çok kısa bir süre olsa da görmüş, onun sohbetinde bulunmuş ve yine Müslüman olarak ölmüş kimse.

salih amel : İyi, güzel, yararlı iş ve davranış.

sebat : Sözünden veya kararlarından dönmeme, bir işi sonuna değin sürdürme.

selim : Doğru, dürüst, kusursuz.

seriyye : Hz. Muhammed'in (s.a.v.) kendisinin katılmayıp askerî sancağı arkadaşlarından birine vererek onun komutası altında gerçekleştirdiği askerî ve siyasi manevralar, çarpışmalar.

serzeniş : Yakınma.

sevap : 1. Bir şeyin karşılığını verme, ödeme, mükâfat, ecir. **2.** Allah'ın (c.c.) rızasına uygun iş ve davranışın karşılığı, ilahi ödül.

sıddık : Hakkı ve gerçeği tereddütsüz kabullenen, gerçeklere içtenlikle inanan.

sıla-i rahim : 1. Akraba ziyareti. **2.** Anne baba başta olmak üzere tüm akrabalar arasında güzel ilişki kurma, onları ziyaret etme, hâl ve hatırlarını sorma, maddi manevi yardımda bulunma, gönüllerini alma.

siyaset : İnsan topluluklarını yönetme sanatı.

Suffe ehli : Hz. Peygamber'in Medine'deki mescidinin bitişiğinde bulunan ve adına "suffe" denilen üstü kapalı özel bir yerde Kur'an-ı Kerim ve din öğrenimi gören sahabeler.

sulh : Barış, anlaşma.

Ş

şahit : Gören, tanık olan, hazır bulunan, görgü tanığı.

şehit : Allah'ın (c.c.) dininin tüm insanlığa ulaştırılması ve bu esnada ortaya çıkan engelleri kaldırırken Allah yolunda ölen veya öldürülen Müslüman.

şer : 1. Kötü, fena, kötü iş, bela, musibet.

2. Bu dünyada hukuki yaptırımları ve kınamayı, ahirette de cehennem azabını ve Allah'ın gazabını gerektiren kötü sözler, inançlar, davranışlar.

şifahi : Sözlü.

şirk : Allah'a (c.c.) inanmakla birlikte başka varlıkları da tanrı kabul etme.

T

tahlil : Çözümleme.

Tâlût : İsrâiloğulları'nın Kur'an'da adı geçen ilk kralı.

tashih: Düzeltme, yanlışı doğru hâle getirme.

tatbik : Uygulama.

Teâlâ : Allah'ın (c.c.) yüceliğini belirtmek için isimlerinden hemen sonra bir sıfat gibi kullanılan "yüce olsun, ulu olsun" anlamlarına gelen övgü sözü.

tebliğ : "Allah'ın (c.c.) kendilerine indirmiş olduğu vahiyleri insanlara eksiksiz olarak bildirmesi" anlamında peygamberlerin sıfatlarından biri.

tecelli: 1.Görünmek, ortaya çıkmak.

2. Alın yazısı, kader.

tedricilik : Dinî hükümlerin aşamalı konulması.

terbiye : Edeplendirme, eğitme, eğitim verme, yetiştirme, yetenekleri geliştirme, davranışları kontrol etme.

terğib ve terhib : Hayra yönlendirme ve kötülükten sakındırma.

teşvik : İsteklendirme, özendirme.

tevazu : Alçak gönüllü olma, kibirlenmeme, yumuşak huylu ve mütevazı olma.

tevekkül : İnsanın, yapacağı işlerde kendisine düşen görevleri yapıp her türlü tedbiri aldıktan, yeterli ve gerekli çalışmaları en güzel biçimde yerine getirdikten sonra sonucu Allah'tan (c.c.) beklemesi.

tevhid : 1. Birleme, bir şeyin bir olduğuna karar verme, tek kılma. **2.** "Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed onun resulüdür." anlamına gelen "La ilahe illallah, Muhammedün resulullah." cümlesine kalp ile inanıp dil ile söyleme.

tezyin : Süsleme.

U

uhrevi : 1. Ahirete ait, öbür dünya ile ilgili, manevi, ruhani. **2.** Hesap, berzah, sırat, mizan, cennet, cehennem gibi ahiret ile ilgili şeyler.

uhuvvet : Kardeşlik.

Ü

ülü'l-azm : Peygamberlik görevini yerine getirirken her türlü belaya karşı göğüs gerip kararlı davranan ve inkârcılara karşı vermiş oldukları mücadele ve sabırlarının büyüklüğünden dolayı Kur'an-ı Kerim'de övülen beş büyük peygamber. İslam bilginlerine göre şunlardır: Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammed (s.a.v.).

ümmet : Din ve inanç birliği temelinde bir araya gelen ve aynı peygambere bağlanan insanlar topluluğu, bir din üzerinde birleşen millet.

V

vaaz : Öğüt verme, nasihat etme, iyiliğe yöneltme, hayırlı şeyleri hatırlatma, bir kimsenin kalbini yumuşatacak şekilde söz söyleme, tavsiyede bulunma.

vahiy : 1. Gizli konuşma, fısıldama, ilham etme, ima ve işaret etme, ortaya çıkarma.

2. Peygamberler aracılığıyla insanlara, hayatın hangi ilkelere göre yönlendirilmesi ve nelere uyup nelerden sakınılması gerektiğini bildiren ilahi bilgi, bu bilginin gönderiliş tarzı.

vâris : Ölen kişiye yakınlığından dolayı onun mal varlığına mirasçı olan kimseler, akrabalar.

Y

yegâne : Biricik, tek.

yetkin : Gerekli olgunluğa erişmiş, olgun, kâmil, mükemmel.

Z

zaaf : İrade zayıflığı.

zalim : 1. Haksızlık eden, adaletsiz, hukuk dışı davranan. **2.** Baskı, şiddet ve işkence uygulayan, gaddar, merhametsiz.

zan : 1. Şüphe, tereddüt, şek, sanma, sanı. **2.** Doğruluğu ya da yanlışlığı kesin olarak kanıtlanmayan şey.

zekât : Dinen zengin olan Müslümanların dinî bir görev olarak her yıl mallarının ve paralarının yüzde iki buçuğunu ibadet niyetiyle, fakirler başta olmak üzere Kur'an-ı Kerim'in belirlemiş olduğu yerlere vermeleri.

zulüm : 1. Baskı, şiddet, eziyet, işkence, haksızlık etme, haddi aşma. **2.** Allah'a (c.c.) ortak koşma, sapıklık, dalalet, Allah'ın (c.c.) birliğini inkâr etme.

KAYNAKÇA

AFZALUR RAHMAN, **Sîret Ansiklopedisi**, (çev. Kenan Dönmez), İnkılap Yayınları, Cilt 1-6, İstanbul, 1996.

AHMED b. HANBEL, Ebu Abdullah Ahmed b. Muhammed eş-Şeybani, **el-Müsned**, Birleşik Baskı-Beytü'l-Efkâri'd-Düveliyye, Ürdün, 2005.

ALBAYRAK, Muzaffer vd., **Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri,** Cilt 1-2, Ankara, 2005.

ALTUNTAŞ, Halil vd., **Kur'ân-Kerîm Meâli,** Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 2005.

APAK, Âdem, **Siyer-i Nebi (Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Hayatı- Şahsiyeti- Daveti)**, Ensar, Cilt 1-2, İstanbul, 2017.

AYDINLI, Osman, **Aşere-i Mübeşşere'den Ümmetin Emini Ebu Ubeyde b. el-Cerrah**, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2015.

AYKAÇ, Mehmet, "Ferve b. Amr", **DİA,** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 12, İstanbul, 1995.

BELÂZURÎ, Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Yahyâ b. Câbir, **Ensâbu'l-Eşraf**, Cilt 1, Jerusalem, 1963.

BOZKURT, Nebi; KÜÇÜKAŞCI, Mustafa Sabri, "Medine", **DİA,** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 28, İstanbul, 2003.

BUHÂRÎ, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail, **Sahîh-i Buhârî**, el-Kütübü's-Sitte, (Mevsûatü'l-Hadîs eş-Şerîf içinde, Haz. Sâlih b. Abdülazîz) Dâru's-Selâm, Arabistan, 2000.

CİRİT, Hasan, "Vaaz", **DİA,** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 42, İstanbul, 2012.

ÇAĞRICI, Mustafa, "Kardeşlik", **DİA,** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 24, İstanbul, 2001.

ÇAĞRICI, Mustafa, "Da'vet", **DİA,** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 9, İstanbul, 1994.

ÇAĞRICI, Mustafa, "Nasihat", **DİA,** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 32, İstanbul, 2006.

ÇUBUKÇU, Asri, "Osman b. Ebü'l-As", **DİA,** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 33, İstanbul, 2007.

DÂRİMÎ, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. Fadl, Sünen-i Dârimî; el-Kütübü's-Sitte, (Mevsûatü'l-Hadîs eş-Şerîf içinde, Haz. Sâlih b. Abdulaziz) Dâru's-Selâm, Arabistan, 2000.

DEMİRCAN, Adnan, **Allah'ın Elçisi'nin Ailesi**, Beyan Yayınları, İstanbul, 2016.

DEMİRCAN, Adnan, **Siyer**, Beyan Yayınları, İstanbul, 2016.

EBU DÂVÛD, es-Sicistânî, Süleyman b. Eş'as b. İshak el-Ezdî, **Sünen-i Ebu Dâvûd**, el-Kütübü's-Sitte, (Mevsûatü'l-Hadîs eş-Şerîf içinde, Haz. Sâlih b. Abdulaziz) Dâru's-Selâm, Arabistan, 2000.

el-FARÛKÎ, İsmail Raci, **Tevhid,** (Çev. Dilaver Yardım, Lâtif Boyacı), İnsan Yayınları, İstanbul, 2003.

el-KETTÂNÎ, Muhammed Abdülhay b. Abdillebîr, b.Muhammed el-Hasenî el-İdrisî, **et-Terâtibu'l-İdâriyye**, Cilt 1-2, Beyrut, ts.

ERKOCAASLAN, Recep, **Hz. Âişe'nin Hayatı, Şahsiyeti,** Beyan Yayınları, İstanbul, 2016.

ERSOY, Mehmet Akif, **Safahat**, haz. M. Ertuğrul Düzdağ, TDV, Ankara 2013.

FAYDA, Mustafa, "Aişe", **DİA,** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 2, İstanbul, 1989.

FAYDA, Mustafa, "Cahiliye", **DİA,** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 7, İstanbul, 1993.

FAYDA, Mustafa, "Ebu Bekir", **DİA,** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 10, İstanbul, 1994.

FAYDA, Mustafa, "Zimmî", **DİA,** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 44, İstanbul, 2013.

GÖRMEZ, Mehmet, "Terğib ve Terhib", **DİA,** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 40, İstanbul, 2011.

GÖZÜTOK, Şakir, **İlk Dönem İslam Eğitim Tarihi,** Fecr Yayınları, Ankara, 2002.

GÜNDÜZ**,** Turgay, **İslam, Gençlik ve Din Eğitimi**, Düşünce Kitabevi, Bursa, 2002.

HÂKİM, Ebu Abdillah Muhammed b. Abdillah el-Hâkim en-Nisâbûrî, **el-Müstedrek Ale's-Sahihayn**, Cilt 4, Mektebetü'l-Matbuâtü'l-İslâmiyye, Beyrut, ts.

HAMİDULLAH**,** Muhammed, **el-Vesâiku's-Siyâsiyye**, Beyrut, 1985.

HAMİDULLAH**,** Muhammed, **İslâm Peygamberi,** (çev. Salih Tuğ), İrfan Yayımcılık, Cilt 1-2, İstanbul, 1990.

IZUTSU, Toshihiko, **Kur'an'da Allah ve İnsan**, (çev. Süleyman Ateş), Yeni Ufuklar, 1. Baskı, İstanbul, 2011.

İBN ABDİLBERR, İbn Ömer Yusuf b. Abdullah b. Muhammed**, el-İstîâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb,** Cilt 4, Kahire, ts, (Dâru Nehdati Mısır).

İBN HACER, Şihâbuddin Ahmed b. Ali el-Askalânî, **el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe**, Cilt 1-4, Mısır, 1328.

İBN HİŞAM, Ebu Muhammed Abdülmelik el-Himyerî, **es-Sîretü'n-Nebeviyye,** Cilt 1-4, Beyrut, ts.

İBN İSHAK, Ebu Bekir b. Muhammed, **Sîretü İbn İshâk**, Konya, 1981.

İBN KESİR, Ebu'l-Fidâ İsmail, **es-Sîretün'n-Nebeviyye**, Cilt 1-4, (haz. Mustafa Abdülvâhid), Beyrut, 1976.

İBN MÂCE, Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid er-Rebei el-Kazvini, **Sünen-i İbn Mâce**, el-Kütübü's-Sitte, (Mevsûatü'l-Hadîs eş-Şerif içinde, Haz. Salih b. Abdülaziz) Dârü's-Sela, Arabistan, 2000.

İBN MANZÛR, Ebu'l- Fadl Cemâlüddin Muhammed b. Mükrim, **Muhtasar Tarih-i Dımaşk li İbn Asâkir**, Cilt 1-29, Dımaşk, 1984.

İBN SA'D, Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim, **et-Tabakâtü'l-Kübrâ,** Cilt 1-8, Beyrut ts. (Dâru Sâdır).

İBNÜ'L-ESİR, **Üsdü'l-ğâbe**, Cilt 1-7, 1970 (Kitabü'ş-Şi'b).

KANDEMİR**,** M. Yaşar, "Hatice", **DİA,** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları**,** Cilt 16, İstanbul, 1997.

KANDEMİR**,** M. Yaşar,"Mu'az b. Cebel", **DİA,** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 30, İstanbul, 2005.

KANDEMİR**,** M. Yaşar,"Ubade b. Samit", **DİA,** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 42, İstanbul, 2012.

KANDEMİR**,** M. Yaşar,"Ümmü Seleme", **DİA,** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 42, İstanbul, 2012.

KARA, Seyfullah, "Hz. Muhammed'in Oluşturmayı Hedeflediği Toplumun Bazı Sosyal Temel İlkeleri", **Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı Sempozyumu**, Çorum İslamî İlimler Dergisi Yayınları, Ekim, 2014.

KARAKOÇ, Sezai, **Gün Doğmadan**, Diriliş Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2006.

KARAMAN, Hayrettin vd., **Kur'ân-Kerîm Açıklamalı Meâli,** Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1999.

KILIÇ, Ünal, "Vali", **DİA,** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 42, İstanbul, 2012.

KISAKÜREK, Necip Fazıl, **Esselam**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2015.

KÖKSAL, Mustafa Asım, **İslam Tarihi**, Cilt 1-18, İrfan Yayınevi, İstanbul,1981.

MALİK b. ENES, **Muvatta**, Cilt 1-2, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

MÜSLİM, Ebu'l-Hüseyin el-Kuşeyri en-Nisâbûrî Müslim b. el-Haccâc, **Sahîh-i Müslim**, el-Kütübü's-Sitte, (Mevsûatü'l-Hadîs eş-Şerîf içinde, Haz. Sâlih b. Abdülazîz) Dâru's-Selâm, Arabistan, 2000.

NESÂÎ, Ebu Abdurrahman Ahmed b. Ali b. Şuayb, **Sünen-i Nesâî**, el-Kütübü's-Sitte, (Mevsûatü'l-Hadîs eş-Şerîf içinde, Haz. Sâlih b. Abdülazîz) Dâru's-Selâm, Arabistan, 2000.

ÖNKAL, Ahmet, "Büreyde b. Husayb", **DİA,** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 6, İstanbul, 1992.

ÖNKAL, Ahmet, "Ca'fer b. Ebu Talib", **DİA,** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 6, İstanbul,1992.

ÖNKAL, Ahmet, "Ebu Ubeyde b. Cerrah", **DİA,** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 10, İstanbul, 1994.

ÖZAFŞAR, Mehmet Emin vd., **Hadislerle İslam**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2015.

ÖZAYDIN, Abdülkerim, "Asr-ı Saadet", **DİA,** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 3, İstanbul,1991.

SARIÇAM, İbrahim, **Hz. Muhammed (s.a.s.) ve Evrensel Mesajı,** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2001.

SAVAŞ**,** Rıza, **İslam'ın İlk Asrında Kadın**, Siyer Yayınları, İstanbul, 2017.

SERİNSU, Ahmed Nedim vd., **Dinî Terimler Sözlüğü,** MEB Yayınları, Ankara, 2009.

TABERÂNÎ, Ebu'l-Kasım Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb el- Lahmî, **el-Mu'cemü'l-kebîr**, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 2002.

TABERÎ, Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerîr, **Tarihu'l-Ümem ve'l-Mülûk**, Cilt 1-11, Beyrut, ts. (Dâru's-Süveydân).

TİRMİZÎ, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemî, **Sünen-i Tirmizî**, el-Kütübü's-Sitte, (Mevsûatü'l-Hadîs eş-Şerîf içinde, Haz. Sâlih b. Abdülazîz) Dâru's-Selâm, Arabistan, 2000.

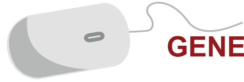
VÂKIDÎ**,** Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer, **Kitabu'l-Meğâzî,** Cilt 1-3, Beyrut, 1984.

YAMAN, Ahmet, İslam'ın Temel Kaynakları Ve Tarihî Tecrübe Işığında Gayri Müslimlerle Birlikte Yaşamanın Hukukî Çerçevesi, **Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 40, s. 9-36, 2015.

YILDIRIM, Suzan, "Ümmü Seleme", DEMİRCAN, Adnan-SABUNCU, Ömer (ed.), **Mü'minlerin Anneleri,** Siyer Yayınları, İstanbul, 2017.

ZEHEBÎ, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed b. Osman, **Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ**, Cilt 1-23, Beyrut, 1985.

* Kaynakça TDK'ye göre düzenlenmiştir.

GENEL AĞ (İNTERNET) KAYNAKLARI

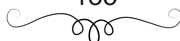
www.tdk.gov.tr,

www.islamansiklopedisi.info

GÖRSEL KAYNAKÇA

Kitap Kapağı:	https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/kaaba-masjid-al-haram-mecca-saudi-298483886 (26.03.2018 02:20) https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/madinasaudi-arabia-july-202016-al-masjid-prophets-mosque-624852911 (08.01.2018 10.05)
1. Ünite Kapağı Görseli	Hattat Ali Hüsrevoğlu Koleksiyonu https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/old-scrol-on-white-background-591170228 (03.06.2018 21:20)
Görsel 1. 1	http://www.dreamstime.com/royalty-free-stock-images-man-standing-front-cave-entrance-image17824409 (21.11.2017 15:38)
Tablo 1.1	Komisyon Grafikeri
Görsel 1. 2	https://www.dreamstime.com/stock-photos-lock-image6651113 (02.12.2017 18:09)
Görsel 1. 3	https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/prophet-muhamadstamp-on-metalic-ring-173691800 (22.12.2017 10:55)
Görsel 1. 4	https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/yellow-birch-leave-on-watersurface-611218400 (20.12.2017 21:40)

Görsel 1. 5	https://www.shutterstock.com/tr/image-illustration/concept-open-mind-deep-mountain-cliff-385841326 (03.06.2018 23:45)
Görsel 1. 6	Hattat Beytinaz Kükrek Koleksiyonu
Görsel 1. 7	https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/young-man-reading-holykoran-mosque-144203029 (03.06.2018 23:46)
Görsel 1. 8	https://www.dreamstime.com/royalty-free-stock-images-interior-masjid-mosque-al-nabawi-medina-image23847339 (07.12.2017 15:43)
Görsel 1. 9	Hattat Ali Hüsrevoğlu Koleksiyonu (22.12.2017 10:40)
Harita 1.1	Komisyon Grafikeri
Görsel 1. 10	Komisyon
Görsel 1. 11	https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/jerusalem-israel-march-192017-al-611863691 (21.12.2017 22:48)
Görsel 1. 12	https://www.shutterstock.com/tr/download/confirm/621157613?src=GSKsrdJpd9-EA-KUobACWnw-1-42&size=huge_jpg (06.06.2018 14:29)
Görsel 1. 13	https://islamansiklopedisi.org.tr/mina (31 Mayıs 2018 13:12)
Görsel 1. 14	https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/vintage-flowers-136133582 (24.11.2017 11:24)
Görsel 1. 15	https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/doha-qatar-december-25-2016-arabic-768494317 (27.01.2018 02:31)
2. Ünite Kapağı Görseli	https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/alhambra-palace-interiors-details-granada-spain-194875886 (13.01.2017 02:19)
Görsel 2. 1	Komisyon
Görsel 2. 2	https://www.shutterstock.com/image-photo/old-historic-islamic-scientistworking-his-679445764 (12.01.2018 23:56)
Görsel 2. 3	https://www.shutterstock.com/tr/image-vector/head-brain-gears-progressthink-about-love-80266975 (06.06.2018 14:36)
Görsel 2. 4	https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/time-running-271332740 (13.01.2018 00:09)
Görsel 2. 5	https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/bursa-turkey-january-13-interior-view-368542709 (28.11.2017 23:40)
Görsel 2. 6	https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/many-students-raising-their-hands-class-133805588 (03.06.2018 22:50)
Görsel 2. 7	https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/mecca-arabia-kaaba-masjid-al-haram-660976327 (13.01.2018 02:06)
Görsel 2. 8	Komisyon
Görsel 2. 9	Komisyon Grafikeri
Görsel 2. 10	Hattat Mahmut Şahin Koleksiyonu
Görsel 2. 11	https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/koran-holy-book-muslims-public-item-738539749 (17.01.2018 17:27)
Görsel 2. 12	https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/muslim-arabic-girls-reading-koran-together-139160516 (16.01.2018 21:17)
3. Ünite Kapağı Görseli	https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/medina-351025799?src=library (01.02.2018 14:30) https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/arabic-calligraphy-depicting-prophet-muhammads-name-488748571?src=library (01.02.2018 14:30)
Görsel 3. 1	https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/shiraz-iran-april-21-2017-old-660872176 (12.01.2018 23:35)

Görsel 3. 2 https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/madinasaudi-arabia-july202016-al-masjid-prophets-mosque-624852911(08.01.2018 :10:05)

Görsel 3. 3 https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/hands-united-helping-each-other-unity-716971111 (21.11.2017 21:28)

Görsel 3. 4 https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/old-rolled-paper-72953572 (08.01.2018 19:17)

Görsel 3. 5 Hattat Ali Hüsrevoğlu Koleksiyonu

Görsel 3. 6 https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/koran-holy-book-mus-lims-171645842 (28.11.2017 23:41)

Görsel 3. 7 Komisyon

Görsel 3. 8 https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/cogwheels-old-clock-349332902 (12.01.2018 01:46)

Görsel 3. 9 Komisyon

Görsel 3. 10 www.topkapisarayi.gov.tr (10.12.2017 15:30)

Görsel 3. 11 Komisyon Grafikeri

Görsel 3. 12 https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/british-pows-dardanelles-campaign-turkish-custody-785841442 (13.01.2018 15:06)

Görsel 3. 13 Komisyon Grafikeri

Görsel 3. 14 https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/mosque-abu-ubaidah-aljar-rah-jor-dan-387636712 (03.01.2018 00:28)

4. Ünite Kapağı Görseli https://www.shutterstock.com/tr/image-illustration/arabic-village-on-desert-3d-ren-dering-720005458 (12.01.2018 02:26)

Görsel 4. 1 https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/happy-arabic-family-members-218981803 (04.06.2018 15:33)

Görsel 4. 2 https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/mecca-saudi-arabia-30nov-2016-554266015 (04.06.2018 15:40)

Görsel 4. 3 https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/asian-muslim-kid-reading-koran-652015759 (24.01.2017 11:18)

Görsel 4. 4 https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/young-muslim-woman-praying-mosque-384915673 (24.11.2017 11:11)

Görsel 4. 5 https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/table-enjoying-food-family-friends-top-653819029?src=zywdBj_0hliG6PHB-Z3DDQ-1-51 (22.11.2017 17:35)

Görsel 4. 6 https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/helping-hand-571610803 (26.12.2017 12:35)

Görsel 4. 7 https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/human-hand-knocking-old-door-charity-641100709 (22.11.2017 17:40)

Görsel 4. 8 https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/lawyer-law-firms-justice-legal-con-ceptsexperience-641605555 (28.11.2017 21:11)

Görsel 4. 9 https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/rose-tree-ottoman-grave-behind-607586153 (29.11.2017 08:32)

Görsel 4. 10 https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/holy-book-muslims-674307463 (29.11.2017 08:55)

CEVAP ANAHTARI

1. Ünite

DOĞRU YANLIŞ

1. D
2. Y
3. D
4. D
5. Y

BOŞLUK DOLDURMA

6. Tebliğ
7. Tedricilik
8. Mütevazılık
9. Ümmü Mektum

ÇOKTAN SEÇMELİ

20. A
21. E
22. A
23. B
24. D
25. C

2. Ünite

BOŞLUK DOLDURMA

1. Nebi
2. Kıssa
3. Terhib
4. Suffe

ÇOKTAN SEÇMELİ

14. B
15. D
16. C
17. E
18. A
21. D

3. Ünite

BOŞLUK DOLDURMA

1. Muâhât
2. Adalet
3. Ehliyet/Liyakat
4. İstişâre

ÇOKTAN SEÇMELİ

12. B
13. E
14. B
15. B
16. A
17. D
20. A

4. Ünite

DOĞRU YANLIŞ

1. D
2. D
3. Y
4. D
5. Y

BOŞLUK DOLDURMA

6. Enes b. Malik
7. Mus'ab b. Umeyr
8. Habeşistan
9. Hz. Hatice

ÇOKTAN SEÇMELİ

20. A
21. B
22. B
23. D
24. B
25. C
28. E